

รายงานการวิจัย
การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง
DEVELOPING THE POTENTIAL OF BUDDHISM MISSIONARIES IN
THE MEKONG RIVER BASIN

พระมหาวิเศษ ปญฺญาวชิโร
โผน นามณี
อุเทน ลาพิงค์
พระอธิวัฒน์ รตนวณฺโณ (ธรรมวัฒน์ศิริ)

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2566

ลิขสิทธิ์นี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคุ่มแม่น้ำโขง
DEVELOPING THE POTENTIAL OF BUDDHISM MISSIONARIES IN
THE MEKONG RIVER BASIN

พระมหาวิเศษ ปญฺญาวชิโร
โผน นามณี
อุเทน ลาพิงค์
พระอธิวัฒน์ รตนวณฺโณ (ธรรมวัฒน์ศิริ)

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2566

ลิขสิทธิ์นี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง 2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง และ 3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งวิจัยเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ข้อมูลเชิงปริมาณนั้นทำการเก็บแบบสอบถามพระสังฆาธิการ อาทิ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เลขานุการ และบุคลากรที่ปฏิบัติงาน เป็นต้น ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน 313 รูป/คน วิเคราะห์ด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิจัยเชิงคุณภาพเลือกกลุ่มตัวอย่างการวิจัยโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ ผู้บริหารปกครองคณะสงฆ์ พระสงฆ์นักพัฒนา และพระสงฆ์นักเผยแผ่ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 10 รูป/คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ประกอบกับการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า **1) วิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน คิดเป็นร้อยละ 63.3 มีพรรษาอยู่ที่ 6-10 พรรษา คิดเป็นร้อยละ 38.3 สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.9 ซึ่งส่วนใหญ่กำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี และศึกษาพระปริยัติธรรมนักธรรมชั้นเอกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.0 ศึกษาพระปริยัติธรรมบาลี เปรี๊ยญธรรม 3 ประโยคมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.5 ส่วนใหญ่มีตำแหน่งอื่น ๆ อาทิ นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 62.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงโดยใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง พบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบสอบถามอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.20 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.27 **2) การพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง** มี 2 หลักสูตร หลักสูตรที่ 1) หลักสูตรฝึกอบรมการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง อาทิ ด้านความรู้การสื่อสารสมัยใหม่ ด้านการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยี ด้านเทคนิคการสื่อสารเผยแผ่ ด้านการลงมือปฏิบัติการจริง และเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเผยแผ่สมัยใหม่ ตลอดจนการเชื่อมสัมพันธ์บุคลากรพระนักเผยแผ่ระหว่างประเทศ เพื่อสานพลังการทำงานเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงรุ่นใหม่ในอนาคต หลักสูตรที่ 2) หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์

นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง และ 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงสามารถสรุปได้ว่า 1) แนวทางการสื่อสารรูปแบบออนไลน์ที่ทันสมัย 2) แนวทางการประชุมแลกเปลี่ยนและทำกิจกรรมร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่ลุ่มแม่น้ำโขง และ 4) แนวทางนวัตกรรมทางความคิดประเด็นการสื่อสารเผยแพร่รูปแบบใหม่ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย หน่วยงานการศึกษา คณะสงฆ์ไทยควรส่งเสริมการฝึกอบรมพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เพิ่มมากขึ้น และมหาเถรสมาคมควรพัฒนาศักยภาพพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : 1. การพัฒนา 2. พระสงฆ์นักเผยแผ่ 3. พระพุทธศาสนา 4. ลุ่มแม่น้ำโขง

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1. To analyze the potential and development needs of monks who spread Buddhism in the Mekong River Basin 2. To develop a proactive curriculum for monks and propagators of Buddhism in the Mekong River Basin and 3. To present guidelines for developing the potential of monks and propagators of Buddhism in the Mekong River Basin. The Mekong River is mixed methods research. Both quantitative research and qualitative research Using purposive sampling method. Quantitative data was collected through questionnaires of 313 monks such as abbots, deputy abbots, assistant abbots, secretaries, and working personnel in the Chiang Mai Municipality area, analyzed with percentages, means, and standard deviations. Qualitative research: The research sample was selected by purposive sampling, namely, Sangha administrators. monk developer and famous missionary monks of Chiang Mai Province, 10 monks/person, using an interview form. together with group discussion It is a tool for collecting data. Descriptive analysis the research results found that 1) Analyzing the potential and needs for development of monks who spread Buddhism in the Mekong River Basin, it was found that most of the respondents were in the age range of 20-30 years, accounting for 63.3 percent, with a rainy season of 6-10 years, accounting for hundreds. 38.3 each graduated at the secondary school level, the most Representing 62.9 percent, most of whom are continuing their studies at the bachelor's degree level. Most of them studied the Pariyatthamma of the most outstanding Dhamma masters. Accounting for 76.0%, they studied the 3 sentences of the Dhamma Pali Pariyattham the most. Accounting for 41.5 percent, most of them have other positions such as students, accounting for 62.3 percent. Results of general data analysis of the study of the potential and development needs of monks and Buddhist missionaries in the Mekong River Basin using average analysis. and standard deviation Analysis of the study of the potential and development needs of monks who spread Buddhism in the Mekong River Basin found that the level of opinions of the respondents was at a good level. The mean is 4.20 and the standard deviation is 0.27. 2) Developing a proactive curriculum for monks who spread Buddhism in the Mekong River Basin. There are 2 courses: Course

1) Training course to enhance knowledge for monks. Propagators of Buddhism in the Mekong River Basin, such as modern communication knowledge Application of technological media technical aspects of mission communication in terms of actual operations and foster a positive attitude towards modern propagation. as well as connecting relations with international missionary personnel. To build up the power of proactive work for the new generation of monks and propagators of Buddhism in the Mekong River Basin in the future. Course 2) Course on developing the potential of monks and propagators of Buddhism in the Mekong River Basin. and 3) Guidelines for developing the potential of monks and Buddhist missionaries in the Mekong River Basin can be summarized as 1) Guidelines for modern online communication 2) Guidelines for meeting, exchanging and doing joint activities of the network continuously 3) Guidelines for developing the potential of monks and missionaries in the Mekong Basin, and 4) Guidelines for innovative ideas on new forms of communication and dissemination. Suggestions from research Thai monastic education agencies should promote the training of more Buddhist missionaries. And the Sangha Supreme Council should develop the potential of Buddhist missionaries to increase.

Keywords: 1. Development 2. Missionary Monks 3. Buddhism 4. Mekong River

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความเมตตาจาก พระครูสุนทรมหาเจติยานุรักษ์, ผศ.ดร. รองอธิการบดี วิทยาเขตล้านนา ที่ปรึกษาโครงการที่ได้ให้คำแนะนำ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องมาโดยตลอด จนโครงการวิจัยเล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

กราบขอบพระคุณเครือข่ายพระสงฆ์นักเผยแผ่ลุ่มแม่น้ำโขง Monk Chat จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ที่กรุณาสละเวลาให้ข้อมูลวิจัยอันเป็นประโยชน์ที่สำคัญต่อการวิจัยมาด้วยความเคารพ

สุดท้ายขอขอบคุณคณะทำงานวิจัยทุกท่านและผู้ประสานงานทุกท่านที่ให้การสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ประสบความสำเร็จเสร็จสิ้นลุล่วงไปได้ด้วยดี

พระมหาวิเศษ ปญฺญาวชิโร, รศ.ดร.

หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ

9 มกราคม 2566

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	5
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	6
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพและพัฒนาศักยภาพบุคลากร	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	10
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม (Training)	12
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสร้างเครือข่ายและเครือข่ายสังคม	35
2.5 โอวาทปาติโมกข์	50
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับหลักกัลยาณมิตรธรรม 7	53
2.7 แนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่แม่ข่าย	58
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	60
2.9 สรุปกรอบแนวความคิด	65
3 วิธีดำเนินการวิจัย	66
3.1 รูปแบบการวิจัย	66
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	68
3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	69
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	69

3.5 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	70
3.6 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล	72
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล	74
3.8 การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล	76
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	77
ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง	77
ตอนที่ 2 พัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง	84
ตอนที่ 3 นำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง	86
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	89
5.1 สรุปผลการวิจัย	89
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	90
5.3 ข้อเสนอแนะ	91
บรรณานุกรม	92
ภาคผนวก	97
ภาคผนวก ก ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	98
ภาคผนวก ข แบบสอบถามการวิจัย	106
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์การวิจัย	110
ภาคผนวก ง ภาพการดำเนินงานวิจัย	113
ประวัตินักวิจัย	131

สารบัญตาราง

ตารางที่ 4.1	ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนา ของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง จำแนกตามอายุ	77
ตารางที่ 4.2	ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนา ของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง จำแนกตามพรรษา	78
ตารางที่ 4.3	ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนา ของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง จำแนกตามการศึกษา	79
ตารางที่ 4.4	ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนา ของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง จำแนกตามพระปริยัติธรรม	79
ตารางที่ 4.5	ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของ พระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง จำแนกตามพระปริยัติธรรมบาลี	80
ตารางที่ 4.6	ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของ พระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง จำแนกตามตำแหน่งการปกครอง	80
ตารางที่ 4.7	ผลการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์ นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง	81

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่จากชมพูทวีปไปยังประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช การนำพระธรรมออกสู่ภูมิภาคต่าง ๆ อาจทำให้คำสอนแตกต่างกันไปบ้างตามความเชื่อความศรัทธา และกุศโลบายของพระสงฆ์ผู้เผยแพร่พระธรรมนั้น โดยเฉพาะประเทศจีนมีพระสงฆ์หลายรูปที่เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ประเทศอินเดียและนำพระธรรมกลับแผ่นดินจีน ทั้งทางบกและทางเรือ ในระหว่างทางก็ได้เทศนาโปรดประชาชนให้นำพระธรรมไปใช้เป็นเครื่องนำทางชีวิต ในสุวรรณภูมิพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ ก็นำพระธรรมมาเผยแพร่จนคนไทยยอมรับนับถือไว้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

ดินแดนแห่งลุ่มแม่น้ำโขงเป็นที่กำเนิดของอาณาจักรใหญ่น้อยมีนครรัฐมากมาย มีความหลากหลายทางนิเวศวิทยาด้วยความสัมพันธ์หลายรูปแบบ ทั้งความกลมกลืนทางด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การปกครอง และภูมิปัญญา ดินแดนแห่งนี้จึงเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ดินแดนแห่งลุ่มแม่น้ำโขงช่วงระหว่างประเทศไทย ประเทศสหภาพพม่า ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันในเชิงสังคม วัฒนธรรมมีตั้งแต่อดีตกาล บริเวณแห่งนี้เป็นที่กำเนิดของอาณาจักรใหญ่น้อยมีนครรัฐมากมาย มีความหลากหลายทางนิเวศวิทยา ด้วยความสัมพันธ์หลายรูปแบบ ทั้งความกลมกลืนทางด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การปกครอง และภูมิปัญญา ดินแดนแห่งนี้จึงเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของโลก (จักรพงษ์ คำบุญเรือง, 2561) ปัจจุบันคนไทยในลุ่มแม่น้ำโขงร้อยละ 94.72 นับถือพระพุทธศาสนา จากรายงานการศาสนาประจำปี 2560 ปรากฏว่าเป็นท้องถิ่นที่มีวัดและสำนักสงฆ์ พระภิกษุ สามเณร สำนักเรียนพระปริยัติธรรม วิทยาเขตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาและประชาชนนับถือพระพุทธศาสนา เป็นจำนวนมาก (กรมการศาสนา, 2560) นอกจากนี้ สภาพของภูมิภาคแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน ๆ ทั้งในด้านสภาพภูมิศาสตร์ที่มีแม่น้ำโขง มีขนบธรรมเนียมประเพณีของชนเผ่าที่หลากหลาย เชื้อชาติ ภาษา และวิถีในการดำเนินชีวิตที่ต่างกัน แต่การที่นับถือ “พระพุทธศาสนา” เหมือนกันส่งผลให้มีประเพณี วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน และนั่นทำให้ความต่างกันทางด้านเชื้อชาติ สามารถประสานเข้าหากันได้อย่างง่ายดาย โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นจุดเชื่อมที่สำคัญแต่ละชาติยังพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ

ช่วยเหลือกัน ส่งเสริมและพัฒนา บุคลากรทางด้านพระพุทธศาสนาด้วยกัน เพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การเสริมสร้างความ มั่นคงให้พระพุทธศาสนาคงอยู่ตลอดไป จากการศึกษาที่ได้ ประดิษฐานอย่างมั่นคงในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงแล้ว ประชาชนทุกชาติทุกภาษารับเอาพระธรรมคำสอนมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต พุทธธรรมได้กล่อมเกลาคือผู้คนเหล่านี้มีนิสัย มีขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ชาวพุทธไปมาหาสู่กันเหมือนบ้านพี่เมืองน้อง เผยแพร่แบ่งปันความรู้ ช่วยให้อาณาจักรร่มเย็นลงได้ เช่นในสมัยพระเจ้าลิไทแห่งอาณาจักรสุโขทัย ทรงพยายามรวบรวมเมืองต่าง ๆ ที่แตกแยกออกไป โดยทรงใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงเมืองเหล่านี้ให้กลับมารวมอยู่กับสุโขทัยอีกครั้งหนึ่ง (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2554: 11) วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตามลุ่มแม่น้ำโขงที่มีรากเหง้ามาจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนาทำให้เกิดตำนาน งานบุญที่สืบสานความเชื่อที่คล้ายกันของคนตามลุ่มแม่น้ำโขง เช่น งานแห่เทียนเข้าพรรษา งานล่องเรือไฟ (ล่องเรือไฟ) ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ประเพณีก่อกองพระทราย เป็นต้น ประเพณีเหล่านี้สืบสานความเชื่อมาจากความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ประเพณีเหล่านี้จะกล่าวถึงการบูชาพระพุทธเจ้า การทำงานร่วมกัน ความสามัคคี ซึ่งบอกถึงความเชื่อมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้นนอกจากนั้นความเชื่อนี้ทำให้เกิดนิทานปรัมปราที่เล่าขานกันต่อ ๆ มา เป็นนิทานที่แฝงคติธรรมไว้อสอนหรือเตือนสติทุกเรื่อง

สถานการณ์กิจกรรมพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีการดำเนินงานขับเคลื่อนหลายพื้นที่ อาทิ กิจกรรมงานธรรมยาตรา 5 แผ่นดินลุ่มน้ำโขงไทย เมียนมา ลาว กัมพูชาและเวียดนามจัดขึ้นเมื่อปี 2562 โดยเส้นทางเริ่มที่ วัดพระธาตุผาเงา จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย ข้ามด่านแม่สายผ่านท่าขี้เหล็ก รัฐฉานของประเทศเมียนมา มุ่งหน้ายังเมืองเชียงตุง รัฐฉาน เดินทางต่อไปยังเมืองเดียนเบียนฟู จังหวัดเดียนเบียน ประเทศเวียดนาม 300 กิโลเมตร ก่อนเข้าสู่ สปป.ลาว เพื่อทำพิธีทอดผ้าป่าและปลุกต้นพระศรีมหาโพธิ์ ณ วัดผาโอ แขวงหลวงพระบาง และกลับเข้าสู่ประเทศไทย โดยพระสงฆ์ 5 แผ่นดินลุ่มน้ำโขง ร่วมพิธีปลุกต้นพระศรีมหาโพธิ์ ณ คำชะโนด จังหวัดอุดรธานี (สถาบันโพธิคยาวิชชาลัย ขมรมโพธิคยา, 2562) และ กิจกรรม โครงการพระนักเผยแผ่เขตลุ่มแม่น้ำโขง 8 ประเทศเมื่อปี 2565 ณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน มมร.อส โดยพระนักเผยแผ่ได้ประชุมและอภิปราย กลยุทธ์และแนวทางการแก้ไขปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของแต่ละประเทศ (<http://site.mbuisc.ac.th/th/?p=4650>) และภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ มีกลุ่มพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มน้ำโขง ระหว่าง 2 สถาบันการศึกษาของพระสงฆ์ไทย คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา จำนวน 15 รูป ขับเคลื่อนงานจัดกิจกรรมฝึกอบรมการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มน้ำโขง อาทิ ด้านความรู้การสื่อสารสมัยใหม่ ด้านการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยี ด้าน

เทคนิคการสื่อสารเผยแพร่ ด้านการลงมือปฏิบัติการจริง และเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเผยแพร่สมัยใหม่ ตลอดจนการเชื่อมสัมพันธ์บุคลากรพระนักเผยแผ่ระหว่างประเทศ เพื่อสานพลังการทำงานเชิงรุกสำหรับ พระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงรุ่นใหม่ (มูลนิธิการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง, 2565)

ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงจึงมีความสำคัญเนื่องจาก พระสงฆ์ในประเทศเขตลุ่มน้ำโขง จะต้องสร้างองค์ความรู้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ร่วมกัน โดยใช้ หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแกนหลักในการสร้างมิติทางการเผยแผ่รูปแบบใหม่ร่วมกัน เพื่อให้ หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา แพร่หลายออกไปในทุกสารทิมิผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพ ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ โดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของประชาชนเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง และเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง ผู้วิจัยจึงศึกษาการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

1.2.2 เพื่อพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

1.2.3 เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) คณะผู้วิจัยมุ่งเน้นการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติ โดยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านประชากร

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ระดับ พระสังฆาธิการ อาทิ เจ้าอาวาส, รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เลขานุการ และบุคลากรที่ปฏิบัติงาน เป็นต้น ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน 313 รูป/คน โดยวิธีการเลือกเฉพาะแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกจาก พระสงฆ์ระดับ พระสังฆาธิการ อาทิ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เลขานุการ และบุคลากรที่ปฏิบัติงาน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงใหม่ และอาศัยสูตรการกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่จะดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงสำรวจจากจำนวนของพระสงฆ์และบุคลากรที่ปฏิบัติงาน ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 1,442 (อ้างอิงข้อมูลจากสถิติของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ ปี2563) โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมของ Taro Yamane และกำหนดขอบเขตความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 สามารถ คำนวณหากลุ่มตัวอย่างได้ จำนวน 313 รูป/คน

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง อาทิ ผู้บริหารปกครองคณะสงฆ์ พระสงฆ์นักพัฒนา และพระสงฆ์นักเผยแผ่ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 10 รูป/คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้ประสบการณ์

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

คณะผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษาทางโลก การศึกษาทางธรรม ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ประสบการณ์การเผยแผ่ และการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ (1) การวิเคราะห์ที่ศึกษาเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง (2) การพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง และ (3) การนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

1.3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

คณะผู้วิจัยได้กำหนดบริบทพื้นที่วิจัยและศึกษาข้อมูลภาคสนามการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง โดยดำเนินการวิจัยในจังหวัดเชียงใหม่ อาทิ พื้นที่ที่มีการบูรณาการความร่วมมือด้านวิชาการระหว่าง 2 สถาบันการศึกษาของพระสงฆ์ไทย คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1.4.1 การพัฒนาศักยภาพ หมายถึง การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง การนำเอาความสามารถที่ซ่อนเร้นภายในร่างกายนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมีกระบวนการ เป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะ สมรรถนะ และทัศนคติ ของพระธรรมวิทยากรรุ่นใหม่หรือบุคลากรในองค์กรให้มีพฤติกรรมการทำงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรอันจะส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าในตนเองและองค์กร ดังนั้นการพัฒนาจึงมีความหมายครอบคลุมไปถึงการพัฒนา การพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาองค์กร การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงาน การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดจนการมีระบบประกันคุณภาพการฝึกอบรม

1.4.2 พระสงฆ์นักเผยแผ่ หมายถึง พระสงฆ์ผู้ทำให้พระพุทธศาสนา ขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอน ในพระพุทธศาสนาเผยแผ่ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไป ประพฤติปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุขตามที่พระพุทธองค์ตรัสไว้

1.4.3 พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าครั้งพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ พระพุทธศาสนายังไม่ถึงกำเนิดขึ้น จนอีกสองเดือนต่อมาเมื่อทรงแสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก (ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร) จึงทำให้เกิดพระพุทธศาสนาขึ้น และมีผู้ฟัง หรือสาวก (“สาวก” แปลว่าผู้ฟัง ผู้ฟังคำสั่งสอนศิษย์ควบคู่กับ “สาวิกา” คือ ผู้ฟังหรือศิษย์ฝ่ายหญิง) กับหมู่ชนที่นับถือพระพุทธศาสนา เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าพุทธบริษัท มี 4 ชนิด คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งเมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วก็นำไปปฏิบัติตาม

1.4.4 ลุ่มแม่น้ำโขง หมายถึง พื้นที่ในการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ลุ่มน้ำโขงตอนบน (Upper Mekong Basin) และลุ่มน้ำโขงตอนล่าง (Lower Mekong Basin) โดยลุ่มน้ำโขงตอนบนเริ่มตั้งแต่ต้นกำเนิดของแม่น้ำโขงในประเทศทิเบต และประเทศจีน ส่วนลุ่มน้ำโขงตอนล่างเริ่มตั้งแต่แม่น้ำมูลยูนนานในประเทศจีนไหลผ่านประเทศ เมียนมาร์ ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ก่อนลงสู่ทะเลจีนใต้ ดินแดนแห่งลุ่มแม่น้ำโขง มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันในเชิงสังคม วัฒนธรรมมีตั้งแต่อดีตกาล บริเวณแห่งนี้เป็นที่กำเนิดของอาณาจักรใหญ่น้อย มีนครรัฐมากมายมีความหลากหลายทางนิเวศวิทยา ด้วยความสัมพันธ์หลายรูปแบบทั้งความกลมกลืนทางด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การปกครอง และภูมิปัญญา ดินแดนแห่งนี้จึงเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.5.1 ได้พัฒนาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ลุ่มแม่น้ำโขง

1.5.2 ได้พัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ลุ่มแม่น้ำโขง

1.5.3 ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ลุ่มแม่น้ำโขง

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง” คณะผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ แนวคิดและทฤษฎีรวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพและพัฒนาศักยภาพบุคลากร
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม (Training)
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสร้างเครือข่ายและเครือข่ายสังคม
- 2.4 แนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 2.5 กิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน
- 2.6 แนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 สรุปกรอบแนวความคิด

2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพและพัฒนาศักยภาพบุคลากร

“การพัฒนา” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงอย่างมีกระบวนการ โดยมีจุดมุ่งหมาย

“การพัฒนาศักยภาพ” หมายถึง การนำเอาความสามารถที่ซ่อนเร้นภายในร่างกาย นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมีกระบวนการ มนุษย์เราเมื่อต้องการทำงานบางอย่าง จำเป็นต้องมีความรู้ในสิ่งนั้น ๆ มีความพยายามและมุ่งมั่นในการที่จะทำงานให้ดีที่สุด แต่มนุษย์เรามักจะทำงานเพียงลำพัง เปรียบเสมือนการมองเหรียญด้านเดียว หากมนุษย์เราได้มีการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ก็จะเกิดมุมมองที่ต่างกัน เมื่อได้ทำงานร่วมกันแล้วก็จะมีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับงานที่ทำให้มากที่สุด ทำให้มีมุมมองที่กว้างกว่าเดิม มีการจัดทำข้อมูล จัดเรียงลำดับความสำคัญของข้อมูลอย่างมีระบบ ผลสุดท้ายงานที่ทำก็จะเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด การพัฒนาศักยภาพจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำงานในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่ข้อมูลข่าวสารมีมากมาย รวดเร็ว ง่ายดาย ข้าราชการในยุคปัจจุบันจึงต้องมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ

2.1.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพบุคลากร

ในยุคของการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและสภาพที่มีการแข่งขันอย่างรุนแรงในสังคมโลกปัจจุบัน(Competitiveness) ทำให้องค์กรต่าง ๆ ต้องหันกลับมาทบทวนตนเอง และให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลเชิงกลยุทธ์ (Strategic HRD) มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการมุ่งเน้นที่จะสร้างทุนมนุษย์(Human Capital Building) และการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อสร้างความได้เปรียบในการเป็นผู้นำในการปรับตัวให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวดังกล่าวที่กล่าวกันว่า องค์กรที่อยู่รอดได้ คือองค์กรที่สามารถปรับตัวตามกระแสการเปลี่ยนแปลงได้แต่องค์กรที่จะประสบความสำเร็จได้จะต้องสามารถคาดคะเนความเปลี่ยนแปลงล่วงหน้าและปรับตัวได้ก่อน และการที่จะเป็นองค์กรแห่งความเป็นเลิศได้ตลอดกาลนั้นองค์กรจะต้องสามารถตอบสนองการเปลี่ยนแปลง การคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงและสามารถกำหนดแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดจนความสามารถในการเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงได้ในที่สุดการที่องค์กรจะสามารถเป็นองค์กรแห่งความเป็นเลิศได้นั้นผู้บริหารจะต้องเป็นผู้นำทางความคิดเพื่อการบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคล (Human Resource Development and Management) และคุณลักษณะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agents) มีความรู้ความเข้าใจในหลักการบริหารและพัฒนาอย่างแท้จริงเพราะการบริหารและการพัฒนาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและมีความเป็นเหตุเป็นผลสนับสนุนซึ่งกันและกัน ดังนั้นในการบริหารและจัดการองค์ความรู้ในครั้งนี้งานการจัดการความรู้ (KM Team) ของสำนักบริหารงานกลางจึงให้ความสำคัญในเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรบุคคลเชิงกลยุทธ์ (Strategic HRD) เพราะเชื่อว่าทรัพยากรบุคคลเป็นหัวใจสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับองค์กร และระดับประเทศ อีกทั้งทรัพยากรมนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้ประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายตามที่องค์กรกำหนด มีความคิดริเริ่ม (Initiative) และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆให้เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ก่อนที่จะนำไปสู่เนื้อหาของการพัฒนาทรัพยากรบุคคลเชิงกลยุทธ์จะขอทำความเข้าใจในเบื้องต้น และความหมายของเรื่องให้ชัดเจนและมีความเข้าใจที่สอดคล้องตรงกันเสียก่อน กล่าวคือ ศักยภาพขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นมีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องนั้น ๆ มากน้อยเพียงใดมีความพยายาม มุ่งมั่นที่จะทำสิ่งนั้น ๆ มากน้อยเพียงใดและมีการนำเอาความสามารถที่ซ่อนเร้นภายในร่างกายออกมาใช้ประโยชน์ได้มากเพียงใด การพัฒนาหมายถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างมีกระบวนการ โดยมีจุดมุ่งหมาย การพัฒนาศักยภาพ หมายถึงการนำเอาความสามารถที่ซ่อนเร้นภายในร่างกายนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมีกระบวนการ และพบว่าการพัฒนาทรัพยากรบุคคล (Human Resource Development) เป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะ สมรรถนะ

และทัศนคติ ของบุคลากรในองค์กรให้มีพฤติกรรมการทำงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรอันจะส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าในตนเองและองค์กร (กัญญามล อินทวาท, 2554)

ศักยภาพ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Potential” ปัจจุบันพบว่าใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะใช้กับบุคลากรในองค์กร หรือหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (มาลี ผลไม้, 2558 : หน้า 7) กล่าวว่า ศักยภาพ หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจหรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ อาจทำให้พัฒนา หรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของ ศักยภาพและศักยภาพระดับบุคคลไว้อีกหลายท่าน ดังต่อไปนี้

ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2550 หน้า 8) ได้กล่าวถึงความหมายของศักยภาพว่า สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 หมายถึง ลักษณะของคนที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ทัศนคติ (Attributes) ความเชื่อ (Belief) และอุปนิสัย (Trait) กลุ่มที่ 2 หมายถึง กลุ่มของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะ พื้นฐาน (Attributes) หรือเรียกกันว่า KSAs ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากพฤติกรรมในการทำงานที่ แสดงออกมาของแต่ละบุคคลที่สามารถวัดและสังเกตเห็นได้

สรริสา ตระกูลวงษ์ (2540, หน้า 9) ได้กล่าวว่า หมายถึง สภาวะความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและอารมณ์ของบุคคลที่พร้อมจะตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยวิธีการหนึ่งเพื่อ ก่อให้เกิดการกระทำที่มีแนวโน้มจะทำให้เกิดความสำเร็จ ความพร้อมจะเกิดขึ้นได้อยู่กับองค์ประกอบ ดังนี้ วุฒิภาวะ ประสบการณ์ ทางสังคมหรือความรู้เดิมหรือแรงจูงใจ

มณฑิรา ยืนนาน (2544, หน้า 17) ได้กล่าวว่าหมายถึง ความสามารถสูงสุดในการกระทำ อย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล หรือองค์กรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ภายใต้ สภาวะแวดล้อมที่เป็นศักยภาพจึงเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้การทำงานสำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นจากความหมายดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า “ศักยภาพ” หมายถึงความสามารถหรือคุณสมบัติ ที่มีแฝงในตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งสามารถทำให้ปรากฏหากได้รับการพัฒนา หรือกระตุ้นจาก ภายนอก อันจะส่งผลต่อความสำเร็จและความพึงพอใจสูงสุดศักยภาพเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ของคนอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน โดยจะต้องมีการพัฒนาด้านการฝึกอบรม การศึกษา การพัฒนาจนเกิดทักษะ ความรู้ หรือทัศนคติ เป็นสำคัญ เพื่อให้ความสามารถที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลได้ แสดงออกมาเป็นผลงานที่มีคุณค่าขององค์กร

2.1.2 ประโยชน์ของการพัฒนาศักยภาพ

มลิวีย์ ธรรมแสง (2558) ที่ได้กล่าวถึงประโยชน์ของศักยภาพสำหรับบุคคลและสำหรับ องค์กร คือ

3) สำหรับบุคคล 1) รู้จุดอ่อน จุดแข็งของตนเอง 2) รู้เส้นทางความก้าวหน้า
3) รู้ตัวชี้วัดมาตรฐานทางวิชาชีพ

2. สำหรับองค์กร 1) มีแผนพัฒนาบุคคล 2) มีเป้าหมายชัดเจน 3) มีกรอบมาตรฐาน
วิชาชีพ/การวัดประเมินความสามารถ ซึ่งที่กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาทรัพยากร
มนุษย์ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม (Training)

เป็นที่ยอมรับกันว่าการฝึกอบรมเป็นกิจกรรมพัฒนาบุคลากรที่เหมาะสม เพราะทำให้อ
องค์กรสามารถดำเนินงานได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพลดการสูญเสียทรัพยากร
เพิ่มปริมาณผลผลิตพร้อมทั้งบุคลากรได้ทำงานอย่างเต็มศักยภาพ มีขวัญกำลังใจที่ดี เปี่ยมไปด้วย
ความรู้ความสามารถ นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการ ฝึกอบรม โดยได้ให้
ความหมายของการฝึกอบรมที่น่าสนใจไว้ดังนี้

ชูชัย สมितिไกร (2551, หน้า 1) กล่าวว่า การฝึกอบรม เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งในการพัฒนา
องค์กรและบุคลากร จึงยังมีความสำคัญต่อความอยู่รอดและความสำเร็จขององค์กร การฝึกอบรม
บุคลากรจะต้องกระทำอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ

วิจิตร อวาทกุล (2540, หน้า 49) กล่าวว่า การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการขององค์กร
ในอันที่จะพัฒนาบุคคลเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีระบบแบบแผน เพื่อให้บุคคลมีความรู้
ความเข้าใจ มีทัศนคติ ความชำนาญประสบการณ์ที่เหมาะสมที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการทำงาน
ขององค์กรให้มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายขององค์กร

William G. Scott และ Terrance R. Mitchell (ม.ป.ป., อ้างถึงใน วิจิตร อวาทกุล, 2540 :
หน้า 50) ได้กล่าวถึงความหมายของการฝึกอบรมว่า หมายถึง การอบรมเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เข้า
รับการอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

วรรัตน์ เขียวโพรี (ม.ป.ป, หน้า 87) กล่าวว่า การฝึกอบรม กระบวนการยกระดับ ความรู้
ความสามารถ ทักษะ ตลอดจนการปรับเปลี่ยน ทัศนคติ และพฤติกรรมการทำงานของพนักงานให้
สามารถปฏิบัติงานในตำแหน่งปัจจุบันให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นในอนาคตระยะสั้นด้วยการ
กำหนดเนื้อหาช่วงเวลางบประมาณค่าใช้จ่ายแต่ละโปรแกรมและประเมินผลการลงทุนจากผลการ
ปฏิบัติงาน

วิจิตร อวาทกุล (2540, หน้า 60) ได้กล่าวถึงปรัชญาของการฝึกอบรมไว้ดังนี้ ปรัชญาเป็น

แนวความคิดของผู้รู้หรือปราชญ์ที่ทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติปรัชญาทางการฝึกอบรมที่ ผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญทางการฝึกอบรมให้ไว้ มีดังนี้

1. การฝึกอบรมเป็นการจัดการศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาตลอดชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันไม่ให้ความรู้หมดไปหรือเสื่อมไปจากจากบุคคล

2. การฝึกอบรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับบุคลากร เราไม่สามารถปล่อยให้บุคลากรพัฒนา ตนเองจนเป็นบุคลากรชั้นดีด้วยตนเองหรือด้วยการให้ความดี ความชอบ ถ้าเราต้องการให้เขามี ความรู้ มีเจตคติและมีทักษะ เราต้องฝึกอบรมเขา

3. การเรียนรู้ที่ดีมิใช่เกิดจากโอกาสการเรียนรู้ เกิดจากการวางแผนและให้โอกาส เรารอโอกาสไม่ได้ เราต้องให้ความสำคัญของการฝึกอบรมวางแผนดำเนินการบนหลักการ ฝึกอบรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติให้ทำได้จริง ๆ

4. การฝึกอบรมเป็นความรับผิดชอบของสายการบังคับบัญชา หัวหน้างานไม่มีเวลา หรือความรู้ที่จะสอนให้พนักงานได้ทั้งหมด ดังนั้นผู้บังคับบัญชาจะต้องให้ความสำคัญและถือว่า เป็นความรับผิดชอบ และเน้นว่าลูกน้องคนไหนควรอบรมด้านไหน

5. การฝึกอบรมต้องเริ่มจากความจำเป็นในการฝึกอบรม การอบรมเพื่อให้พ้นๆไปจะเป็นการสูญเปล่า ความจำเป็นในการฝึกอบรมที่แท้จริงเท่านั้นที่จะทำให้การพัฒนาบังเกิดขึ้น

6. การอบรมต้องทำอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงของงาน กิจกรรมวิชาการ ธุรกิจ เนื่องจากการฝึกอบรมที่เหมาะสมและการมองเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้น ในวันข้างหน้า

7. ต้องปรับปรุงโครงการ ขบวนการ วิธีการต่าง ๆ ในการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เฉพาะเรื่อง เฉพาะกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมที่แท้จริงของกลุ่มบุคคล

8. ฝึกอบรมให้ทั่วถึงทั้งระดับแวนอนและแนวตั้ง นำเอาเทคนิคการฝึกอบรมมาใช้อย่างกว้างขวางตลอดเวลา

2.2.1 วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

Kenneth N. Wexley, Gary P. Latham (1983, อ้างถึงใน ฌัญญุณีชา รักชาวรงค์, 2558: หน้า 10) กล่าวว่า การฝึกอบรมบุคลากรในองค์กรมีจุดประสงค์ 3 ประการดังต่อไปนี้

1. เพื่อปรับปรุงระดับความตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Awareness) ของแต่ละ บุคคลคือการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง อันได้แก่ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและความ รับผิดชอบของตนเองในองค์กรตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ตนเองปฏิบัติและปรัชญา ที่ยึดถือคือเข้าใจถึงทักษะที่ผู้อื่นมีต่อตน และการเรียนรู้ว่าการกระทำของตนมีผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไร เป็นต้น

2. เพิ่มพูนทักษะในการทำงาน (Job Skills) ของแต่ละบุคคลโดยอาจเป็นทักษะ ด้านใดด้าน

หนึ่งหรือหลายด้านก็ได้เช่น การใช้เครื่องคอมพิวเตอร์การดูแลรักษาความปลอดภัย ในการทำงานหรือการบังคับบัญชาลูกน้อง เป็นต้น

3. เพิ่มพูนแรงจูงใจในการทำงาน (Motivation) ของแต่ละบุคคลอันจะทำให้เกิด การปฏิบัติงานดีแม้ว่าบุคคลหนึ่ง ๆ จะมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน แต่หากขาดแรงจูงใจในการทำงานแล้วบุคคลนั้นอาจจะมีความรู้ ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่และผลงานย่อมไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ซูซีย์ สมิตีไกร (2551, หน้า 174) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ได้แก่ 1) วิธีการฝึกอบรมมุ่งเน้นเปลี่ยนแปลงความรู้ 2) วิธีการฝึกอบรมมุ่งเน้นเปลี่ยนแปลงด้าน ทักษะ 3) วิธีการฝึกอบรมมุ่งเน้นเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

2.2.2 ประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับบุคลากรฝ่ายปฏิบัติการ ซึ่งไม่มีหน้าที่ทางบริหารที่ต้องฝึกอบรมเพราะไม่มีใครสำเร็จการศึกษาแล้วสามารถทำงานได้เลย มีเครื่องมือและการเปลี่ยนแปลงทางการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นตลอดเวลาการอบรมจะกระตุ้นให้บุคลากร ตั้งตัวอยู่เสมอ ประโยชน์ที่ได้รับคือ

1) ประสิทธิภาพในการทำงานสูงขึ้น การอบรมจะทำให้บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน ใหม่และผู้มีประสบการณ์มาแล้วทำงานได้ดีขึ้นทั้งคุณภาพและปริมาณงานเพราะรู้วิธีการทำงาน ที่ถูกต้อง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมการทำงานได้ดี

2) ช่วยแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานการฝึกอบรมบุคลากรในระดับต่าง ๆ ช่วยลดปัญหาการปฏิบัติงานลงเพราะทุกคนเข้าใจดี

3) ทำให้ขวัญกำลังใจของคนทำงานดีขึ้นบุคลากรทำงานอย่างถูกวิธีมีความเชื่อมั่นในตนเองสำหรับคนที่ทำงานใหม่ก็มีความสบายใจที่จะทำงานเพราะได้รับการอบรม มาก่อน

4) ส่งเสริมความมั่นคงและความยืดหยุ่นให้แก่องค์กรในแง่ความมั่นคง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสร้างเครือข่ายและเครือข่ายสังคม

แนวคิดเรื่อง “เครือข่าย” ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ทั้งในแวดวงงานพัฒนาและภาคธุรกิจ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุ 3 ประการคือ ภาวะการณ์ แข่งขันแบบใหม่ (New Competition) ในยุคการค้าใหม่ทำให้ไม่สามารถใช้โครงสร้างและการบริหารจัดการแบบเก่าซึ่งเป็น

แบบอำนาจตามลำดับชั้น (Hierarchical) ได้อีกต่อไป อำนาจแนวดิ่งไม่อาจนำองค์การให้ไปสู่เป้าหมายในยุคใหม่ได้จึงต้องมีการปรับความสัมพันธ์ให้เป็นแนวนอน ให้เป็น“เครือข่าย” ประการที่สองความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีข่าวสาร (IT) ทำให้องค์การต่าง ๆ สามารถปรับตัวเองและมีปฏิสัมพันธ์กับองค์การอื่น ๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และประการสุดท้ายความก้าวหน้าทางวิชาการที่ก่อให้เกิดเครื่องมือในการวิเคราะห์โครงสร้างสังคมในลักษณะที่เป็นเครือข่ายและองค์การต่าง ๆ ล้วนมีลักษณะเป็นเครือข่ายทั้งภายในตัวมันเองและในความสัมพันธ์กับองค์การภายนอก (เสรี พงศ์พิศ, 2548: 33-34)

ด้วยเหตุนี้คำว่า “เครือข่าย” จึงถูกนำไปใช้ในทฤษฎีการซึ่งมีผลทำให้การนิยามความหมายของเครือข่ายมีความหลากหลายตามไปด้วย แต่ไม่ว่าจะถูกนำไปประยุกต์ใช้ในวงการใดก็ตามก็มักจะมีนัยสำคัญเกี่ยวข้องกับความหมายตามรูปศัพท์เดิมอยู่เสมอ นั่นคือ “การเชื่อมต่อเชื่อมโยง” “ความสัมพันธ์” และ“การติดต่อสื่อสาร” ภายใต้ “วัตถุประสงค์หรือข้อตกลง” อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบมีเป้าหมาย ซึ่งทำให้การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเท่ากับการเชื่อมโยงหลาย ๆ ระบบย่อยให้รวมกันขึ้นมาใหม่เป็นอีกหนึ่งระบบของหน่วยสมาชิกทุกหน่วยงานที่เข้ามารวมกัน

2.3.1 ความหมายของเครือข่าย

(Network) Mitchell (1968: 2) ได้ให้ความหมายว่า เครือข่ายหมายถึงความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่รอบข้างลักษณะของความสัมพันธ์นี้สามารถนำมาอธิบายถึงพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในเครือข่ายนั้นได้เครือข่ายจึงเป็นกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ตลอดจนพฤติกรรมของบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในสังคม

Starkey (1997:14) ได้ให้ความหมายของคำว่า “เครือข่าย” ดังนี้ (Network) คือการรวมกลุ่มของปัจเจกชน หรือองค์การโดยสมัครใจโดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารหรือดำเนินกิจกรรมร่วมกันในขณะที่แต่ละองค์การก็มีการจัดการของตัวเองอย่างเต็มที่ที่กล่าวคือเครือข่ายไม่ได้มีผลต่อการปกครองตนเอง (Autonomy) และอิสระ (Interdependence) ของสมาชิก

Miles and Snow (นฤมล นิราทร, 2543:1) ได้เสนอว่า เครือข่าย (Networked Organization) เป็นกลุ่มองค์การทางธุรกิจ ผู้เชี่ยวชาญหรือบุคคลซึ่งประสานกันด้วยกลไกทางการตลาดมากกว่าสายการบังคับบัญชาแบบดั้งเดิม

กาญจนา แก้วเทพ (2538: 60-61) ให้ความหมายว่า “เครือข่าย” คือรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคลกลุ่มหรือหลายองค์การหลาย ๆ องค์การที่ต่างก็มีทรัพยากรเป้าหมายมีวิธีการทำงานและมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเองบุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลาอันพอสมควรแม้ว่าจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตามแต่ก็จะมีการวางรากฐาน

เอาไว้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้เป็นการเข้าร่วมเป็นองค์การเครือข่ายแม้ว่าองค์การเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน เช่นมีเป้าหมายร่วมกันมีประโยชน์ร่วมกันองค์การเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์การเท่านั้น

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 28) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลองค์การหน่วยงานหรือสถาบันใด ๆ ได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

นฤมล นิราทร (2543:43) กล่าวถึงเครือข่ายว่าการทำงานที่รูปแบบการประสานงานของกลุ่มคนหรือองค์การที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกันให้ความช่วยเหลือระหว่างกันจึงอาจกล่าวได้ว่าเครือข่ายเป็นการทำงานที่เป็นรูปแบบความร่วมมือหรือการพึ่งพาอาศัยกัน

พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาทีณี บุญชะลิกชี (สนธยา พลศรี, 2550: 206) ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง สายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลคนหนึ่งกับบุคคลอื่น ๆ อีกหลายคนหรือความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกัน ของบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในเครือข่านั้น เป็นความสัมพันธ์ในทุก ๆ ด้านที่บุคคลทั้งหมดในเครือข่ายได้ติดต่อกัน โดยมีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์คือการไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน การปรึกษาหารือกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น

มงคล ชาวเรือ (สนธยา พลศรี, 2550:206-207) ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง แนวคิดกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่มบุคคลองค์การตลอดจนชุมชนให้เกื้อกูลเชื่อมโยงกันโดยที่แต่ละฝ่ายต้องมีความเท่าเทียมกัน มีอิสระต่อกันสามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเองและพร้อมที่จะปฏิบัติงานร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน การมีความสัมพันธ์จะเป็นแบบเพื่อนร่วมงานประสานความช่วยเหลือกัน และเป็นความสัมพันธ์เชิงแนวราบมากกว่าที่จะเป็นแนวตั้ง ดังนั้นเครือข่ายจึงเป็นสัมพันธ์ภาพของมนุษย์กับมนุษย์ที่ครอบคลุมทั้งการให้และการรับการยอมรับศักดิ์ศรีและเอื้ออาทรต่อกันมากกว่าการออกคำสั่งบังคับบัญชา

สนธยา พลศรี (2550:207) ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่ายกลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไปแต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งที่เป็นครั้งคราวหรืออาจเป็นกิจกรรมที่

ต่อเนื่องจึงเป็นการเชื่อมโยงคนที่มีความสนใจร่วมกัน พบปะสังสรรค์และพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยเป้าหมายและจุดประสงค์เดียวกัน ดังนั้นเครือข่ายจึงไม่ใช่เป็นเพียงการรวบรวมรายละเอียดบุคคลที่เป็นสมาชิกเท่านั้น แต่มีการจัดระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อบรรลุจุดหมายที่สมาชิกเห็นพ้องต้องกัน สิ่งที่เชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน คือวัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์ที่ต้องการบรรลุผลร่วมกัน การสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

เสรี พงศ์พิศ (2548: 8) ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง ขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมายวัตถุประสงค์และความต้องการบำรุงอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2547:6) ให้นิยามของเครือข่ายทางสังคมว่าหมายถึงความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการสื่อสารความร่วมมือการพึ่งพาอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย

Schuler (อบอุ้น, 2547: 37-38) ได้กล่าวว่า เครือข่ายคือ สายใย (Web) ของความสัมพันธ์ทางสังคม มีความเป็นเอกภาพ มีพลังความยึดโยง (Cohesive) และการสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำนองเดียวกันกับเทคโนโลยีก็คือ สายใย (Web) ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์และการสื่อสารของผู้คนต่าง ๆ ในสังคมโดยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และระบบการสื่อสารผ่านวิทยุโทรทัศน์โทรศัพท์จะมีบทบาทในการสร้างเครือข่ายในรูปแบบต่าง ๆ ที่สมาชิกในเครือข่ายมารวมตัวกันโดยไม่จำกัดเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ เพศ วัย ศาสนา และฐานะทางเศรษฐกิจ

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า “เครือข่าย” หมายถึงการประสานความร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่ม และองค์กรที่มีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่าย ในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไปแต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกัน ที่มีกิจกรรมคล้ายคลึงกันและเชื่อมโยงขยายผลการทำงานหรือแนวคิดไปสู่กลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างพลังในการแก้ปัญหาและเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างกัน การมีส่วนร่วม การทำกิจกรรมร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการติดต่ออาจทำได้ทั้งที่ผ่านศูนย์กลางแม่ข่ายหรือแกนนำ หรืออาจจะไม่มีแม่ข่ายหรือแกนนำแต่จะทำการติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่ม ซึ่งจะมีการจัดรูปแบบหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือองค์กร สมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระ โดยที่อาจมีรูปแบบการร่วมตัวแบบหลวมๆ

เฉพาะกิจตามความจำเป็นหรือเป็นโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ชัดเจน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายและวิธีการทำงานร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน

2.3.2 ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย

บัณฑิต อ่อนดำ (นฤมล นิราทร, 2524:36-41) ได้จำแนกกระบวนการสร้างเครือข่ายออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1) ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย (Realization) เพื่อที่ทำงานให้บรรลุเป้าหมายรวมทั้งพิจารณาองค์การต่าง ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมเข้าเป็นเครือข่ายในการทำงานโดยต้องพิจารณาว่าจะได้เข้าร่วมกับใครจะได้รับผลประโยชน์หรือผลประโยชน์ด้านใดบ้าง และระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายนานเท่าใด

2) ขั้นการติดต่อกับองค์การที่จะเป็นสมาชิกหรือภาคีเครือข่าย (Courtship) ซึ่งความต้องการและอยากที่จะทำกิจกรรมตอบสนองความต้องการเหมือนกัน โดยจะต้องสร้างความคุ้นเคย และการยอมรับรวมทั้งความไว้วางใจเป็นขั้นเตรียมกลุ่ม หรือเครือข่ายมีการปลูกจิตสำนึกอยากจะทำมาแก้ปัญหาและพัฒนาาร่วมกัน

3) ขั้นการสร้างพันธกรณีร่วมกัน (Commitment) เป็นการสร้างความผูกพันตกลงที่จะทำงานร่วมกัน โดยกลุ่มองค์การจะต้องมีความรู้เพียงพอที่จะทำกิจกรรม จึงต้องเสริมความรู้ที่จำเป็นอาจมีการแลกเปลี่ยนทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย เช่น ศึกษาดูงาน ฝึกอบรม ฯลฯ เรียกว่าเป็นกลุ่มศึกษาเรียนรู้และเป็นที่มาของการสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้ตั้งจะกล่าวถึงต่อไป

4) ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์ (Building) เป็นสร้างผลงานรูปธรรมร่วมกันโดยมีการแบ่งปันใช้ทรัพยากรร่วมกันมีการตกลงในเรื่องการบริหารจัดการเครือข่ายกำหนดกิจกรรมและบทบาทแต่ละองค์การต้องมีการปรับกระบวนการทำงานให้เอื้อต่อประโยชน์ของเครือข่ายแต่ยังคงความเป็นเอกเทศของตนเองเอาไว้

5) ขั้นการเรียนรู้ร่วมกัน และขยายผลเมื่อผลงานรูปธรรมของเครือข่ายปรากฏชัดเจนก็จะทำให้ความสัมพันธ์ในเครือข่ายแน่นแฟ้นมากขึ้น อยากที่จะเรียนรู้ร่วมกันและขยายกิจกรรมหรือขยายกลุ่มออกไป

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 61) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1) ขั้นตอนการก่อรูปเครือข่าย (Network Forming) ไว้ว่าการก่อตัวของเครือข่ายนั้นอาจเกิดได้สองแนวทางใหญ่ ๆ แนวทางแรกคือเครือข่ายที่เกิดจากรัฐเข้าไปริเริ่ม (State Initiative) และ

เครือข่ายที่ประชาชนเป็นแกนนำจัดตั้ง (Citizen Initiative) และในการรวมตัวของเครือข่ายที่สองนั้น หน่วยงานภาครัฐก็อาจเข้าไปช่วยในฐานะของผู้สนับสนุน (Supporter) และผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้การจัดตั้งเครือข่ายทำงานขึ้นซึ่งกระบวนการก่อตัวของเครือข่ายมีดังนี้ (1) การสร้างเครือข่ายตระหนักในปัญหาและสำนึกในการรวมตัวเกิดจากฉันทานุมัติของทุกภาคีที่เกี่ยวข้องอันจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจและมีความจำเป็นในการสร้างกระแสให้เป็นกระแสสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสที่ลงไปสู่ประชาชนในระดับรากหญ้าใช้กลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์ เช่น การใช้สื่อมวลชนการจัดรายการโทรทัศน์หรือวิทยุการทำจดหมาย ข่าวกการเปิดเวทีระดมความคิดเห็น การให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดสัมมนาเพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างภาพลักษณ์สื่อสารให้สังคมได้รับรู้โดยการกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน (2) การสร้างจุดร่วมของผลประโยชน์เป็นการหาประเด็น (issues) ที่จะเป็นศูนย์กลางที่จะทำให้เกิดการรวมตัวกัน และการเข้าหากันอย่างเป็นทางการเป็นกลุ่มเป็นก้อนซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งประเด็นที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม (3) การแสวงหาแกนนำที่ดีของเครือข่ายโดยการหาผู้เล่นหลัก (Key Actors) ในแต่ละภาคีและกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและมีอิทธิพลเพียงพอในการผลักดันด้านต่าง ๆ เช่น ด้านนโยบาย ด้านการสร้างกระแส ด้านข้อมูล ข่าวกการ เป็นต้น (4) การสร้างแนวร่วมสมาชิกของเครือข่าย เป็นการสร้างแนวร่วมของสมาชิกเครือข่ายให้กว้างขวางและการดึงปัจเจกบุคคลกลุ่ม องค์กรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายในลักษณะของ “ดาวกระจาย” โดยเน้นที่แกนนำของกลุ่ม หรือองค์กรที่มีการรวมตัวหรือเข้มแข็งอยู่ก่อนแล้วจะทำให้การก่อตั้งเครือข่ายเป็นไปได้เร็วขึ้น

2) การจัดระบบบริหารเครือข่าย(Network Organizing) เป็นการจัดระบบเครือข่ายที่จะช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่นโดยมีองค์ประกอบดังนี้ (1) การจัดผังกลุ่มเครือข่าย (Mapping) หน่วยงานที่รับผิดชอบในการรวบรวมข้อมูลของเครือข่ายทุกกลุ่มในประเทศโดยเอาข้อมูลของแต่ละเครือข่ายมาทำการจัดแผนที่หรือแผนผังของเครือข่าย (Network Map) ในภาพรวมระดับประเทศจัดผังตามความสนใจและวัตถุประสงค์ของเครือข่ายเพื่อที่จะได้ทราบว่าเครือข่ายก็กลุ่มที่มีเป้าหมายการดำเนินการไปใน ทิศทางเดียวกัน การกระจายตัวของเครือข่ายตามเป้าหมายการทำงานเป็นอย่างไรเพื่อที่จะทราบเป้าหมายที่ยังขาดเครือข่ายเข้าไปช่วยจัดการ ด้วยเหตุนี้จึงควรที่จะมีแผนที่เครือข่ายที่ชัดเจนและทันสมัยจะช่วยสนับสนุนการรวมตัวเพื่อเครือข่ายแต่ต้องคำนึงถึงการยินยอมในการเข้าร่วมเครือข่ายรวมทั้งค่านิยม ความเชื่อและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน (2) การจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย (Role and Responsibility) หลักการสำคัญในการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่คือการนำเอาความสนใจประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของสมาชิกแต่ละคนมาเสริมกันการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบควรเป็นไปในลักษณะที่เอื้อให้สมาชิกเข้าร่วมได้แม้มี

เวลาจำกัดซึ่งผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบคือผู้นำนั่นเอง (3) การจัดระบบติดต่อสื่อสาร (Communication System) เปรียบเสมือนกลไกที่เชื่อมสมาชิกของเครือข่ายเข้าด้วยกันอีกทั้งยังเป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแพร่กระจายความคิดซึ่งมีผลต่อการรักษาและขยายตัวของเครือข่ายซึ่งแนวทางการสร้างระบบการติดต่อสื่อสารสามารถกระทำได้ทั้งแบบเป็นทางการ เช่น การจัดเวทีประชาคม การประชุม การสัมมนา เป็นต้น และช่องทางการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ เช่น การพบปะสังสรรค์ระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในโอกาสสำคัญต่าง ๆ จดหมายข่าวระหว่างสมาชิก เป็นต้น (4) การจัดระบบเรียนรู้ร่วมกัน (Learning System) เครือข่ายจะพัฒนาให้ก้าวหน้าไปให้มากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับระดับการเรียนรู้ความสามารถของสมาชิกเครือข่ายด้วยการทำให้เครือข่ายแข็งแรงจึงต้องอาศัยระบบการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องผ่านระบบการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในรูปแบบของการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การสัมมนา และการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน (Interactive Action Learning) ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจะดำเนินไปก็ต่อเมื่อสมาชิกในเครือข่ายต้องมีใจเปิดกว้างยินดีรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง สมาชิกแต่ละคนให้ความสนใจและเคารพต่อความคิดเห็นของผู้อื่นต่างคนต่างประนีประนอมภายใต้ความคิดเห็นที่แตกต่าง มิใช่ยึดมั่นในความคิดของตนเอง (5) การจัดระบบสารสนเทศ (Information System) ความมีหน่วยงานเป็นแกนกลางทำหน้าที่จัดระบบฐานข้อมูลทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายรูปแบบ วิธีการความสำเร็จปัญหาและอุปสรรคและข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็นระบบสารสนเทศควรยึดหลักการใช้งานได้ง่าย (User Friendly) เป็นข้อมูลที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้งานได้ (Accessible) และเผยแพร่ได้กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งเครือข่ายฐานข้อมูลที่ดียิ่งจะช่วยเพื่อประสิทธิภาพของการแลกเปลี่ยนข้อมูลและเรียนรู้ระหว่างกัน

3) การใช้ประโยชน์เครือข่าย (Network Utilizing) (1) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีกลางประสานงานร่วมกันเป็นช่องทางในการประสานความเข้าใจระหว่างกันในด้านวัตถุประสงค์ขอบข่ายแผนการทำงาน วิธีการทำงาน ตลอดจนแนวทางปฏิบัติให้ไปในทิศทางเดียวกัน (2) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนสารสนเทศและความรู้ ยิ่งเครือข่ายมีอัตราการหมุนเวียนแลกเปลี่ยน (Velocity of Exchange) สารสนเทศและความรู้ระหว่างสมาชิกมากขึ้นเท่าใด เครือข่ายนั้นก็ยิ่งเกิดการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น เพราะการแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือบทเรียนใหม่ ๆ ที่ค้นพบขึ้นมาจะช่วยต่อยอดความคิดและความรู้ระหว่างสมาชิก เครือข่ายอีกทั้งยังช่วยประสานงานให้รู้ว่ปัจจุบัน ใครสนใจเรื่องเดียวกันบ้าง ซึ่งอัตราการหมุนเวียนของการแลกเปลี่ยนขึ้นอยู่กับความสะดวกของการพบปะกัน ระหว่างสมาชิกความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศและประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศของเครือข่าย ดังนั้นเครือข่ายพึงกระทำให้สมาชิกพบปะกันให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

และทำให้สมาชิกเข้าถึงสารสนเทศได้ง่ายที่สุดเช่นเดียวกัน (3) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยน และระดมทรัพยากรควรมีหน่วยงานกลางเข้ามาทำหน้าที่สนับสนุนเงินทุนเพิ่มจากส่วนที่เครือข่ายได้ ระดมจากสมาชิกในกลุ่มอยู่แล้ว โดยอาจดำเนินการประสานงานกับองค์การระหว่างประเทศหรือ มูลนิธิในต่างประเทศที่มีจุดหมายเหมือนกันกับเครือข่ายนั้น หรืออาจทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางข้อมูล ข่าวสารเรื่องแหล่งเงินทุนวัสดุอุปกรณ์และบุคลากรเพื่อให้เครือข่ายเข้ามาสืบค้นได้โดยมีหน่วยงาน กลางดำเนินการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างประเทศแทนเครือข่ายก็ได้ นอกจากนี้ก็อาจใช้ วิธีสร้างระบบรับรองเครือข่ายเช่น การออกเอกสารรับรองเครือข่ายเพื่อให้เครือข่ายสามารถนำไปใช้ ขอบทุนจากธุรกิจโดยตรงได้ (4) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีสร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ควรให้ สมาชิกของแต่ละเครือข่ายมีทักษะในการศึกษาวิจัยด้วยตนเอง ในกระบวนการที่เป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific Thinking) ซึ่งองค์ความรู้ใหม่ ๆ จะเกิดจากเครือข่ายหากมีการแลกเปลี่ยนความรู้และลง มือศึกษาค้นคว้าร่วมกันระหว่างสมาชิกและลักษณะองค์ความรู้ที่ได้รับจะสอดคล้องกับบริบท แวดล้อมของพื้นที่ของตนเอง (5) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีสร้างกระแสผลักดันประเด็นใหม่ ๆ เครือข่ายสามารถที่ เป็นผู้ปลุกกระแสบางเรื่องเพื่อปลุกให้สังคมเกิดความตื่นตัวในเรื่องนั้น ๆ และอาจ รวมถึงการขยายผลออกไปในวงกว้างขึ้นด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความกว้างและความเข้มแข็งของ เครือข่าย รวมไปถึงความสามารถของเครือข่ายในการครอบคลุมกลุ่มคนหลัก ๆ ของสังคมความ ต่อเนื่องของกิจกรรม และความเป็นเอกภาพในการร่วมมือ

4) การธำรงรักษาเครือข่าย (Network Maintaining) (1) การจัดกิจกรรมรวมที่ดำเนินการ อย่างต่อเนื่องการจะรักษาเครือข่ายสามารถกระทำได้ด้วยกำหนดโครงสร้างของกิจกรรมอย่างชัดเจน ทั้งในแง่ของเวลา ความถี่ และการจัดกิจกรรมที่มีความน่าสนใจเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วม โครงสร้างของกิจกรรมดังกล่าว อาจมีได้เป็นกิจกรรมเดียวสำหรับสมาชิกทุกคนโดยรวม แต่น่าจะ พิจารณาถึงความต้องการเฉพาะของสมาชิกในระดับย่อยลงไปแต่ละคนแต่ละกลุ่มย่อยด้วย (2) การ รักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่ายสัมพันธที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการช่วยรักษา เครือข่ายให้ยั่งยืนต่อไป ซึ่งควรมีการจัดกิจกรรมบางอย่างเพื่อการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก โดยเฉพาะและควรจัดอย่างสม่ำเสมอและเมื่อใดที่เกิดความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันที่อาจเกิดขึ้น ได้ก็ควรรับแก้ไขและดำเนินการไกล่เกลี่ยให้เกิดความเข้าใจกันใหม่และควรมีมาตรการป้องกันปัญหา ก่อนเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน (3) การดำเนินกลไกสร้างระบบจูงใจสมาชิกจะยังเข้าร่วมกิจกรรม ของเครือข่ายตราบเท่าที่ยังมีสิ่งจูงใจเพียงพอดึงดูดให้เข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้นในการรักษาเครือข่าย และการขยายเครือข่ายจึงจำเป็นต้องกำหนดกลไกบางประการที่จะช่วยจูงใจให้สมาชิกเกิดความสนใจ อยากเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การให้คำตอบแทนการให้เกียรติยศชื่อเสียง เป็นต้น (4) การจัดหา

ทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ หลายเครือข่ายต้องหยุดดำเนินการไปเนื่องจากขาดทรัพยากรที่มาสสนับสนุนการดำเนินการดังนั้นหน่วยงานของรัฐควรมีบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายอีกทั้งประสานงานและอำนวยความสะดวกให้แก่องค์กรเอกชนในการจัดตั้งโครงการสนับสนุนการดำเนินงานอีกทางหนึ่งด้วย (5) การใช้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหาแต่ละเครือข่าย อาจเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินการได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายที่เพิ่งเริ่มต้นดำเนินการใหม่ ๆ การมีที่ปรึกษาที่ดีคอยให้คำแนะนำและความช่วยเหลือจะช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินการต่อไปได้ และจะช่วยสนับสนุนเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้นโดยอาจเป็นการจัดตั้งศูนย์ความร่วมมือระหว่างภาครัฐเอกชนและประชาชนในการดำเนินบทบาทหน้าที่หลักอัน ได้แก่การให้ความช่วยเหลือให้ความรู้และสร้างผู้นำ เป็นต้น (6) การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่องกุญแจหลักของการรักษาเครือข่ายให้คงอยู่และดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืนคือการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งแต่ละเครือข่ายจะต้องมีการคัดเลือก ฝึกฝน และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมาอยู่เสมอโดยแต่ละเครือข่าย ต้องคัดเลือกที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ทั้งด้านความรู้ความสามารถ การมีประสบการณ์ร่วมกับเครือข่ายและเป็นที่ยอมรับนับถือและสามารถเป็นศูนย์รวมใจของคนในเครือข่ายได้

Starkeyb (1997) เสนอแนวทางในการสร้างเครือข่ายว่าควรดำเนินการดังนี้ 1) เชิญองค์การและผู้มีส่วนได้เสียมาร่วมประชุม โดยมีหัวข้อการประชุมที่น่าสนใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม หรือ เป้าประสงค์ที่เกี่ยวข้องกันมอบหน้าที่ในการบริหารจัดการการประชุมให้กับบรรดาผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันรับผิดชอบ การหาข้อตกลงร่วมในกิจกรรมที่เป็นผลประโยชน์ร่วมดังกล่าว 2) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่ายทิศทางกิจกรรมหลักและคุณสมบัติของสมาชิกให้ชัดเจน โดยให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย เพื่อป้องกันการครอบงำจากกลุ่มคนบางคน ทั้งนี้ควรมีการทบทวนเป็นระยะๆ เพื่อปรับให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคม และความต้องการของสมาชิก 3) จัดตั้งกลุ่มแกนของเครือข่ายที่ปวารณาตัวเข้ามาทำหน้าที่ประสานงาน จัดการ และส่งกำลังบำรุงให้กับสมาชิกซึ่งต้องไม่ติดอยู่กับกิจกรรมประจำวันขององค์กรตัวเองและกลุ่มแกนนำต้องดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้บังเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งนี้ต้องมีการหมุนเวียนเปลี่ยนกลุ่มผู้นำเครือข่ายเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิกและป้องกันการผูกขาดอำนาจ 4) ความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพันที่เหนียวแน่น มีส่วนอย่างสำคัญต่อความสำเร็จของเครือข่ายควรเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจการเลือกกิจกรรมและวิธีการทำงานของเครือข่ายในลักษณะประชาธิปไตย 5) เครือข่ายต้องมีวิธีการจัดหาและจัดการทรัพยากรเพื่อควมมีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่ายและความสามารถในการพึ่งตนเอง ทรัพยากรนี้ไม่ได้หมายถึงเงินทุนเท่านั้นแต่ยังหมายถึงคุณภาพของสมาชิก วิธีการจัดการแบบมีส่วนร่วม เทคโนโลยี การ

แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ 6) ทำให้เครือข่ายมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้เครือข่าย และผู้นำเครือข่ายได้รับการสนับสนุน และความไว้วางใจจากสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังได้สามารถ ดำเนินงานได้กว้างขวางอาจมีชื่อเสียงและสัญลักษณ์ของเครือข่ายเพื่อให้เป็นที่จดจำได้ง่ายและอาจส่ง ข่าวสารไปให้กับบุคคลเป้าหมายที่สามารถให้การรับรองเครือข่ายได้ 7) ควรสนับสนุนให้มีการ เชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย เพื่อเสริมให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้นซึ่งมีได้ทั้งทาง แนวราบ แนวตั้ง หรือในภูมิภาคต่างระดับกันการเชื่อมเครือข่ายทำได้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็น ทางการด้วยการมีกิจกรรมร่วมกันหรือเป็นตัวแทนร่วมกัน ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง และการร่วมกันประสานงานการประชุม 8) ควรมีการติดตามผลและประเมินผลเป็นประจำสม่ำเสมอ และถี่ถ้วนโดยดูความสอดคล้องของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์ความก้าวหน้าและความสำเร็จ ของเครือข่ายในแต่ละระยะ ทั้งนี้ควรให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดวิธีและเครื่องชี้วัด ประสิทธิภาพ ของกิจกรรมเครือข่ายและร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการติดตามและประเมินผล 9) ควร มีการจัดหลักสูตรฝึกอบรมด้านการจัดการเครือข่ายให้กับองค์กรแกนนำและผู้นำ เครือข่ายสม่ำเสมอ 10) ถ้าวัตถุประสงค์ของเครือข่ายดีการเชื่อมโยงภายในเครือข่ายเหมาะสมเอื้อให้ เกิดความเคลื่อนไหว ของกิจกรรมและความเข้มแข็งของสมาชิก โครงการหรือกิจกรรมมีลักษณะ กระจายอำนาจไปให้กับ มวลสมาชิกที่ได้รับประโยชน์การดำเนินงานเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้มากที่สุด

เสรี พงศ์พิศ (2548:209) ได้เสนอขั้นตอน 8 ขั้นตอนต่อไปนี้เป็นเรื่องเครือข่ายองค์กรที่ดำเนิน งานเพื่อให้การส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนายั่งยืน สนับสนุนชุมชนเข้มแข็งเพราะการดำเนินงาน เครือข่ายองค์กรชุมชนมักเริ่มต้นเป็นเครือข่ายหลวม ๆ แบบ “ธรรมชาติ” มากกว่าและไม่จำเป็นต้อง มีการกำหนดข้อความเอกสารอะไรให้ดูเป็นทางการยุ่งยาก แต่องค์กรที่ต้องการทำงานเครือข่าย ร่วมกับองค์กรอื่น ๆ เพื่อให้การสนับสนุนชุมชน โดยการทำงานเป็นเครือข่ายควรดำเนินการดังนี้

- 1) ร่างเป้าประสงค์ (Purpose) ให้ชัดเจนเพื่อให้รู้ว่าสาเหตุความเป็นมาของการก่อตั้งเครือข่ายคือ อะไรทำไมจึงต้องมีเครือข่ายนี้ตั้งแล้วจะทำอะไร
- 2) บอกเป้าหมาย (Goals) และวัตถุประสงค์ (Objectives)
- 3) กำหนดแผนการดำเนินงาน (Action Plan)
- 4) กำหนดกฎระเบียบกฎเกณฑ์ขั้น พื้นฐาน
- 5) กำหนดกระบวนการในการตัดสินใจ (Define Decision Making Process)
- 6) เตรียม แผนการสื่อสารระหว่างสมาชิก
- 7) เลือกโครงสร้างการจัดการองค์กร
- 8) จัดหาทุนในการดำเนินงาน (Secure Resources)

2.3.3 ประเภทของเครือข่ายและรูปแบบของเครือข่ายทางสังคม

สนธยา พลศรี (2550: 229-242) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายตามหลักเกณฑ์ที่นิยมใช้กัน

ทั่วไป คือ

1) แบ่งตามความซับซ้อนของกลไกการทำงาน โดยพิจารณาจากความซับซ้อนในการรวมตัว และขยายตัวของสมาชิกจากความซับซ้อนน้อยแล้วเพิ่มความซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายชั้นเดียวเป็นเครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกเพียงระดับเดียว โครงสร้างไม่มีความซับซ้อนมาก 2) เครือข่ายหลายชั้นเป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันในลักษณะของการขยายเครือข่ายออกไปหลายระดับหรือหลายชั้น ซึ่งจะมีความซับซ้อนที่หลายระดับ

2) การแบ่งตามสภาพและบทบาทของสมาชิกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายแนวนอน (Horizontal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีลักษณะคล้ายคลึงกันเมื่อรวมเป็นเครือข่าย จะมีตำแหน่งและหน้าที่ที่ทัดเทียมกัน ไม่มีใครมีอำนาจเหนือกว่าใครแต่ต่างนำศักยภาพของตนมาใช้ในการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างเต็มที่ 2) เครือข่ายแนวตั้ง (Vertical Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีลักษณะแตกต่างกันเมื่อรวมเป็นเครือข่ายสมาชิกจะมีตำแหน่ง หน้าที่แตกต่างกันออกไป เช่น สมาชิกแกนนำ สมาชิกธรรมดา สมาชิกสมทบ เป็นต้น

3) การแบ่งตามระดับการรวมตัวของสมาชิก เป็นการแบ่งประเภทของเครือข่าย ตามลักษณะการมารวมกันเป็นเครือข่ายของสมาชิก ซึ่งมีระดับแตกต่างกันออกไปหลายระดับ คือ 1) เครือข่ายระดับบุคคลเป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ มารวมกันเป็นเครือข่าย เช่น เครือญาติ เพื่อนบ้าน บุคคลที่ประกอบอาชีพเดียวกัน เป็นต้น 2) เครือข่ายระดับกลุ่มหรือองค์การเป็นเครือข่ายที่สมาชิกเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มหรือองค์การไม่ใช่บุคคล เช่น ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรจังหวัดสงขลา สหพันธ์ครูสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับต่าง ๆ เครือข่ายมหาวิทยาลัยในจังหวัดสงขลา สหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย เป็นต้น 3) เครือข่ายระดับบุคคลกับกลุ่มหรือองค์การเป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ กับกลุ่มหรือองค์การซึ่งเป็นคนละระดับกัน 4) เครือข่ายระดับชุมชนต่าง ๆ เป็นเครือข่ายที่สมาชิก ประกอบด้วยชุมชนขนาดต่าง ๆ เช่น ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบลระดับอำเภอ ระดับจังหวัดระดับเมืองกับเมือง ประเทศต่อประเทศ เป็นต้น หรือสมาชิกอาจจะประกอบด้วยชุมชนขนาดเดียวกัน หรือต่างขนาดก็ได้ 5) เครือข่ายระดับสถาบันเป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยสถาบันประเภทเดียวกัน เช่น สถาบันครอบครัวกับสถาบันครอบครัว หรือสถาบันต่างประเภทกัน เช่น สถาบันครอบครัวกับสถาบันศาสนา เป็นต้น

4) การแบ่งตามลักษณะการเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางกับสมาชิกว่าเป็นแบบใด ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) เครือข่ายรวมศูนย์เป็นเครือข่ายที่มีศูนย์กลางเพียงศูนย์เดียวมีลักษณะเป็นแบบการรวมอำนาจไว้ในศูนย์กลางสมาชิกเป็นเพียงผู้ร่วมใช้บริการจากศูนย์กลางเท่านั้น หรือมีศูนย์กลางเป็นแม่ข่ายส่วน

สมาชิกเป็นลูกข่ายที่ต้องดำเนินงานตามแม่ข่าย เช่น ครูสภา สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นต้น 2) เครือข่ายกระจายศูนย์เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีอิสระในการดำเนินงาน แต่จะมีคณะกรรมการร่วมทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง หรือประสานงานเครือข่าย 3) เครือข่ายผสม เป็นเครือข่ายที่มีโครงสร้างทั้งรูปแบบรวมศูนย์และกระจายศูนย์รวมกัน กล่าวคือ มีศูนย์กลางทำหน้าที่ประสานงานระหว่างสมาชิกแต่ให้สมาชิกมีอิสระในการติดต่อประสานงานกันได้โดยตรงอีกด้วย 4) เครือข่ายเชิงซ้อนเป็นเครือข่ายที่โครงสร้างเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถติดต่อประสานงานร่วมมือกันดำเนินงานภายในเครือข่ายได้โดยตรงโดยมีศูนย์กลางประสานงานหลายศูนย์

5) การแบ่งตามระดับความสัมพันธ์กับศูนย์กลางเป็นการแบ่งประเภทของเครือข่าย โดยพิจารณาจากระดับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับศูนย์กลางของเครือข่ายแบ่งได้ 3 ประเภท คือ 1) เครือข่ายใกล้ชิด (Intimate Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยสมาชิกที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางมากที่สุด เช่น เครือข่ายญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท เป็นต้น 2) เครือข่ายรอง (Effective Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยสมาชิกที่บุคคลผู้เป็นศูนย์กลางรู้จักคุ้นเคยน้อยกว่ากลุ่มเครือข่ายใกล้ชิด ได้แก่ ญาติพี่น้องลำดับห่าง ๆ คนที่รู้จักคุ้นเคยทั่ว ๆ ไป เป็นต้น 3) เครือข่ายขยาย (Extended Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วย สมาชิกซึ่งบุคคลผู้เป็นจุดศูนย์กลางไม่รู้จักโดยตรงแต่สามารถติดต่อสัมพันธ์โดยผ่านบุคคลในเครือข่ายใกล้ชิดอีกทีหนึ่ง

6) การแบ่งตามขนาดของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากจำนวนของสมาชิกที่รวมกันเป็นเครือข่ายแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายขนาดใหญ่หรือเครือข่ายรวม (Total Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยสมาชิกเป็นจำนวนมาก เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งประเทศไทย ซึ่งสมาชิกประกอบด้วยกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองต่าง ๆ มากกว่า 70,000 กองทุน ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยซึ่งสมาชิกประกอบด้วย สหกรณ์การเกษตรทุกอำเภอ เป็นต้น 2) เครือข่ายขนาดเล็กหรือเครือข่ายย่อย (Sub Network) เป็นเครือข่ายที่มีขนาดเล็กกว่าเครือข่ายรวม มารวมกันเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ขึ้น เช่น กองทุนหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้านรวมกันเป็นเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล ผลผลิตหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของแต่ละตำบลรวมกัน เป็นเครือข่ายผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับอำเภอ เป็นต้น

7) การแบ่งตามแหล่งกำเนิดของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะของที่มาหรือแหล่งเกิดของเครือข่ายเป็นสำคัญแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายธรรมชาติ เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติเนื่องจากมีปัจจัยบางอย่างสนับสนุน เช่น เครือญาติเดียวกัน นับถือศาสนาเดียวกัน ร่วมถิ่นกำเนิดเดียวกัน ประสบปัญหาเหมือนกัน เป็นต้น 2) เครือข่ายจัดตั้งเป็นเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้งของมนุษย์โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เพื่อป้องกันแก้ไข

ปัญหาชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพเพื่อการเพิ่มพูนรายได้เพื่อรวมพลังของคนในชุมชน เพื่อความมั่นคงของชุมชนหรือจัดตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล เป็นต้น

8) การแบ่งตามลักษณะของสมาชิกที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นการแบ่งโดย พิจารณาจากความเหมือน หรือความคล้ายคลึงกันของสมาชิก และความแตกต่างกันของสมาชิกแบ่งได้ 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายประเภทเดียวกันเป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคลกลุ่ม หรือองค์การที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น เครือข่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จังหวัดต่าง ๆ สมาพันธ์ครูแห่งประเทศไทย สมัชชาคนจนภาคอีสาน สันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านแห่งประเทศไทย เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคใต้ เป็นต้น 2) เครือข่ายต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีความแตกต่างกัน แต่มารวมกันเป็นเครือข่ายเนื่องจากมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น เครือข่ายประชารัฐจังหวัดต่าง ๆ ประชาคมจังหวัดต่าง ๆ เป็นต้น

9) การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์กับรัฐบาลเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากการจัดตั้ง และการสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นสำคัญแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) เครือข่ายภาครัฐ เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้ง หรือการสนับสนุนโดยรัฐบาลเช่น เครือข่ายอุตสาหกรรมขนาดกลาง และขนาดย่อม เครือข่ายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และเครือข่ายอื่น ๆ ที่จัดตั้งและสนับสนุนโดยกระทรวง กรมและหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล 2) เครือข่ายภาคเอกชน เป็นเครือข่ายที่ประชาชนรวมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างโดยไม่อยู่ใต้การบังคับบัญชาของรัฐบาล เช่น สโมสรออนไลน์แห่งประเทศไทย สโมสรโรตารีแห่งประเทศไทย สมาคมธนาคารแห่งประเทศไทย สมาคมพ่อค้าจังหวัดต่าง ๆ 3) เครือข่ายองค์การพัฒนาเอกชน เป็นเครือข่ายที่เกิดจากองค์การพัฒนาเอกชน (Non-Government Organization= N.G.O.) ซึ่งไม่ถูกบังคับบัญชาโดยรัฐบาลมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยไม่แสวงหากำไรเช่น คณะกรรมการประสานงานองค์การพัฒนาเอกชนแห่งประเทศไทยคณะกรรมการประสานงานองค์การพัฒนาเอกชนภาคใต้ เป็นต้น

10) การแบ่งตามลักษณะของงานเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะกิจกรรมการดำเนินงานของเครือข่ายแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายพื้นที่ (Area Network) เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานอยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดยกิจกรรมมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไป เช่นอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ตำบลเดียวกัน อำเภอเดียวกัน จังหวัดเดียวกัน ประเทศเดียวกัน เป็นต้น แต่รวมกัน เป็นเครือข่าย 2) เครือข่ายกิจกรรม (Issue Network) เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานในกิจกรรมที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจจะครอบคลุมพื้นที่หลายหมู่บ้าน หลายตำบล หลายอำเภอ หลายจังหวัด หลายประเทศ เป็นต้น

11) การแบ่งตามกฎหมายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากการจดทะเบียน หรือการไม่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายของเครือข่ายแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายที่ไม่เป็นนิติบุคคลเป็นเครือข่ายที่รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ หรือยังไม่ได้ดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ชมรม สมาคมต่าง ๆ ที่ยังไม่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เป็นต้น 2) เครือข่ายนิติบุคคลเป็นเครือข่ายที่ดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลถูกต้องตามกฎหมาย และระเบียบของส่วนราชการเช่น ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย สมาคมออนไลน์แห่งประเทศไทย หอการค้าแห่งประเทศไทย เป็นต้น

12) การแบ่งตามรูปแบบความร่วมมือระหว่างสมาชิกเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะความร่วมมือของสมาชิกในการดำเนินงานของเครือข่ายแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายไม่เป็นทางการ (Informal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกัน เป็นเครือข่ายโดยไม่ต้องมีการลงนาม ไม่ต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรแต่มารวมกัน ด้วยความจริงใจ เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น เครือข่ายขององค์การพัฒนาเอกชน เป็นต้น 2) เครือข่ายเป็นทางการ (Formal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันภายใต้พันธสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร มีการกำหนดโครงสร้างกฎระเบียบของเครือข่ายบทบาทหน้าที่ของสมาชิกไว้อย่างชัดเจน เช่น สภามหาวิทยาลัย เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นต้น

13) การแบ่งตามคุณสมบัติของเครือข่ายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากคุณลักษณะของการรวมกันเป็นเครือข่ายแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายเทียม เป็นเครือข่ายที่ขาดคุณสมบัติของการเป็นเครือข่ายแต่เข้าใจว่าเป็นเครือข่ายเพราะเป็นเพียงการรวมกันของสมาชิกแต่ไม่ได้รวมกันแบบเครือข่ายไม่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน ไม่มีความตั้งใจที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ตัวอย่างเช่น สมาชิกของสมาคมศิษย์เก่าบางสถาบันการศึกษาที่มีการจัดงานชุมนุมศิษย์เก่าทุกปี สมาชิกในรุ่นเดียวกันต่างมาสังสรรค์กันในลักษณะของการรับประทานอาหารเท่านั้นไม่ได้มีกิจกรรมอื่นใดอีก เป็นต้น 2) เครือข่ายแท้เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกัน เป็นเครือข่ายแล้วมีลักษณะของการเป็นเครือข่ายที่แท้จริง

14) การแบ่งตามลักษณะของเครือข่ายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะที่สำคัญของเครือข่ายแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) เครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น ชมรมแพทย์แผนไทยภาคใต้ เป็นต้น 2) เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายช่วยเหลือและร่วมมือทำกิจกรรมในลักษณะเดียวกันหรือสนับสนุนส่งเสริมกัน เช่น เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น 3) เครือข่ายทรัพยากรเป็นเครือข่ายที่ระดมและจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นภาคราชการ เอกชนเข้าไป

ส่งเสริมสนับสนุนการขาดแคลนทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ให้สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างที่คาดหวัง เช่น เครือข่ายประมงชายฝั่งจังหวัดสงขลา เป็นต้น

15) การแบ่งตามวิชาชีพของสมาชิกเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะการประกอบอาชีพของสมาชิกเครือข่ายเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นหลายประเภท เช่น เครือข่ายครูเครือข่าย นักวิชาการ เครือข่ายนักการเมือง เครือข่ายกำนันผู้ใหญ่บ้าน เครือข่ายแพทย์แผนไทย เครือข่ายนักวิจัย เป็นต้น

16) การแบ่งตามลักษณะกิจกรรมของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะของกิจกรรมหรืองานที่ดำเนินการซึ่งแบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่น เครือข่ายสตรี เครือข่ายเด็กและเยาวชน เครือข่ายคนพิการ เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค เครือข่ายสุขภาพ เครือข่ายสิทธิมนุษยชน เครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เป็นต้น

เสรี พงศ์พิศ (2548:198-199) เครือข่ายมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับสมาชิกพื้นที่กิจกรรมหลักวัตถุประสงค์และโครงสร้างการดำเนินงานในลักษณะองค์การของเครือข่ายเองดังนี้ 1) เครือข่ายแนวราบโดยการประสานบุคคลที่อยู่ในระดับเดียวกัน อาชีพเดียวกันให้มาเชื่อมประสานเป็นเครือข่ายกัน เช่น เครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายนักวิจัย เป็นต้น อาจเป็นปัจเจกบุคคล หรืออาจเป็นสถาบันก็ได้เช่น เครือข่ายสถาบันวิจัย เครือข่ายศูนย์ข้อมูล เป็นต้น บางเครือข่ายอาจเปิดสำหรับบุคคลทั่วไปสถาบันทั่วไป ใครก็ได้ที่สนใจในเรื่องหรือประเด็นเดียวกัน 2) เครือข่ายที่มีลักษณะแนวตั้ง เช่นการนำผู้คนจากหลากหลายอาชีพที่แตกต่างกัน มาเป็นเครือข่ายกัน เช่น เกษตรกร นักพัฒนา นักวิชาการ นักธุรกิจ นักการเมืององค์การทุน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจและร่วมกัน เครือข่ายนี้มีมากขึ้นวันนี้เพราะการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต ช่วยให้คนไม่ว่าอาชีพอะไรฐานะอะไรระดับใดสามารถเป็นสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน 3) เครือข่ายส่วนใหญ่เกิดขึ้นเพื่อทำให้การสื่อสารการแลกเปลี่ยนข้อมูล และประสบการณ์ดีขึ้นง่ายขึ้นและมีการร่วมมือกันในเรื่องต่าง ๆ ได้สะดวกและดียิ่งขึ้น และอีกบางส่วนทำให้เป็นพลังต่อรองกับอำนาจต่าง ๆ ได้ดีขึ้นไม่ว่าจะเป็นองค์การของรัฐหรือเอกชนองค์การทุน หรือองค์การวิชาการทำให้ได้รับความสนใจและความช่วยเหลือง่ายขึ้น 4) เครือข่ายจำนวนหนึ่งเกิดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในด้านการวิจัย การศึกษาการฝึกอบรมการจัดการทรัพยากรการจัดการตลาด บางเครือข่ายแลกเปลี่ยนทรัพยากรกัน เช่น พันธุ์ไม้พันธุ์สัตว์ ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในท้องถิ่น (เครือข่ายโยธธรรแลกเปลี่ยนข้าวกับซีลี้อย และผลผลิตอื่น ๆ ของเครือข่ายนครศรีธรรมราช) บางเครือข่ายเน้นการรวมตัวกัน เพื่อกดดันทางการเมืองรณรงค์เพื่อให้สังคมเกิดสำนึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น ป่าชุมชน การสร้างเขื่อน เป็นต้น

พระมหาสุทิตย์ อาภาภโร (อบอุ้น) (2547: 84-90) การแบ่งประเภทรูปแบบ และลักษณะ

ความสัมพันธ์ของเครือข่ายก็เพื่อสร้างความเข้าใจ และมองเห็นภาพความเคลื่อนไหวของกลุ่ม องค์การเครือข่ายต่าง ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้นจากพัฒนาการของความเป็นเครือข่ายในสังคมไทยจะเห็นได้ว่า มีกระบวนการเกิดขึ้นของเครือข่ายในภาคส่วนต่าง ๆ อย่างมากมายทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน องค์การพัฒนาเอกชน (NGO) และภาคประชาชนรวมทั้งในด้านแนวคิดกิจกรรมก็มีกระบวนการแบ่งประเภท และรูปแบบของเครือข่ายออกเป็นนัยต่าง ๆ ดังนั้น ประเภท และรูปแบบของเครือข่ายจึงมีความแตกต่างกันไปตามนิยาม และกิจกรรมที่แต่ละกลุ่มหรือผู้ใช้กิจกรรม เครือข่ายกำหนดขึ้นโดยในที่นี้จะกล่าวถึงเกณฑ์บางประการในการจัดประเภท และรูปแบบของเครือข่ายเพื่อให้เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของทุกฝ่าย ดังนี้ 1) เครือข่ายเชิงพื้นที่ (Area) หมายถึง การรวมตัวของกลุ่มองค์การเครือข่าย ที่อาศัยพื้นที่รูปธรรม หรือพื้นที่ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการพัฒนาที่อาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป้าหมายนำทางและเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วนต่างๆ ออกจากกันโดยยึดเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย 2) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (Issue) ได้แก่เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์การโดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้น ๆ อย่างจริงจังและพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง 3) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ/ กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็น เครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์การพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่าง ๆ ดังกล่าวมุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดหลักการวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงาน หรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้น ๆ

นฤมล นิราทร (2543:18-21) ได้จำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคม ตามมิติ 4 มิติดังนี้

- 1) จำแนกตามพื้นที่ดำเนินการ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบลอำเภอจังหวัดภาคและประเทศ
- 2) จำแนกตามกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา เช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็ก สตรี สาธารณสุขเศรษฐกิจพัฒนาชุมชน สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม 3) จำแนกตามอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายด้านแรงงาน เครือข่าย กลุ่มพระสงฆ์ เครือข่ายครูพิทักษ์สิทธิเด็ก เครือข่ายสารวัตรนักเรียน
- 4) จำแนกตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ทำให้เกิดเครือข่ายใน 2 ลักษณะคือเครือข่ายตามแนวตั้งคือ 1) เครือข่ายที่มีโครงสร้างเป็นช่วงชั้นทำให้ความสัมพันธ์ ระหว่างองค์การภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน และ 2) เครือข่ายตามแนวนอนเป็นเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ ระหว่างองค์การภายในเครือข่ายเท่าเทียมกัน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 44-48) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายไว้หลายประเภท

ตามหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา ซึ่งได้จัดแบ่งไว้ดังนี้ 1) การแบ่งตามระยะห่างทางสังคม (Social Distance) อาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือเครือข่ายใกล้ชิด (Intimate Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ ที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางมากที่สุดได้ญาติพี่น้องเพื่อนฝูง เครือข่ายรอง (Effective Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ ที่บุคคลซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางรู้จักคุ้นเคยน้อยกว่ากลุ่มแรกได้แก่ญาติพี่น้องที่ห่างออกไป เพื่อนฝูงและคนที่รู้จักคุ้นเคยอื่นๆ เครือข่ายขยาย (Extended Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ ที่บุคคลซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางไม่รู้จักโดยตรงแต่สามารถติดต่อสัมพันธ์ได้ถ้าต้องการโดยผ่านเครือข่ายใกล้ชิดอีกทีหนึ่ง 2) การแบ่งตามขนาดของกลุ่มแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือเครือข่ายรวม (Total Network) เปรียบเสมือนสังคมใบใหญ่ในภาพรวมและเครือข่ายย่อย (Sub Network) เปรียบเสมือนกลุ่มสังคมย่อยที่อยู่ในสังคมใหญ่ ๆ นั้น 3) การแบ่งตามระดับพื้นที่แบ่งออกเป็น 7 ประเภท คือเครือข่ายระดับหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลเครือข่ายระดับหมู่บ้านข้ามพื้นที่ตำบลเครือข่ายระหว่างตำบลในอำเภอใดอำเภอหนึ่งเครือข่ายระดับตำบลข้ามพื้นที่อำเภอเครือข่ายระดับอำเภอในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งเครือข่ายระดับอำเภอข้ามพรมแดนจังหวัดและเครือข่ายระดับจังหวัดในภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง 4) การแบ่งตามประเด็นที่สนใจ แบ่งได้หลายประเภท เช่น เครือข่ายการปฏิรูป ครูประจำการเครือข่ายการศึกษาทางเลือกเครือข่ายการศึกษาระดับปฐมวัยและเครือข่ายเพื่อปฏิรูปการเรียนการสอนของท้องถิ่น 5) การแบ่งตามวิชาชีพของสมาชิกแบ่งได้หลายประเภท เช่น เครือข่ายนักการเมือง เครือข่ายนักวิชาการเครือข่ายผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายครูอาจารย์เครือข่ายนักธุรกิจเครือข่ายสื่อสารมวลชน เครือข่ายผู้ประกอบการ เครือข่ายผู้นำชุมชน เครือข่ายผู้นำศาสนา 6) การแบ่งตามบทบาทของกลุ่มแบ่งได้หลายประเภท เช่น เครือข่ายรณรงค์ประชาสัมพันธ์การปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายการศึกษาวิจัยเพื่อปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายผู้สนับสนุนด้านเงินทุนและเครือข่ายเพื่อการวิเคราะห์เสนอแนะนโยบาย 7) การแบ่งตามลักษณะภาคีที่ร่วมในเครือข่ายแบ่งได้ 2 ประเภท คือ เครือข่ายแนวนอน (Horizontal Network) เป็นเครือข่ายของกลุ่มคนที่มีลักษณะทางสังคมใกล้เคียงกันเผชิญปัญหาที่คล้ายคลึงกัน เช่น การรวมกันระหว่างสถาบันการศึกษาด้วยกันหรือการรวมกลุ่มระหว่างมูลนิธิกับองค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายแนวตั้ง (Vertical Network) เป็นเครือข่ายที่ภาคีมีความแตกต่างกัน เช่น การรวมระหว่างหน่วยงานของรัฐกับองค์กรชุมชน การรวมระหว่างองค์กรธุรกิจ สถานศึกษาการรวมระหว่างองค์กรท้องถิ่นกับมูลนิธิของบริษัทธุรกิจ เป็นต้น การพัฒนาเครือข่ายต้องอาศัยกระบวนการติดต่อสื่อสาร (Communication) เป็นสำคัญดังนั้นการติดต่อสื่อสารจึงมีความสัมพันธ์กับการจัดโครงสร้างเครือข่ายทั้งเป็นระดับบุคคลกับบุคคลกับกลุ่มหรือองค์กรและระหว่างกลุ่มหรือองค์กรด้วยกัน (Fernandes & Cesar, 1994:319- 346 อ้างถึงในพระมหาสุทิตย

อากาศโร, 2547) และการติดต่อสื่อสารรวมทั้งการประสานงาน จะต้องเป็นทั้งแนวราบและแนวตั้ง ด้วยทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนอย่างกว้างขวางการติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญของการสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้เกิดความเข้าใจ และแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ ตลอดจนความต้องการให้กับสมาชิกของเครือข่ายการศึกษา สถานภาพของเครือข่ายโดยทั่วไปมักศึกษาจากรูปแบบการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกของเครือข่าย ซึ่งมีรูปแบบพื้นฐาน (The Common Networks)

2.3.4 ลักษณะของเครือข่ายทางสังคม

สนธยา พลศรี (2550:264-265) ได้สรุปลักษณะสำคัญของเครือข่ายไว้ดังนี้ 1) มีแกนนำและสมาชิกที่เข้มแข็ง สามารถดำเนินงานและขยายกิจการของเครือข่ายได้และมีประสิทธิภาพ 2) มีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของเครือข่าย ที่อาจจะเกิดจากสมาชิกหรือชุมชนท้องถิ่นที่สมาชิกอยู่อาศัย หรือจากภายนอกชุมชน หรือจากการบูรณาการภูมิปัญญาทั้งสองได้อย่างเหมาะสมกับเครือข่าย 3) มีสัมพันธภาพที่ดีเครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก และภายนอกทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายราบรื่นเป็นที่ยอมรับ และประสบความสำเร็จ 4) การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก เครือข่ายมีช่องทางให้สมาชิกได้มีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสามารถดำเนินการได้อย่างสะดวก ทำให้สมาชิกได้รับความรู้และประสบการณ์ตลอดเวลา 5) การทำกิจกรรมและความต่อเนื่อง เครือข่ายสามารถคิด และดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเองสม่ำเสมอและต่อเนื่องไม่ขาดตอนไม่ต้องพึ่งพาจากภายนอก 6) ทรัพยากรและการแบ่งปัน เครือข่ายมีทรัพยากรในการดำเนินงานอย่างเพียงพอ อาจจะโดยการจัดหาของเครือข่ายเอง หรือการแบ่งปันกับองค์กรและเครือข่ายอื่น ๆ ทำให้เครือข่ายสามารถดำเนินกิจกรรมได้และมีประสิทธิภาพ 7) การเรียนรู้และนวัตกรรม สมาชิกของเครือข่ายมีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการต่าง ๆ สามารถสร้างนวัตกรรมทั้งที่เป็นความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ประโยชน์ได้ 8) การสื่อสารเครือข่ายสามารถสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับสมาชิกได้ง่าย สะดวก และรวดเร็ว ทำให้สมาชิกได้ทราบข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและเป็นประโยชน์ 9) การบริหารจัดการที่ดี เครือข่ายมีการบริหารจัดการที่ดีเหมาะสมกับการดำเนินงานของเครือข่าย ทำให้เครือข่ายดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล 10) ระบบการติดตามและประเมินงานเครือข่าย มีระบบการติดตาม และประเมิน งานที่มีประสิทธิภาพ มีฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายอย่างเพียงพอ สามารถให้การสนับสนุน ช่วยเหลือสมาชิกได้ทันเวลาและเหมาะสม

เสรี พงศ์พิศ (2548:201) สรุปลักษณะของเครือข่ายไว้ดังนี้ 1) เป็นกลุ่มองค์กรและ/หรือบุคคลที่มาร่วมกันเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ และความสนใจที่ตั้งขึ้นร่วมกัน 2) เป็นเวทีเพื่อกิจกรรมทางสังคมโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 3) ดำรงอยู่ได้ยาวนาน (ไม่ใช่เฉพาะกิจ) ด้วยการสื่อสารแบบใดแบบหนึ่งที่ต่อเนื่อง 4) มีความรู้สึกผูกพันกับโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นมาร่วมกัน และ

ร่วมกันรับผิดชอบ 5) มีฐานอยู่ที่ความเป็นเจ้าของร่วมกัน และความมุ่งมั่นที่จะทำตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ใจร่วมกันรวมทั้งเครื่องมือ หรือวิธีการในการดำเนินการที่คิดไว้ร่วมกัน

นฤมล นิราทร (2543:21-22) ได้กล่าวถึงลักษณะของเครือข่ายไว้ดังนี้ 1) เครือข่ายมีลักษณะเป็นโครงสร้างทางความคิด (Cognitive Structure) ไม่ว่าจะพัฒนาไปถึงระดับใดบุคคลที่เกี่ยวข้องในองค์การเครือข่ายจะมีกรอบความคิดเกี่ยวกับองค์การเครือข่ายใกล้เคียงกันในด้านความสามารถ ความคาดหวังต่อเครือข่าย 2) องค์การเครือข่ายไม่มีลำดับชั้น (Hierarchy) การเชื่อมโยงระหว่างองค์การเครือข่ายเป็นไปในลักษณะแนวราบแต่ละองค์การเป็นอิสระต่อกัน แต่ระดับความเป็นอิสระของแต่ละองค์การอาจไม่เท่ากัน 3) องค์การเครือข่ายมีการแบ่งงานกันทำ (Division of Labour) การที่องค์การเข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายกัน เพราะส่วนหนึ่งคาดหวังการพึ่งพาแลกเปลี่ยนความสามารถระหว่างกันดังนั้นหากองค์การใดไม่สามารถแสดงความสามารถนำไปสู่การพึ่งพิงและขึ้นต่อกัน 4) ความเข้มแข็งขององค์การที่ร่วมกันเป็นเครือข่ายจะนำไปสู่ความเข้มแข็ง โดยรวมของเครือข่าย ดังนั้นการพัฒนาของแต่ละองค์การเครือข่ายจึงเป็นสิ่งสำคัญ 5) องค์การเครือข่ายกำหนดการบริหารจัดการกันเอง (Self-regulating) ในการทำงานร่วมกันในลักษณะแนวราบจำเป็นต้องมีความสมานฉันท์โดยผ่านกระบวนการทางประชาธิปไตยโดยตรงซึ่งหมายถึงการต่อรองตกลงระหว่างองค์การเครือข่ายเกี่ยวกับการบริหารจัดการภายในเพื่อให้เครือข่ายสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ 6) ความสำเร็จขององค์การเครือข่ายมิใช่จะได้มาเพียงชั่วข้ามคืนแต่ต้องอาศัยระยะเวลาในการบ่มเพาะความสัมพันธ์ความศรัทธา และความไว้วางใจเชื่อใจตลอดจนสร้างกรอบทางความคิดเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงข้อมูลข่าวสารการแก้ไขปัญหาาร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งการดำเนินการร่วมกันระหว่างองค์การเครือข่ายอย่างต่อเนื่องระดับของเครือข่าย

นฤมล นิราทร (2543:22-26) ได้กล่าววาระดับของเครือข่ายสามารถแบ่งได้ใน 2 มิติดังนี้ 1) มิติด้านโครงสร้างการเข้ามาร่วมกันเป็นเครือข่ายนั้นสามารถทำได้ในหลายระดับที่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอไปจนถึงระดับที่มาร่วมมือกันเป็นครั้งคราวในทางทฤษฎี โครงสร้างเครือข่ายการทำงาน สามารถอธิบายได้ 4 ระดับคือระดับที่ 1 ระดับการร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการ (Information Cooperation) หมายถึงการที่องค์การหรือหน่วยงานร่วมกัน ทำงานโดยไม่ต้องมีสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร ระดับที่ 2 ระดับการร่วมมืออย่างเป็นทางการ (Formal Agreement) ซึ่งหมายถึงการที่หน่วยงานร่วมกันทำงานภายใต้พันธะสัญญาซึ่งกำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายโดยชัดเจนระดับที่ 3 ระดับการร่วมมือโดยการร่วม “ลงทุน” ในองค์การใหม่หรือโครงการใหม่ (Minority Investment) ซึ่งหมายถึงการที่หน่วยงานเข้าร่วม “ลงทุน” ในองค์การหรือหน่วยงานใหม่การลงทุนดังกล่าวนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์การใหม่ระดับที่ 4 ระดับการร่วมมือแบบ Joint Venture โดยการที่องค์การ 2 แห่งขึ้นไปเข้าไปร่วมจัดตั้งองค์การใหม่ 2) มิติด้านความสัมพันธ์เราอาจจำแนกระดับของเครือข่ายได้จากการประสานงานภายในระดับต่าง ๆ

ขององค์การกล่าวคือ (1) การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหรือผู้ปฏิบัติงานระดับล่างซึ่งเป็นระดับปฏิบัติการเช่น ทำความรู้จักกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จัดให้มีการติดต่อสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ เป็นต้น (2) การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหรือผู้ปฏิบัติงานระดับกลางซึ่งมักจะเป็นฝ่ายจัดการระดับกลาง เช่น จัดให้มีระบบการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลอย่างเป็นทางการจัดให้มีการแลกเปลี่ยนบุคลากรวัสดุอุปกรณ์จัดโครงการร่วมกัน เป็นต้น (3) การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานระดับสูงหรือฝ่ายจัดการระดับสูงหรือระดับนโยบาย เช่น ลงทุนร่วมกัน หรือพิจารณางบประมาณร่วมกันติดตั้งคณะกรรมการ ร่วมกันหรือทำข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นทางการ เป็นต้น

2.3.5 การก่อเกิดเครือข่ายทางสังคม

สนธยา พลศรี (2550: 257) ได้สรุปว่าเครือข่ายแต่ละประเภทมีลักษณะแตกต่างกันการเกิดขึ้นของเครือข่ายแต่ละเครือข่ายจึงมีสาเหตุปัจจัยสนับสนุน และการก่อรูปเครือข่ายที่แตกต่างกันออกไปสาเหตุของการเกิดเครือข่ายมีดังต่อไปนี้ 1) การเกิดโดยธรรมชาติเป็นการเกิดเครือข่ายขึ้นเองโดยไม่มีใครจัดตั้งซึ่งเป็นผลของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์ เช่น ความสัมพันธ์ของระบบครอบครัว และเครือญาติ ความสัมพันธ์ของครูอาจารย์และลูกศิษย์ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะของการเป็นเครือข่ายอยู่แล้วเมื่อบุคคลมีส่วนร่วมในระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวก็จะเป็นส่วนหนึ่งของระบบเครือข่ายด้วย 2) เกิดจากวิกฤตการณ์ของสังคมมนุษย์เป็นการเกิดเครือข่ายที่เป็นผลจากการเกิดปัญหา หรือวิกฤตการณ์ขึ้นในสังคมที่สมาชิกตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกัน แก้ไขปัญหา ในลักษณะของการรวมพลังกัน สมาชิกส่วนใหญ่จะมีคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน อาชีพเดียวกัน หรือเกี่ยวข้องกันดำรงชีวิตร่วมกันหรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นต้น การเกิดของเครือข่ายอาจจะเริ่มจากการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์แสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาในลักษณะของเครือข่ายที่เป็นอิสระปราศจากการครอบงำกัน และกันมีความสัมพันธ์แบบไม่ซับซ้อน หรือเป็นแนวราบที่ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน เช่น เครือข่ายพิทักษ์ป่า เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำ เป็นต้น 3) การเกิดโดยวิวัฒนาการเป็นการเกิดเครือข่ายเนื่องจากความสัมพันธ์ของสมาชิก เช่น เพื่อนบ้านเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น มารวมกันโดยวัตถุประสงค์บางอย่างเป็นเวลานานในลักษณะของกลุ่มและองค์การแล้วพัฒนาความสัมพันธ์เป็นเครือข่าย เช่น จากกลุ่มแบบสภากาแฟพัฒนาเป็นเครือข่ายประชาคมหมู่บ้าน หรือประชาคมเมือง เป็นต้น 4) การเกิดโดยการจัดตั้งเป็นการเกิดเครือข่ายที่มีผู้จัดตั้งและให้การสนับสนุนเพื่อวัตถุประสงค์บางประการจนสมาชิกรวมกันเป็นเครือข่ายทั้งการจัดตั้งโดยผู้นำรัฐบาล ภาคเอกชน และองค์การพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง เครือข่ายสหกรณ์ เครือข่ายของกระทรวงต่าง ๆ เป็นต้น

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ้น) (2547:109-110) ได้กล่าวเกี่ยวกับการก่อตัวของเครือข่าย

ว่าในการการก่อตัวหรือการเกิดขึ้นของเครือข่ายนั้นมีการก่อตัวที่หลากหลายทั้งเกิดขึ้นด้วยการจัดตั้งของภาคส่วนต่าง ๆ เกิดขึ้นตามธรรมชาติจากการเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดขึ้นเพราะสถานการณ์ก่อให้เกิดขบวนการเครือข่ายในที่นี้จะกล่าวถึงการก่อตัวของเครือข่ายดังกล่าว ในสังคมไทยโดยจำแนกออกเป็น 3 ด้านตามลักษณะการก่อตัว ได้แก่ 1) เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งและการสนับสนุนของภาคส่วนต่าง ๆ การก่อตัวของเครือข่ายในลักษณะนี้ส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายที่ภาครัฐ หรือหน่วยงานบางแห่งต้องการส่งเสริม หรือเข้าไปจัดตั้งเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาตามแนวนโยบายของภาครัฐและเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนในการพึ่งพาตนเอง เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายพัฒนาชุมชน เป็นต้น โดยเครือข่ายเหล่านี้อาจแบ่งประเภทของการจัดตั้งได้อีก 2 ประเภท คือเครือข่ายที่เป็นนิติบุคคลเช่น เครือข่ายสหกรณ์ออมทรัพย์มูลนิธิเพื่อการพัฒนาไทย ฯลฯ และเครือข่ายที่ไม่เป็นนิติบุคคล เช่น เครือข่ายชาวบ้าน เครือข่ายชมรมลูกเสือชาวบ้าน เป็นต้น ซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้งนี้จะมีลักษณะกิจกรรม และกระบวนการทำงานที่เป็นทางการมีระบบ ระเบียบ และมีโครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวดิ่งที่เป็นไปตามกระแสของแหล่งทุน และนโยบายของหน่วยงานนั้น ๆ 2) เครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากความสมานฉันท์ การร่วมแรงร่วมใจของฝ่ายต่าง ๆ ที่มองเห็นความจำเป็นในการเรียนรู้ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน แล้วมารวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ตลอดจนถึงการพึ่งพาอาศัยโดยเป็นเครือข่ายที่มีการสื่อสาร และความผูกพันที่มีชีวิตชีวา มีกระบวนการที่ประสานสอดคล้องกับความสนใจและความต้องการอย่างแท้จริงของสมาชิกมีแนวทางการดำเนินการที่เป็นอิสระจากการครอบงำของฝ่ายต่าง ๆ และจะเกิดขึ้นในชุมชนปฏิบัติการที่ใช้ความสมานฉันท์และการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการทำกิจกรรมร่วมกัน ส่วนโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายในลักษณะนี้จะมีความสัมพันธ์ที่ไม่ซับซ้อนอยู่ในแนวราบบนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการพึ่งพาอาศัยมีความยืดหยุ่น และมีความสอดคล้องกับบริบทที่เกิดขึ้นในสังคม 3) เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์เป็นตัวกำหนด ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์และประเด็นปัญหาที่ทุกฝ่ายเห็นว่าจำเป็นต้องใช้ความเป็นเครือข่ายในการแก้ไข ปัญหาและสร้างพลังในการเรียนรู้หรือการต่อรอง เพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเครือข่ายที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นหลังจากที่สถานการณ์นั้น เกิดความสับสนอย่างเต็มที่และมีผู้ประสานงานเพื่อให้เครือข่ายมีความต่อเนื่องเช่น เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนา ของภาครัฐซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายในลักษณะนี้จะมีการรวมพลังอย่างแน่นหนาบนพื้นฐานของการต่อสู้และการเรียกร้องเพื่อปกป้องและรักษาสิทธิของตนเองในการพัฒนา และมีการปรับบทบาทต่อการพัฒนาในแง่มุมที่หลากหลายโดยเป็นกระบวนการเรียนรู้จากสถานการณ์ และบริบททางสังคม

ธนา ประมุขกุล (2544: 23) กล่าวถึงการเกิดขึ้นของเครือข่ายไว้ว่าเครือข่ายแต่ละเครือข่ายต่างก็มีจุดเริ่มต้น หรือถูกสร้างขึ้นมาด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยเกิดขึ้นได้ใน 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) เครือข่ายที่

เกิดโดยธรรมชาติเครือข่ายนี้มักเกิดจากการที่ผู้คนที่ความคิดเห็นตรงกันทำงานคล้ายคลึงกัน หรือ ประสบกับสภาพปัญหาแบบเดียวกันมารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์และอาจรวม ไปถึงการร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า เครือข่ายในลักษณะนี้มักเกิดขึ้นในพื้นที่หรือชุมชนที่มี วัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกันเข้ามารวมตัวกัน เป็นกลุ่มหรือชมรมตัวอย่างของเครือข่าย ลักษณะนี้ได้แก่ เครือข่ายอินแปงที่จังหวัดสกลนคร เป็นเครือข่ายที่เริ่มต้นจากครอบครัวเพียงไม่กี่ ครอบครัวในการมุ่งปลดภาระหนี้สินจนกระทั่งปัจจุบัน เครือข่ายนี้ได้ขยายออกไปสู่หลายอำเภอใน จังหวัดใกล้เคียงและเครือข่ายยังได้ขยายวัตถุประสงค์ของเครือข่ายเพิ่มขึ้นจากเดิมอีกหลายประการ

2) เครือข่ายจัดตั้งเครือข่ายแบบนี้ส่วนมากมักจะมีข้องเกี่ยวกับนโยบายหรือการดำเนินงานของ ภาครัฐซึ่งจะเป็นไปตามแนวคิดแบบเดิม ๆ ที่อาศัยกลไกของรัฐผลักดันให้เกิด การดำเนินงานในรูป ของเครือข่ายอย่างเป็นทางการในเวลารวดเร็ว โดยภาคีสมาชิกที่เข้าร่วม เครือข่ายมิได้มีพื้นฐาน ความต้องการความคิด หรือความเข้าใจที่ตรงกัน มาก่อนการรวมตัวกันจึงเป็นลักษณะเพียงชั่วคราว หรือเป็นการเฉพาะกิจไม่มีความต่อเนื่อง และมักจะจางหายไปในที่สุดยกเว้นเครือข่ายจะได้รับการ ชี้นำที่ดีจนสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและนำไปสู่การพัฒนา เป็นเครือข่ายที่แท้จริงได้อย่างไร ก็ตามแม้ว่ากลุ่มจะยังคงรักษาสถานภาพเครือข่ายไว้ได้แต่แนวโน้มเครือข่ายแบบนี้มักจะลดขนาดลง เมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของเครือข่ายเมื่อเริ่มก่อตั้ง

3) เครือข่ายวิวัฒนาการเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการ ก่อเกิดเครือข่ายที่มีได้เป็นไปโดยธรรมชาติแต่แรกเริ่มและมีได้ถูกจัดตั้งโดยตรงแต่จะเป็นไปใน ลักษณะของกระบวนการพัฒนาผสมผสานโดยเริ่มจากการที่กลุ่มบุคคลองค์กรมารวมกันด้วย วัตถุประสงค์กว้าง ๆ ในการที่จะสนับสนุนซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันไปพลางก่อนโดย อาจจะยังไม่ได้มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมเฉพาะใด ๆ ที่ชัดเจนนักหรือในอีกลักษณะหนึ่งอาจ เกิดจากการถูกจุดประกายความคิดจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นการได้รับฟังหรือการได้เห็นเครือข่าย อื่น ๆ แล้วเกิดความคิดที่จะรวมตัวกันสร้างพันธมิตรเป็นเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือพัฒนาเองบ้าง เครือข่ายที่ว่านี้แม้ว่าจะมิได้เกิดจากแรงกระตุ้นภายในโดยตรงแต่แรกแต่ถ้าหากสมาชิกมีความตั้งใจ จริงที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดีและได้รับการกระตุ้นก็สามารถร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนสอดคล้อง กับความต้องการของสมาชิกทำให้เครือข่ายสามารถพัฒนาตนเองต่อไปจนสร้างเป็นเครือข่ายที่ เข้มแข็งได้เช่นเดียวกับเครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติได้เช่นเดียวกับเครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติได้ เช่นกัน เครือข่ายวิวัฒนาการที่กำลังพัฒนาตนเองอยู่ในขณะนี้ เช่น เครือข่ายประชาคมหมู่บ้าน เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เป็นต้น

2.3.6 การสร้างความเข้มแข็งเครือข่าย

1. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน

สมาชิกมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทาง เดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะเดินทางไป ด้วยกัน เพื่อให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลังมีความเป็น

เอกภาพ และช่วยผ่อนคลายความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างกันถ้าสมาชิกมีวิสัยทัศน์ส่วนตัวอยู่แล้ว ก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของเครือข่ายให้มากที่สุดแม้จะไม่ซ้อนทับกันแบบสนิทจนเป็นภาพเดียวกันแต่อย่างน้อยก็ควรสอดรับไปในทิศทางเดียวกัน

2. มีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน

ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและผลประโยชน์ไม่ใช่ตัวเงิน ถ้าการเข้าร่วมในเครือข่ายสามารถตอบสนองต่อความต้องการหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน ก็จะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่าย มากขึ้น ลักษณะของผลประโยชน์ที่สมาชิกแต่ละคนจะได้รับอาจแตกต่างกัน แต่ควรต้องให้ทุกคนและต้องเพียงพอที่จะเป็นแรงจูงใจให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมในทางปฏิบัติได้จริง พึงระลึกว่า เมื่อใดก็ตามที่สมาชิกเห็นว่าเขาเสียประโยชน์มากกว่าได้ หรือ เมื่อเขาได้ในสิ่งที่ต้องการเพียงพอแล้ว สมาชิกเหล่านั้นก็จะออกจาก เครือข่ายไปในที่สุด

3. การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย

เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือ กระทำอย่างเข้มแข็ง สถานะของสมาชิกในเครือข่ายควรมีความเท่าเทียมกัน ทุกคนอยู่ในฐานะ “หุ้นส่วน” ของเครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ (horizontal relationship) คือ ความสัมพันธ์ฉันทน์ที่เพื่อนมากกว่าในลักษณะเจ้านายลูกน้อง

4. การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน

การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็สร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน นำจุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่งแล้วทำให้ได้ ผลลัพธ์เพิ่มขึ้นในลักษณะพลังทวีคูณ ($1+1>2$) มากกว่าผลลัพธ์ที่ เกิดขึ้นเมื่อต่างคนต่างอยู่

5. การเกื้อหนุนพึ่งพากัน

การที่สมาชิกเครือข่ายตกอยู่ในสภาวะจำกัดทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ไม่สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ได้ ด้วยตนเองโดยปราศจากเครือข่าย จำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน การทำให้หุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่นจึงจำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกว่าเขาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล้มลงได้การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงเป็นสิ่งจำเป็น สำหรับการดำรงอยู่ ของเครือข่าย การเกื้อหนุนพึ่งพากันในลักษณะนี้จะส่งผลให้สมาชิกมี ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ

6. พัฒนาเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน

สมาชิกที่เข้าร่วม ต้องเข้าใจเป้าหมายในการรวมตัวกันว่าจะก่อให้เกิด ความสำเร็จในภาพรวม สร้างการยอมรับในความแตกต่างระหว่างสมาชิก ยอมรับในรูปแบบและ วัฒนธรรมองค์กรของสมาชิก มีกิจกรรมสม่ำเสมอและมากพอที่จะทำให้สมาชิกได้ทำงานร่วมกัน กระจายงานได้ทั่วถึงควรเลือกกิจกรรมที่ง่ายและมีแนวโน้มประสพผลสำเร็จ จัดให้มีและกระตุ้นให้มีการสื่อสารระหว่างกันอย่าง

ทั่วถึง และสม่ำเสมอ สนับสนุนสมาชิกทุกกลุ่ม และทุกด้านที่ต้องการความช่วยเหลือ เน้นการช่วยเหลือกลุ่มสมาชิกที่ยังอ่อนแอให้สามารถช่วยตนเองได้ สร้างความสัมพันธ์ของบุคลากรในเครือข่าย สนับสนุนให้สมาชิกได้พัฒนางานอย่างเต็ม กำลังตามศักยภาพและความชำนาญที่มีอยู่ โดยร่วมกันตั้งเป้าหมายในการพัฒนางานให้กับสมาชิกแต่ละกลุ่ม ส่งผลให้สมาชิก แต่ละกลุ่มมีความสามารถพิเศษเฉพาะด้านเป็นพื้นฐานในการสร้างความหลากหลาย และเข้มแข็งให้กับเครือข่าย สร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างบุคลากรทุกระดับของสมาชิกในเครือข่ายใน ลักษณะความสัมพันธ์ที่เพื่อน จัดกิจกรรมให้สมาชิกใหม่ของเครือข่าย เพื่อเชื่อมต่อคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ ในการ สืบทอดความเป็นเครือข่ายต่อไป จัดให้มีเวทีระหว่างคนทำงานเพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการ ทำงานด้านต่าง ๆ อย่าง สม่ำเสมอรวมทั้งการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน จัดให้มีช่องทางการทำงาน ร่วมกัน การสื่อสารที่ง่ายต่อการเข้าถึงที่ทันสมัยและเป็นปัจจุบัน เช่น สร้างระบบการส่งต่องาน และ สร้างเว็บไซต์เชื่อมโยงเครือข่ายเข้าด้วยกัน

7. การรักษาเครือข่าย

หลักการรักษาความสำเร็จของเครือข่าย มีดังนี้

1. มีการจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง
2. มีการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย
3. กำหนดกลไกสร้างระบบจูงใจ
4. จัดหาทรัพยากรสนับสนุนเพียงพอ
5. ให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ไข้ปัญหา
6. มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง (พระดาวเหนือ บุตรสีทา, 2557)

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายสมาชิกจะต้องมีวิสัยทัศน์ร่วมกันมีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกันการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่ายการเสริมสร้างซึ่งกันและกันการเกื้อหนุนพึ่งพากันพัฒนาเครือข่ายเพื่อความยั่งยืนและการรักษาเครือข่าย

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2.4.1 อุดมการณ์หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ภายหลังจากที่ พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจเป็นพระบรมศาสดาประกาศเผยแผ่ ศาสนธรรมที่ตรัสรู้เริ่มตั้งแต่ทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดพระปัญจวัคคีย์ทรงโปรดยสกุลบุตรพร้อม สหาย จนมีพระอรหันตพุทธสาวกเกิดขึ้นในโลกจำนวน 60 องค์ (คือ พระปัญจวัคคีย์ 5 พระยสะ พร้อมพระที่เป็นสหายอีก 55) จึงทรงมีพระพุทธประสงค์ที่จะส่งพระอรหันตสาวกเหล่านั้นไปประกาศ พระศาสนายังหมู่บ้านตำบลหรือนิคมชนบทต่าง ๆ ของชมพูทวีปโดยก่อนจะทรงส่งไปนั้นพระพุทธ

องค์ได้ทรงรับสั่งให้ประชุมพระอรหันตสาวกจำนวน 60 องค์ แล้วทรงประทานโอวาทซึ่งถือเป็นอุดมคติในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา (พระณปวร โทวาท และ สัจญา สัจญาวิวัฒน์, 2561)

“ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มากเพื่อความสุขแก่ชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลางงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะบริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายพวกที่มีกิเลสธุลีในจักษุน้อยก็มีอยู่เพราะ ไม่ได้ฟังธรรม สัตว์เหล่านั้นย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมได้จักมีอยู่”

จากพระพุทธพจน์นี้เป็นเครื่องชี้ชัดถึงอุดมคติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นบทบาทสำคัญของการทำหน้าที่ประกาศศาสนธรรม ส่งเสริมสัมมาปฏิบัติของพระภิกษุพุทธสาวกทั้งมวลนับจากอดีตสู่ปัจจุบันซึ่งมุ่งให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลและประโยชน์สุขแก่ประชาชนชาวโลก อย่างแท้จริงหาได้มุ่งเพื่อประโยชน์ให้คนมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก หรือมุ่งเพื่อประโยชน์ของผู้เผยแผ่เองแต่อย่างใดไม่นอกจากนี้การส่งพระอรหันตสาวกรุ่นแรกไปประกาศพระศาสนาทั่วมหานครนี้ยังถือว่าเป็นจุดกำเนิดการดำเนินงานพระธรรมทูตอีกด้วย ในคราวประชุมพระอรหันตสาวกครั้งใหญ่ (มหาสันนิบาตแห่งพระสาวก) ซึ่งเรียกการประชุมในคราวนั้นว่าจาตุรงคสันนิบาต หรือการประชุมที่ประกอบด้วยเหตุอัศจรรย์ 4 ประการ คือ

1. วันนั้นเป็นวันอุโบสถขึ้น 15 ค่ำเดือนมาฆะ (วันเพ็ญเดือน 3)
2. พระสาวกจำนวน 1,250 องค์มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย
3. พระสาวกเหล่านั้นล้วนแต่เป็นพระอรหันตชีนาสพผู้ได้อภิญญา 6
4. พระสาวกเหล่านั้นล้วนแต่เป็นเอตทัคคะที่พระพุทธองค์ทรงประทานการอุปสมบทให้

เหตุอัศจรรย์ 4 ประการนี้เกิดขึ้นครั้งแรกและครั้งเดียวในพระพุทธศาสนา ณ เวลาบ่ายของวันเพ็ญเดือน 3 (วันมาฆบูชา) ขณะที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน เขตกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ภายหลังจากที่ตรัสรู้แล้วได้ 9 เดือน โดยเมื่อพระพุทธองค์เสด็จกลับจากถ้ำสุกรขาตา (ภายหลังจากที่ทรงทราบว่าจะประสูติสำเร็จเป็นพระอรหันต์เพราะฟังพระธรรมเทศนาเวทนาปริคคหสูตรที่ทรงแสดงแก่ที่ชนขปริพาชก) เสด็จถึงพระวิหารเวฬุวันแล้วได้ทอดพระเนตรเห็นพระอรหันตพุทธสาวกจำนวนมากต่างมาประชุมพร้อมกัน รอเฝ้ารับเสด็จโดยมิได้นัดหมายแต่ประการใด ทรงทราบถึงเหตุอัศจรรย์แห่งจาตุรงคสันนิบาต จึงทรงประทานพระโอวาทสำคัญเพื่อให้เป็นแนว

ปฏิบัติในการจาริกไปทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระโอวาทสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในวันนั้นเรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ (หรือเขียนว่า โอวาทปาฏิโมกข์) คือ ประมวลคำสอนหลักที่แสดงถึงอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่ศาสนาธรรมของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงแสดงเป็นพระคำถา (คือคำร้อยกรองในภาษา มคธ หรือภาษาบาลี) จำนวน 3 พระคำถาครั้งดังนี้

พระคำถาที่ 1 : อุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา

ขณฺตี ปรมํ ตโป ตีติกขา นิพพานํปรมวทฺทนิพฺพุธา

น หิปปพฺพิโต ปฺรฺอุปมาตี สมฺโน โหตี ปรี วิเหฺลฺยฺนโต.

ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นธรรมสำหรับเผ่าบาบ (ตบะ) ที่ยอดเยี่ยมท่านผู้รู้ทั้งหลายกล่าวสรรเสริญพระนิพพานว่าเป็นธรรมอันยอดเยี่ยม ผู้ที่ยังฆ่าผู้อื่นไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิตผู้ที่ยังเบียดเบียนผู้อื่นไม่เชื่อว่าเป็นสมณะเลย

พระคำถาที่ 2 : หลักการของพระพุทธศาสนา

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ กุสลสฺสุปสมฺปทา

สจฺจิตฺตปริโยทปนํ เอตํพุทฺธาน สาสนํ.

การไม่ทำความชั่วการทำความดีให้ถึงพร้อมการชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว (หลักการทั้งสาม) นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

พระคำถาที่ 3 : วิธีการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนา

อนุปวาโท อนุปฺขมาโต ปาติโมกฺเข จ สํวโร

มตฺตญฺญูตาจ ภาตฺตสฺมี ปนตฺถจฺ สยนาสนํ

อจิจฺจิตเต จ อาโยโค เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

การไม่ว่าร้ายใครการไม่ทำร้ายใครการสำรวมในพระปาติโมกข์การรู้จักประมาณในอาหารการนอนการนั่งในที่สงัดการประกอบความเพียรในอธิจิต (สมาธิขั้นสูง) (วิธีการทั้งหก) นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2525) หน้า 116)

2.4.2 ความหมายของการเผยแผ่พุทธธรรม

การเผยแผ่หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาขยายกว้างขวางออกไปเผยแผ่กว้างขวางออกไปทำให้เป็นที่แพร่หลายเป็นที่รักต่อสาธารณชน

ราชบัณฑิตยสถานพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้กล่าวว่าการเผยแผ่หมายถึงการทำให้ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (2540 น. 148-155) ได้กล่าวไว้ในกองแผนงานกรรมการศาสนาที่เกี่ยวข้องการเผยแผ่ดังนี้ 1) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาทคำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์ 2) แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ 3) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทร) (2547 น.41) ได้กล่าวว่าการเผยแผ่หมายถึงการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสยำเกรงในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควร แก่การปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกเป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล

พิสิฐ เจริญสุข (2539 น. 3-4) ได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพโดยสรุปมีอยู่ 2 วิธี คือ 1) การเผยแผ่ทางกายได้แก่การปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่างเวลาเย็นดินนึ่งนอนเป็นไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยมีสติสำรวมระมัดระวังแสดงท่าทางของผู้สงบเยือกเย็น 2) เผยแผ่ทางวาจาได้แก่พูดธรรมะให้ผู้อื่นฟังด้วยวิธีที่เรียกว่าบรรยายปาฐกถาธรรมแสดงธรรมที่เรียกว่าธรรมกถึกแปลว่า ผู้กล่าวธรรมผู้สอนธรรมแสดงให้ผู้อื่นฟังอย่างมีศิลปะ

สนิทศรี สำแดง (2544 น.86) ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระศาสนามีเป้าหมายหลักคือการสร้างสันติภาพให้เกิดแก่ชาวโลกพระสงฆ์คือ “สื่อ” แห่งสันติภาพโลกเพราะตัวพระสงฆ์ (อริยสงฆ์) เป็นผู้สงบทั้งทางกายทางวาจาและทางใจเป็นแบบอย่างของผู้มีสันติปราศจากความเห็นแก่ตัวการทำงาน of พระสงฆ์เป็นการทำงานเพื่อให้มีใช้เพื่อเอาจึงไม่แฝงไว้ด้วยความขัดแย้ง

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าการเผยแผ่ หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ขยายกว้างขวางออกไป เผยแผ่กว้างขวางออกไปทำให้เป็นที่แพร่หลายเป็นที่รักต่อสาธารณชน การติดต่อสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคล ทางด้านจิตใจน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัติ นั้น พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกเป็นศาสนาแห่งสันติภาพของ โลกและสันติภาพแห่งโลกสากล

2.4.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ให้ความหมายดังนี้ คำว่า เผยแผ่ เป็นคำกริยา หมายถึง ทำให้ขยายออกไปหรือขยายออกไป ส่วนคำว่า เผยแพร่ เป็นคำกริยา หมายถึง โฆษณาให้แพร่หลาย

ในพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุด..คำวัด ของพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช

ป.ธ.9,ราชบัณฑิต) ได้ให้ความหมายว่า “เผยแผ่ในคำวัดใช้เป็นหลักในความหมายว่า ทำให้แพร่หลาย ในลักษณะติดแน่น ซึมซาบ กระจายไป เช่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เผยแผ่พระธรรม องค์การเผยแผ่ ส่วนเผยแผ่ใช้ใน ความหมายว่า ประกาศโฆษณา ทำให้แพร่หลายในลักษณะกระจายให้เป็นรูปธรรมหรือให้สัมผัสทาง ตา หู เป็นต้น เช่น ใช้ว่าการเผยแผ่ศาสนาสามารถทำได้หลายวิธีเช่นเผยแผ่ไปตามสื่อต่าง ๆ หรือเผยแผ่ทางวิทยุ ทีวี เป็นต้น ”

โดยนัยนี้จึงสรุปได้ว่า คำว่า “เผยแผ่” และคำว่า “เผยแพร” มีความหมายต่างกัน กล่าวคือ คำว่าเผยแผ่ หมายถึงการเปิดเผยสิ่งที่ปกปิดอยู่ให้คนได้รู้ได้เห็น แต่เป็นการเปิดเผยสิ่งที่ดีที่ประเสริฐ สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตจิตใจของคนเรา เช่น เปิดเผยประกาศหลักพระธรรม คำสอนอันประเสริฐบริสุทธิ์ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าที่บุคคลทั่วไปยังไม่รู้จักให้รู้จัก ยังไม่เข้าใจให้ได้เข้าใจและยังไม่เข้าถึงให้ได้เข้าถึง เป็นต้น ซึ่งตรงกันข้ามกับคำว่าตีแผ่ซึ่งใช้ในทำนองประจักษ์ คือ เปิดเผยสิ่งที่ไม่ดีสิ่งที่ไม่ดีที่ถูกปกปิดหรือเปิดโปงสิ่งที่ลึกลับซับซ้อน ซ่อนงำอำพราง ความชั่วร้ายให้คนได้รู้ได้เห็น ส่วนคำว่า “แผ่” มักใช้กับสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่นคำว่า แผ่เมตตาแผ่ความสุข ช่วยเหลือแผ่แผ่ เป็นต้น ส่วนคำว่า “เผยแพร” หมายถึงการทำให้ขยายหรือการทำให้กระจายออกไปในวงกว้างคือ สิ่งนั้นไม่ได้ปกปิดแต่มีอยู่ในขอบเขตจำกัดเมื่อต้องการจะขยายออกไปในวงกว้าง ก็จะใช้คำว่า เผยแพรและคำนี้มักใช้กับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น แพร่ภาพ แพร่ข่าวแพร่เชื้อ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อจะประกาศเปิดเผยหลักพระธรรมวินัยหรือพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นหลักปฏิบัติหลักปฏิบัติชอบที่ทำให้คนเราได้รับประโยชน์สุขทั้งในอภิปุชาตินี้และอภิปุชาตินี้หน้าและประโยชน์อย่างยิ่งคือ พระนิพพานจึงสมควรอย่างยิ่งที่ใช้คำว่า “เผยแผ่พระพุทธศาสนา” ซึ่งเหมาะสมกว่าใช้คำว่า “เผยแพรพระพุทธศาสนา”

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในที่นี้หมายถึงการนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนอันประเสริฐอันเป็นธรรมชาตินิรันดรที่เกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับการเรียนรู้และน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนเหล่านั้นไปประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้เป็นคนดีมีศีลธรรมประกอบด้วยคุณธรรมมีเมตตา เป็นต้น เกิดความสงบสุขทั้งชาติปัจจุบันและภพหน้า จากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยยึดเอาอุดมคติอุดมการณ์หลักการและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในสถานการณ์ปัจจุบัน การที่จะหาทางให้คนเรานับถือศาสนาหนึ่งศาสนาใดเป็นเรื่องที่ต้องใช้วิธีการเผยแพรชกุงหรือมีผลประโยชน์เข้าล่อ จึงจะมีคนนิยมหันมานับถือกันมากขึ้น ๆ แต่พระพุทธศาสนาก็ยังคงใช้วิธีการเผยแผ่ คือการประกาศแต่สิ่งที่ดีที่ขอให้ทราบ โดยไม่คำนึงว่าจะมีใครหันมานับถือให้เป็นเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคลจึงมีพุทธศาสนิกชนบางท่านเป็นห่วงในเรื่องนี้ต้องการและพยายามใช้วิธีการเผยแพรแทนการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ให้มั่นคงและแพร่หลายยิ่งขึ้นโดยควรถวายความอุปถัมภ์แต่พระสงฆ์ให้มีความสะดวกในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง

แนวคิดของการเผยแผ่จัดเป็นกระบวนการเผยแผ่ (Propagating Process) เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในด้านการเรียนรู้ซึ่งมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติและการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตการเผยแผ่อาจกระทำได้ในหลายช่องทางได้แก่การพูดคุยกุศโลบาย การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ การจัดอบรม การแจกเอกสารการนำสารการชักชวนให้เข้าร่วมกิจการการเทศนาทาง สถานีวิทยุกระจายเสียงและการบรรยายธรรมทางโทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2541 น. 97) ได้บรรยายเรื่องพุทธวิธีในการสอน สรุปได้ว่านักปราชญ์ทั้งหลายและพุทธศาสนิกชนทั้งหลายเคารพยกย่องและบูชาพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างยอดเยี่ยมในการอบรมสั่งสอนได้ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีเพราะพระองค์มีคุณสมบัติผู้สอน เช่น ด้านบุคลิกภาพคือพระวรกายสง่างามและพระสุรเสียงไพเราะโน้มน้าวให้ผู้ฟังอยากจะฟังด้านคุณธรรมพระองค์มีทั้งพระปัญญาคุณพระวิสุทธิคุณและพระกรุณาคุณและลีลาการสอนคือแจ่มแจ้งจูงใจหาญกล้าและร่าเริง วิธีการสอนของพระองค์พระองค์ใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ เช่น แบบสนทนาแบบบรรยายแบบ ตอบปัญหาและแบบวางกฎข้อบังคับส่วนกลวิธีและอุบายประกอบการสอนเช่นการยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบการเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมาการใช้อุปกรณ์การสอนการทำเป็นตัวอย่าง การเล่นเกมเล่นคำและใช้ในความหมายใหม่อุบายเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคล การรู้จักจังหวะและโอกาสความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการการลงโทษและให้รางวัลกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้าพุทธวิธีการสอนที่พระองค์นำมาใช้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปทั่วประเทศอินเดียเพราะสมัยที่พระองค์เสด็จอุบัติในยุคที่ชมพูทวีปเป็นถิ่นนักปราชญ์มีเจ้าลัทธิมากมายต่างก็ถือว่าลัทธิของตัวเองดีที่สุดทั้งนั้น เช่น ครูทั้งหก เป็นต้น คำสอนของพระองค์ขัดแย้งกับคำสอนเดิมและความเชื่อถือของคนในยุคนั้น เช่นเรื่องวรรณะ 4 นอกจากนั้นขอบเขตการเผยแผ่คำสอนของพระองค์ก็กว้างขวางคือเสด็จไปสั่งสอนประชาชนซึ่งมีพื้นฐานที่แตกต่างกันตามแว่นแคว้นต่าง ๆ ทรงสอนคนเหล่านั้นให้เข้าใจและยอมเป็นศิษย์ของพระองค์นับแต่พระราชามหากษัตริย์ลงมาทีเดียว

พระครูวิจิตรธรรมโกศล (2537 น.126) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของความเป็นนักเผยแผ่ว่าเป็นการเอาความรู้เอาแสงสว่างหรือเอาธรรมะไปแนะนำเขาที่เรียกว่า “ชี้ทางบรรเทาทุกข์ชี้สุข เกษมศานติชี้ทางพระนฤพานอันพ้นโศกวิโยคภัย” การจะไปจุดจิตวิญญาณของชาวบ้านจะต้องศึกษาสื่อสารหลักการให้เข้าใจนักเผยแผ่ต้องมีข้อมูลประกอบโดยอาศัยหลักสูตรแห่งความสำเร็จ คือ 1) ต้องมี

คำคมนิต 2) ต้องมีสุภาชิตหน้อย 3) ให้ร้อยต้องมีคำกลอน 4) ไม่่งวงนอนต้องมีคำขำขัน

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) (2549 น.48) ได้รวบรวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับเผยแผ่พระพุทธศาสนาผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนาในบทความเรื่องพระพุทธศาสนากับการพัฒนาของวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบันซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ความเปลี่ยนแปลงทำให้บทบาทของวัดเปลี่ยนไปคือเมื่อประเทศไทยได้มีการพัฒนาประเทศให้เท่าทันอารยธรรมตะวันตกในช่วง 100 ปีที่ผ่านมา ประเทศชาติได้พัฒนาตามตะวันตก ความสำคัญของวัดก็เริ่มลดลงเรื่อย ๆ บทบาทเด่น ๆ ของวัดเช่นการจัดการศึกษาเมื่อก่อนการศึกษาเริ่มที่วัด ทั้งนั้นได้ถูกเปลี่ยนจากวัด เป็นผู้นำในการศึกษาบทบาทนี้กลายเป็นหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนเป็นผู้นำไป การรักษาพยาบาลการทำสมุนไพรมีหน้าที่ของสถานีนามัยและโรงพยาบาล ไป การตัดลินคคีข้อพิพาทต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของศาลยุติธรรมเป็นต้น ทั้ง ๆ ที่บทบาทเหล่านี้ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้นำทั้งสิ้น

2) การฟื้นฟูบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน เมื่ออารยธรรมตะวันตกการศึกษาแผนใหม่การพัฒนาสมัยใหม่สื่อและการบันเทิงเพื่อการค้ามีการแพร่หลายในสังคมไทยสังคมก็เกิดผลกระทบทุกด้านและสังคมไทยมีวัฒนธรรมรับมากกว่า และนำมาใช้โดยไม่ปรับเปลี่ยนเข้ากับสภาพสังคมไทย บทบาทของพระสงฆ์ก็ถูกกระทบลดบทบาทที่มีอยู่ไปด้วยอย่างไรก็ตามวัดต่าง ๆ ก็พยายามแก้ปัญหาและได้แก้ไขปัญหานั้น มี 3 ลักษณะคือ 1. แก่ด้วยกำลังและความพยายามของวัดเอง เช่น วัดใหญ่ ๆ มีวัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วัดไร่ขิงและวัดโสธรวราราม เป็นต้น ด้วยการจัดการศึกษาเพื่อเยาวชนเช่น โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การช่วยเหลือประชาชนด้านสังคมสงเคราะห์มอบทุนการศึกษาสร้างสาธารณประโยชน์ด้วยการอุดหนุนจากประชาชน 2. ร่วมมือกับรัฐเพื่อแก้ปัญหาได้แก่คณะสงฆ์ ทำโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เช่นโครงการพระธรรมทูตโครงการพระธรรมจาริกโครงการสาธารณสุขมูลฐานโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เป็นต้น โครงการเหล่านี้คณะสงฆ์ร่วมมือกับรัฐ 3. ได้ร่วมมือกับองค์กรเอกชนในการแก้ปัญหา เช่น ร่วมกับมูลนิธิเอเชียในการจัดกลุ่มประสานงานการพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จัดอบรมตามโครงการอบรมพระสงฆ์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนร่วมมือกับมูลนิธิหมอชาวบ้านจัดอบรมพระสงฆ์ด้านอนามัยทั้งเหนือและหนากลางและจัดกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในท้องถิ่นชนบทร่วมกับมูลนิธิเผยแผ่ชีวิตอันประเสริฐเป็นต้น

3) พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่พัฒนาสังคมเมื่อประมวลแล้วมี 3 ประการด้วยกันคือ 1. เป็นผู้นำทางด้านพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์บทบาทของพระสงฆ์เหล่านี้จะเห็นได้ชัดเจนคือการเกิดขึ้นของคณะธรรมทานไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อปี พ.ศ. 2475 โดยการ

นำของท่านพุทธทาสการเปิดวัดป่าในสายธรรมยุติกนิกายจนถึงสมัยอาจารย์มั่นภูริทัตโตและสำนักปฏิบัติธรรมสายมหานิกายคือของหลวงพ่อดอนองป่าพงจังหวัดอุบลราชธานี การเกิดขึ้นของสำนักกรรมฐานแบบยุบหนอพองหนอซึ่งมีวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลางเมื่อปี พ.ศ.2493 อันมีต้นแบบมาจากประเทศพม่าต่อมาก็มีการปฏิบัติธรรมกายแบบสัมมาอะระหังของหลวงปู่สดวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร 2. เป็นผู้ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนสถาบันสงฆ์ได้ทำหน้าที่ด้านการศึกษา มาตลอดโดยเฉพาะเปิดโอกาสให้เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาจากชนบทที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐก็ได้อาศัยการเพาะบ่มฝึกฝนอบรมจากสถาบันศาสนาเช่นการศึกษาที่คณะสงฆ์จัดได้แก่การศึกษาแผนกบาลี-นักธรรมและการศึกษาแผนกใหม่ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่งคือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงทำให้เกิดผู้มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาได้เป็นกำลังของพระศาสนาและช่วยเหลือสังคมประเทศชาติเป็นอย่างมาก 3. เป็นผู้นำด้านการพัฒนาชนบทพระสงฆ์ทำหน้าที่ลักษณะเช่นนี้ทั่วประเทศแบ่งได้ 2 ประเภท ก. การตั้งมูลนิธิศึกษาพระสงฆ์ได้อุทิศชีวิตเพื่อยกฐานะการศึกษาของชาวบ้านในชนบทมีจำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่นพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู่อุตตสิโว) วัดพระสิงห์จังหวัดเชียงใหม่ผู้ตั้งโรงเรียนศรีธรรมราชศึกษาพระเทพกวี (ปัจจุบันพระพุทธรพจนวราภรณ์วัดเจดีย์หลวง) วัดป่าดาราภิรมย์อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ผู้ตั้งโรงเรียนเมตตาศึกษาและพระธรรมญาณมุนี (พระพุทธรญาณ) วัดกวิศราราม จังหวัดลพบุรีได้ตั้งโรงเรียนการกุศลชื่อโรงเรียนวินิตศึกษาเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงโด่งดังการที่พระเถระได้ทำงานเหล่านี้ถือว่าเป็นการเผยแผ่เชิงรุกที่เรียกว่าศึกษาสงเคราะห์ ข. การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชนงานส่วนนี้พระสงฆ์ในภาคต่าง ๆ ได้ช่วยเหลือประชาชนเป็นอย่างมากเช่นพระพุทธรพจนวราภรณ์วัดเจดีย์หลวงได้ตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบทเพื่อเป็นการขยายโครงการเกษตรพัฒนาและเมตตาณาริเพื่อเตรียมคนพัฒนาชนบท กลุ่มพระสงฆ์พัฒนา เช่น พระสมุห์เฉลิมฐิตสีโล ผู้สร้างหมู่บ้านปลอดอบายมุขที่โนนเมืองอำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนาเพื่อช่วยเหลือการพัฒนาชนบท เช่น พระครูพิพิธประชานาถ วัดสามัคคีบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ เป็นแกนนำชาวบ้านด้วยการตั้งสหกรณ์ร้านค้าธนาคารข้าว และเกษตรแบบผสมผสานพร้อมกับพัฒนาจิตใจชุมชนไปด้วยกิจกรรมลักษณะพัฒนาชนบท เช่นนี้พระสงฆ์ในชนบททำกันมากประชาชนทั่วไปทราบน้อยและท่านทำเองเงียบ ๆ รู้เฉพาะกลุ่มงานที่ท่านทำเป็นส่วนใหญ่งานลักษณะ เช่นนี้ ทางคณะสงฆ์ถือว่าเป็นงานเผยแผ่เชิงรุกประเภทสาธารณสงเคราะห์

ประเวศ วะสี (2540) (น.73-74) ได้กล่าวถึงปัญหาในการเผยแผ่ธรรมของสถาบันสงฆ์ไทยไว้ในหนังสือพระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคมว่าพระสงฆ์และสามเณรส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อยไม่เข้าใจ

พุทธธรรมอย่างลึกซึ้งและไม่เข้าใจสภาพสังคมปัจจุบันจึงสื่อกับประชาชนไม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนเป็นเพียงพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่การที่มีพระสงฆ์เข้าใจพุทธธรรมได้ลึกซึ้งเข้าใจชีวิตและสังคมในปัจจุบันและมีความสามารถในการสื่อสารมีความสำคัญต่อประเทศไทยและต่อโลกมากสมควรที่รัฐบาลและทางคณะสงฆ์จะให้ความสนใจต่อเรื่องนี้ให้มาก และได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของสงฆ์ว่าควรเรียนรู้ใน 3 เรื่องใหญ่คือ 1) เรียนรู้พุทธธรรมให้ลึกซึ้งทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ 2) เรียนรู้เข้าใจสังคมปัจจุบัน ให้รู้เท่าทันสังคมในปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการสอน 3) เรียนรู้การติดต่อสื่อสารให้เป็นที่สนใจของผุ้คนให้จับใจคนให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือที่เรียกว่าอนุสาสนีปาฏิหาริย์นั่นเองในข้อนี้รวมทั้งการใช้เครื่องติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าแนวคิดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การสื่อสารข้อมูลข่าวสาร คำสอนและการโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เข้าถึงสาระและสามารถปฏิบัติตนได้ซึ่งตามแนวทางของพระพุทธศาสนานั้นบุคคลสามารถทำได้โดยผ่านสื่อมวลชนสื่อบุคคลสื่อโทรทัศน์และสื่อ กิจกรรมศาสนาที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อค่านิยมที่ลึกซึ้งการยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เพราะฉะนั้นการเผยแผ่ต้องทำอย่างต่อเนื่องค่อยเป็นค่อยไปและรูปแบบวิธีการเผยแผ่ต้องเหมาะสมและทันสมัย

2.4.4 พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่ศาสนาพรหมจรรย์ (หลักการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ หรือหลักพระธรรมวินัย) ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าในระยะแรกตรัสรู้นั้นมีลักษณะเป็นการประกาศทำทนายเหล่ามหาบัณฑิตปัญญาชนในสมัยนั้น ให้มาช่วยกันพิสูจน์อริยสัจธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบด้วยพระองค์เอง ซึ่งเป็นความจริงอันเที่ยงแท้แน่นอน เป็นความจริงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สอดคล้องกับหลักพระธรรมคุณที่ว่า “พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ดีแล้วอันผู้บรรลุพึงเห็นได้ด้วยตนเองไม่ขึ้นกับกาลเวลาควรแก่การเชยชวนชักชวนให้มาพิสูจน์ทดสอบควรน้อมเข้าใส่ตน เป็นผลปฏิบัติที่วิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน” พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์พระบรมศาสดาของพระพุทธศาสนาทรงประสบความสำเร็จอย่างสูงยิ่งในการประกาศเผยแผ่ศาสนาธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ซึ่งทรงใช้เวลาเพียง 9 เดือน ก็สามารถประกาศศาสนาธรรมก่อตั้งและประดิษฐานพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างมั่นคง ดำรงประโยชน์สุขแก่ประชาชนในดินแดนชมพูทวีป คือครบองค์ประกอบ 5 ประการของการก่อตั้งศาสนาซึ่งได้แก่ 1. มีองค์พระศาสดาผู้ก่อตั้งคือพระองค์เอง 2. มีศาสนธรรม คือ หลักธรรมคำสอนที่พระองค์ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง 3. มีศาสนบุคคล คือ พระพุทธสาวกเป็นประจักษ์พยานในการปฏิบัติตามศาสนาธรรมและ เป็นกำลังสำคัญช่วยประกาศเผยแผ่ โดยมีพระภิกษุปัญจวัคคีย์กลุ่มพระยสะพร้อมทั้งมีอุบาสก อุบาสิกา คือ บิดาของพระยสะ และอดีต

ภรรยาของพระยาสะ เป็นต้น 4. มีศาสนสถาน คือ พุทธศาสนสถานหรือวัดในสมัยนั้นได้แก่ พระวิหารเวฬุวันหรือวัดเวฬุวัน ที่พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคราชบรมกษัตริย์แห่งแคว้นมคธ ทรงศรัทธาสร้างถวาย ณ พระราชอุทยานเวฬุวัน กรุงราชคฤห์แคว้นมคธ 5. มีศาสนพิธีคือขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดเป็นแบบ แผนให้ประพฤติปฏิบัติโดยขณะนั้นมีพิธีการบวชประเพณีพรหมจรรย์เกิดขึ้น 2 แบบ คือ แบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา ที่พระพุทธองค์ทรงประทานบวชให้เอง และแบบติสรณคมนูปสัมปทา ที่ทรงอนุญาตให้พระสาวกบวชให้กุลบุตรได้ด้วยการรับไตรสรณคมน์ นอกจากนี้ยังมีพิธีการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับวายเป็นโดยพระเจ้าพิมพิสารทรงจับพระเต้าทองเติมน้ำหลังลงดิน เนื่องด้วยการถวายพระราชอุทยานเวฬุวันนอกจากนี้พระพุทธองค์ยังทรงอาศัยพระญาณอันเป็นกำลังของพระพุทธเจ้าที่ทำให้พระองค์ สามารถบันลือสีหนาทประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างองอาจมั่นคงดุจราชสีห์ ค้ำรามซึ่งพระญาณดังกล่าวนี้เรียกว่าทสพลญาณ 10 ประการ คือ รูปแบบและประเภทของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในการประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงสามารถสร้างความสนใจความศรัทธาให้เกิดแก่ผู้ฟังหรือกลุ่มเป้าหมายด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายในทุกสถานการณ์ ไม่จำกัดตายตัวเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ซึ่งแม้แต่การสำรวจพระอิริยาบถให้สงบเรียบร้อยงดงาม ก็ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังเช่น เมื่อพระพุทธองค์เสด็จมุ่งไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เพื่อทรงแสดงธรรมโปรดพระปัญจวัคคีย์มีนิกบวช อาชีวกผู้หนึ่งชื่อว่าอุปกะเดินสวนทางมาเพียงพบเห็นพระพุทธองค์เสด็จดำเนินด้วยพระพุทธานุภาพมีพระอาการสงบเรียบร้อยไปตามปกติเท่านั้น เขากลับเกิดความประทับใจตรงเข้าไปสนทนาด้วย เข้าไปใช้ชีวิตฆราวาสแต่งงานมีครอบครัวแล้วเกิดเบื่อหน่ายได้กลับมาขอบวชประพฤตินิธิกรรมกับพระพุทธองค์และบรรลุนิธิกรรมได้ในที่สุด อย่างไรก็ตามรูปแบบหรือวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นแม้จะมีหลายรูปแบบ แต่เมื่อ รวบรวมตามทีปรากฏโดยส่วนมากแล้วนับจำนวนได้ 7 วิธีด้วยกันดังนี้

1. อุปนิสินนกา แปลว่า “ถ้อยคำของผู้เข้าไปนั่งใกล้” หมายถึง การนั่งคุยสนทนาอย่างกันเองโดยสอดแทรกหลักธรรมเข้าไปในการสนทนานั้นเป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่ใช้สำหรับการสนทนาปราศรัยกับบุคคลผู้ไปมาหาสู่ หรือการต้อนรับแขกผู้มาเยือนเป็นการพูดคุยกันตามสมควรแก่เหตุการณ์กาลเทศะและบุคคลผู้ฟัง เพื่อตอบคำซักถาม แนะนำ ชี้แจงให้คำปรึกษา เป็นต้น ไม่เป็นแบบแผนพิธีตรงกับที่ท่านโบราณจารย์กล่าวว่านั่งจับเข่าคุยกันบรรยากาศเป็นกันเอง โดยไม่มีการเตรียมตัวมาก่อน ซึ่งนิยมพูดกันว่าเป็นการเทศน์ธรรมาสันตีย์

2. ธมมิกกา (หรือธรรมกกา) แปลว่า “ถ้อยคำที่กล่าวถึงธรรม” หมายถึง การบรรยายหรือ อธิบายธรรมเป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักพระธรรมวินัยอย่าง

เป็นกิจจะลักษณะเป็นงานเป็นการ เป็นเรื่องเป็นราวในปัจจุบันได้แก่การแสดงธรรมการปาฐกถาธรรม การบรรยายธรรม เป็นต้น

3. โอวาทกถาแปลว่า “ถ้อยคำที่กล่าวสอน” หมายถึงการใช้คำแนะนำตักเตือนให้ละเว้นชั่วประพฤติดีเป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงประทานเป็นพระพุทธพจน์หรือพระโอวาทสั้น ๆ เป็นพระดำรัสเตือน ทรงสั่งสอนโดยเฉพาะเจาะจงเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสังวรระวังไม่ทำชั่วให้ละความชั่วให้ทำแต่ความดีและให้รักษาความดีเอาไว้เช่น พระโอวาทปาติโมกข์ 3 ที่ทรงแสดงถึงอุดมการณ์ หลักการวิธีการของพระพุทธศาสนาหรือพระปัจฉิมาจาอันเป็นโอวาทสุดท้ายเมื่อจวนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เอาละ บัดนี้เราขอเตือนพวกเธอว่าสังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด” เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ทีฆนิกาย มหาวรรคเล่ม 10 ข้อ 218 หน้า 202)

4. อนุศาสนีกถาแปลว่า “ถ้อยคำที่กล่าวสอนให้เห็นจริง” หมายถึงคำ กล่าวสอนในลักษณะซ้ำ ๆ ครั้งแล้วครั้งเล่าย้ำเตือนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความจำได้เกิดความชินหูเป็นรูปแบบการเผยแผ่อีกวิธีหนึ่งซึ่งพระพุทธองค์ทรงนำมาใช้ตรัสพร่ำสอนโดยเฉพาะแก่บรรดาพุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิตหรือสหธรรมิก 5 คือ ภิกษุภิกษุณีสิกขมานา สามเณร สามเณรีรวมทั้งนักบวชที่อยู่ใกล้ชิดเนื้อหาโดยสารธรรมโดยส่วนมากจะเป็นคำสอนประเภทความไม่ประมาท ความสามัคคี ความเพียรพยายาม สติสัมปชัญญะความอดทนซึ่งพระพุทธองค์ทรงย้ำเตือนพุทธบริษัทอยู่เนื่อง ๆ

5. อัมมสากัจฉา แปลว่า “ถ้อยคำที่สนทนากันในทางธรรม” หมายถึงการสนทนาธรรมเป็นทำนองแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันบางครั้งมาในรูปแบบคำถาม เพื่อแสดงหาความถูกต้องหรือ ปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงใช้บ้างโอกาส เพื่อทรงรับรองความคิดเห็นของผู้ฟังบ้างเพิ่มเติมบ้าง ปรับปรุงบ้าง ปฏิเสธบ้าง ตามควรแก่กรณีปัจจุบันนอกจากจะเรียกว่า การสนทนาธรรมแล้วอาจเรียกว่า การอภิปรายการเสวนาธรรม โดยผลัดกันพูดผลัดกันฟังอีกด้วย

6. ปุจฉาวิสัชนากถาแปลว่า “ถ้อยคำที่ถาม-ตอบ” หมายถึง รูปแบบการเผยแผ่ที่ขึ้นต้นด้วย การถาม ตอบ โดยอาจถามนำเพื่อกระตุ้นผู้ฟังให้ตอบ เป็นการทดสอบความรู้ความเข้าใจภายหลังจากที่ได้อธิบายธรรมนั้น ๆ ให้ฟังหรือระหว่างที่สนทนาธรรมกันเพื่อกระตุ้นเร้าใจให้ผู้สนทนาเกิดความตื่นตัวอยู่เสมอเป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงใช้ประกอบกับการแสดงพระธรรมเทศนาอื่น ๆ ภายหลังจากที่ตรัสอธิบายความหมายของธรรมนั้น ๆ แล้วเพื่อทดสอบความเข้าใจของผู้ฟังด้วย

7. อัมมเทศนากถา แปลว่า “ถ้อยคำที่แสดงธรรม” คือ การเทศน์ หรือการแสดงพระ

ธรรมเทศนานั้นเอง เป็นการแสดงธรรมสั่งสอนชี้แจงเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์และมีใช้ประโยชน์เพื่อให้ละชั่วประพฤติดีทำจิตใจให้บริสุทธิ์เป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ดาษดื่นในพระสุตตันตปิฎก

2.4.5 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีหลายรูปแบบหลากหลายวิธีเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยก็ด้วยอาศัยเทคโนโลยีเข้ามาช่วย การเผยแผ่หลักพุทธธรรมไม่เฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแต่ต้องครอบคลุมกับผู้ฟังทุกกลุ่มเข้าใจง่าย ฟังสนุกและนำไปปฏิบัติได้จริง ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ) ได้กล่าวไว้ในเอกสาร “เค้าโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ไว้ว่าคำว่าเผยแผ่นั้นจะทำได้อย่างสมบูรณ์ต้องประกอบด้วย 1. เผยแผ่ด้วยการให้ได้ยินได้ฟังทุกวิถีทาง (หลักปริยัติธรรม) 2. เผยแผ่ด้วยการทำสิ่งที่ดีและทำให้เขาดี (หลักปฏิบัติธรรม) 3. เผยแผ่ด้วยการเป็นผู้มีความสุขให้เขาดี (หลักปฏิเวธธรรม) ซึ่งทั้งสามประเภทนี้อาจจำแนกเป็นรายละเอียดได้ในแต่ละประเภท ๆ ได้ดังนี้

1. เผยแผ่ด้วยการให้ได้ยินได้ฟังทุกวิถีทาง (หลักปริยัติธรรม) ด้วยการกระทำดังต่อไปนี้

- พิมพ์โฆษณาสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ขึ้นให้แพร่หลายกระทั่งมีหนังสือธรรมะฉบับวางบนรถไฟหรือไฮเตล (โรงแรม) ดังที่ชาวคริสเตียนเขาทำกัน

- ทัศนศึกษาด้วยการแสดงให้เข้าใจในเรื่องราวด้วยภาพ ด้วยสิ่งของและอื่น ๆ
- การจาริกสั่งสอนด้วยคำสอนและบุคคลที่เหมาะสมแก่กาลเทศะ
- เปิดห้องสมุดหรือห้องอ่านหนังสือประชาชนทั้งที่ประจำและเคลื่อนที่
- ใช้บริการทางวิทยุกระจายเสียงกระทั่งมีสถานีวิทยุของตนเองโดยเฉพาะ
- เปิดงานแสดงต่าง ๆ ซึ่งเป็นการโปรประกาศพระศาสนาโดยเฉพาะ
- ใช้ศิลปะบริสุทธิ์เช่น ดนตรีนาฏกรรม นวนิยาย ฯลฯ เป็นสื่อ
- ใช้ของเล่นหรือรูปภาพและอื่น ๆ ทำนองเดียวกันสำหรับเด็ก
- ปาฐกถาและการแสดงพระธรรมเทศนา
- สมาคมสนทนาธรรม ค้นคว้าอรรถธรรม
- การถ่ายทอดพระพุทธรูปจนออกสู่ภาษาต่าง ๆ
- การจัดตั้งโรงเรียนสามัญ และวิสามัญศึกษาของทางฝ่ายศาสนา
- บริการสงเคราะห์สาธารณกุศลต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล เป็นต้น

2. เผยแผ่ด้วยการทำสิ่งที่ดีและทำยากให้เขาดี (หลักปฏิบัติธรรม) มีการกระทำดังต่อไปนี้

- มีการเรียนจริง ๆ และทันสมัยให้เขาเห็นจนเกิดความเลื่อมใส
- ปฏิบัติธรรมและวินัยอย่างเคร่งครัดให้เขาดีจนเกิดความเลื่อมใส

- ปฏิบัติธรรมเป็นพิเศษ เพื่อมรรคผล นิพพาน โดยตรงให้ปรากฏ
 - ทำศาสนกิจให้บริสุทธิ์เคร่งครัด และสมบูรณ์ทั้ง 4 องค์การให้ปรากฏ
 - นำหน้าฆราวาสในการทำอะไรรด้วยความเสียสละและเมตตาจริง ๆ
 - สงฆ์ไม่แตกสามัคคีมีระเบียบ และทันสมัย
 - พระสามารถเป็นที่พึ่งได้ทุกกรณีทั้งทางกายและทางใจ
3. เผยแผ่ด้วยการเป็นผู้มีความสุขให้เขาดู(หลักปฏิเวธธรรม) มีการกระทำดังต่อไปนี้
- สงฆ์แต่ละองค์ ๆ มีอินทรีย์ผ่องใสและเอิบอิม (แม่ผู้บวชใหม่)
 - สงฆ์แต่ละคณะมีความสุขเรียบร้อยน่าบูชาเลื่อมใสจริง
 - พิสูจน์ถึงความที่ตนไม่ถูกไฟคือราคะโทสะโมหะเผาในกรณีที่คนทั่วไปถูกเผา
 - แสดงกำลังใจว่าอยู่เหนืออันตรายทั้งหลายทุกกรณีและทุกสถานการณ์
 - มีอำนาจอยู่เหนือกรรมให้เขาดู
 - มีจิตใจอยู่เหนือพิษสงของการเกิดแก่เจ็บตายให้เขาดู
 - สะอาด สว่าง สงบ ถึงขีดสุดให้ดู

พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา. (2547 น. 50) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาดำเนินการมาตามลำดับโดยใช้อุปกรณ์ของแต่ละยุคแต่พอมาถึงปัจจุบัน เมื่อโลกเจริญมากขึ้นจึงมีพัฒนาการในการเผยแผ่โดยเพิ่มวิทยุโทรทัศน์และเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามา จึงพอจะแบ่งออกเป็น 5 ยุค คือ

1. ยุคการสื่อสารโดยคำพูดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้วิธีมุขปาฐะ
2. ยุคการสื่อสารโดยการเขียนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเขียนตามผนังถ้ำจารึกลงใบลาน
3. ยุคการสื่อสารโดยการพิมพ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎกคัมภีร์ตำราทางพระพุทธศาสนา
4. ยุคการสื่อสารโดยสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางวิทยุโทรทัศน์
5. ยุคการสื่อสารโดยโทรคมนาคมและดิจิทัลมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางดาวเทียมและอินเทอร์เน็ต

ในแต่ละยุคมีรูปแบบกระบวนการและประสิทธิผลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันไปวิธีการบางอย่างอาจเหมาะสมกับคนในยุคสมัยนั้น ๆ แต่พอความเจริญผ่านไปพระพุทธศาสนาก็ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อให้เหมาะสมกับคนในยุคสมัยในแต่ละยุคมีประวัติ รูปแบบ กระบวนการ และประสิทธิผลของการใช้วิธีการตามยุคสมัย

2.4.6 วิธีการนำเสนอและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

1. การเผยแผ่ธรรมะในยุคข้อมูลข่าวสาร ยุคข้อมูลข่าวสารเป็นการให้ความรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักการที่ชัดเจนถูกต้องเกิดความรู้ความเข้าใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร พระสงฆ์ต้องมีคุณสมบัติที่พร้อมที่จะใช้ประโยชน์จากข่าวสารข้อมูลนั้น รวมทั้งสภาพของสถาบันพระพุทธศาสนา เพราะว่าพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้เข้าใจหลักพระพุทธศาสนา อย่างดีและมีความรู้ความเข้าใจจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนกระทั่งเกิดภาวะที่เรียกว่า “ทิวฐีสามีญญาตา” ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญ ในการดำรงสถาบันสงฆ์และพระพุทธศาสนา ประการที่ 1 คือนอกจากรู้หลักพระพุทธศาสนาดีแล้ว ก็จะต้องรู้สภาพการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสังคมของโลกว่ามีความเป็นไปอย่างไร จึงจะนำพระพุทธศาสนาไปสื่อสารให้เกิดประโยชน์ ประการที่ 2 คือตัวสถาบันสงฆ์ได้แก่ พระภิกษุสามเณร จะต้องดำรงตนให้เป็นที่ศรัทธาและถ้าสามารถดำรงไว้ได้ให้เป็นภาพรวมที่ดีอย่างนี้แล้วจะเกิดอาการที่ว่า เผยแผ่ธรรมะโดยไม่ต้องพูด ประการที่ 3 คือถ้ามีความรู้พร้อมแล้วก็รู้จักใช้ระบบการสื่อสารต่าง ๆ เป็นช่องทางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งในแง่หลักธรรม คือคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็นที่รู้จักและเข้าใจในทางที่ถูกต้อง ถ้าหากมีความพร้อมแล้วจะเดินหน้าโดยไม่มีสิ่งที่มาเป็นอุปสรรค คือต้องมีพื้นฐานมั่นคง โดยเฉพาะสิ่งที่ทำให้สถาบันสงฆ์หรือวงการพระพุทธศาสนามีเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2. สารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โลกตามอุปมาแห่งธรรม คือ ภายของเรายาวาหนาตึบ อันสมเด็จพระบรมศาสดาแนะแนวทางให้เพียรเพ่งพิจารณาเพื่อความถึงที่สุดแห่งการสิ้นทุกข์ ชาวในส่วนของวิชาสื่อมวลชน เป็นศาสตร์ที่เพิ่งเกิดขึ้นในโลกตะวันตกมองด้วยบรรทัดฐาน พระธรรมวินัยวิชานี้มิใช่วิชาแห่งพระปริยัติธรรม และเมื่อพิจารณาสภาพสื่อมวลชนโดยหักออกจากความรู้สึกที่เป็นอภิวรรณและอนิวัตรณณ์พึงเข้าใจสาระสำคัญบางประการในเรื่องต่อไปนี้ 1. ข่าว หมายถึงข้อ มูลข้อเท็จจริงการนำเสนอข่าวต้องไม่มีความเห็น หนังสือพิมพ์หรือสื่อแขนงอื่นๆ นอกจากเสนอข่าวย่อมาอาจเสนอความคิดเห็นผ่านการเสนอบทความ บทวิจารณ์ซึ่งเป็นทัศนะหรือความรู้รอบคอบ ผู้รับสารต้องใช้ดุลพินิจพิจารณามิใช่ให้ความเชื่อถือโดยปราศจากปัญญา 2. ข้อเท็จจริง หมายความว่า ข้อมูลนั้นอาจจะมีด้านที่เป็นเท็จและด้านที่จริงหรือมีเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งการรับพิจารณาต้องยึดหลักกาลามสูตรและติดตามศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งข้อมูลอื่น ติดตามความเคลื่อนไหวของข่าวว่ามีความคืบหน้าอย่างไรต่อไป 3. การแก้ข่าวเมื่อเกิดข่าวหนึ่งขึ้นนักข่าวมักสืบข่าวจากผู้ที่เกี่ยวข้องในวันเดียวกัน หรือเวลาต่อมาเพื่อให้ข่าวนั้นเป็นข้อเท็จจริงการเสนอข่าวมีผลต่อผู้ที่เกี่ยวข้องหากมีปัญหาใด ๆ ควรที่จะรีบแจ้งโดยเร็วเพื่อจัดการขยายตัวปัญหา การอยู่ในโลกของข้อมูลข่าวสารจะต้องใช้ข้อมูลข่าวสารเป็น ซึ่งในปัจจุบันผู้ใดรู้ข่าวสารที่ถูกต้องการก็จะได้เปรียบกว่าบุคคลอื่น ๆ ข้อมูล คือ ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงของเรื่องใดเรื่องหนึ่งสารสนเทศคือการนำข้อมูลมาจัดระบบนำมาประมวลผลเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้รับและผู้ส่งสามารถใช้งานได้สะดวกและมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีสารสนเทศ (IT: Information Technology) คือ ความรู้ในผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีโทรคมนาคมในการจัดระบบสารสนเทศ โดยใช้คอมพิวเตอร์และในการสื่อสารคือการเชื่อมโยงการใช้งานจากคอมพิวเตอร์เข้ากับระบบ

อิเล็กทรอนิกส์เช่น ระบบสื่อสารผ่านดาวเทียมและระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ดำเนินการอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันนี้มุ่งให้บุคคลพึงละเว้นกรรมชั่ว ประกอบสัมมาอาชีวะ คืออาชีพสุจริตแม้จะเป็นอาชีพที่มีเกียรติน้อยแต่ก็เป็นอาชีพที่มีความสุข ปราศจากโทษพระสงฆ์มักพูดสอนเกี่ยวกับเงินร้อนอัน เป็นคำสั่งสอนที่ว่าได้เงินมาด้วยอาชีพสุจริต ย่อมอยู่ได้ไม่นาน คือได้มาแล้วหมดเร็วไม่สามารถทำให้ตั้งตัวได้บางคนมักใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย หรือจ่ายไปในทางการพนันพระสงฆ์จึงได้สั่งสอนให้ประชาชนประกอบอาชีพ ในกรอบแห่งศีลธรรม ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันไม่เอาวัดเอาเปรียบกันไม่ให้ประกอบอาชีพที่เป็นภัยหรืออันตรายต่อผู้อื่น หรือแม้กระทั่งตนเองและครอบครัว มีอาชีพเช่นว่านั้นได้แก่การค้า ขายของเถื่อน การค้าขายอาวุธ สงคราม การค้ายาเสพติด การปล้นจี้ลักขโมย การล่อลวงหรือ หลอกหลวงหรือแม้กระทั่งการทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ แต่สอนให้มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจ ปฏิบัติหน้าที่การทำงานให้มีความสมัครสมานสามัคคีกัน ให้ละเว้นสิ่งที่เป็นโทษตั้งแต่ตนและผู้อื่นหลัก พุทธธรรมที่พระสงฆ์นำมาเผยแผ่อบรมสั่งสอนประชาชน เพื่อส่งเสริมทำให้เกิดความเจริญทาง เศรษฐกิจของบุคคลและสังคม การสอนให้ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการประกอบอาชีพการ งาน

- 1) ฉันทะให้มีความรักความชอบในการทำงานที่ทำ และพร้อมที่จะลงมือทำ การงานนั้นด้วยความเต็มใจ
- 2) วิริยะให้มีความขยันหมั่นเพียรประกอบอาชีพการงาน
- 3) จิตตะให้มีความตั้งใจและสนใจในหน้าที่ การงาน
- 4) วิมังสาให้มีการหมั่นพิจารณาตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องและประเมินตนเองเพื่อ ความก้าวหน้าในอาชีพการงานอยู่เสมอ

2.5 โอวาทปาติโมกข์

จากการศึกษาบทความ พระมหาสุริยาอภิวฑฒโน (มะสันเทียะ) หลักการอุดมการณ์และ วิธีการในคัมภีร์ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงแสดง “โอวาทปาติโมกข์” นี้ ด้วยพระองค์เอง ท่ามกลางที่ประชุมสงฆ์ตลอด 20 พรรษาแรก การแสดงปาติโมกข์ที่ประกอบด้วยองค์ 4 เรียกว่า จาตุ รงคสันนิบาต พระโอวาทสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในวันนั้น เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ ใจความ พระโอวาทปาติโมกข์นั้น มี 13 ประการ คือ หลักการ 3 หมายถึง สาระสำคัญที่ควรยึดถือเพื่อเป็น แนวทางในการปฏิบัติได้แก่ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และ การทำจิตให้ผ่องใส อุดมการณ์ 4 หมายถึง หลักการที่ทรงวางไว้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ได้แก่ ความอดทน ความไม่เบียดเบียน ความสงบและนิพพาน วิธีการ 6 หมายถึง แนวทางในการปฏิบัติสำหรับนักบวช ได้แก่ การไม่ว่าร้าย การไม่ทำร้ายการสำรวมในปาฏิโมกข์การรู้จักประมาณการอยู่ในสถานที่ที่สงัด และการฝึกหัดจิตใจให้สงบ ได้แก่ สอนให้ ละความชั่ว ทำความดีทำจิตใจให้บริสุทธิ์พระนิพพาน คือ การดับกิเลสพ้นทุกข์ เป็น เป้าหมายสูงสุด เป็นการประกาศจุดยืนของพระพุทธศาสนาแก่ชาวโลก

พระพุทธองค์ทรงแสดงเป็นพระคาถา (คือคำร้อยกรองในภาษามคธหรือภาษาบาลี) จำนวน 3 พระคาถาครั้ง ดังนี้

พระคาถาที่ 1 : หลักการของพระพุทธศาสนา

สพฺพปาปสฺส อภรณํ กุสลสฺสุปสมปทา

สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

การไม่ทำความชั่ว การทำความดีให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว (หลักการ ทั้งสาม) นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

หลักการทั้ง 3 นี้ ถือว่าเป็นงานที่สำคัญของมนุษย์ เราจะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนา สอนเน้นหนักในเรื่องความประพฤติปฏิบัติ แม้แต่พระพุทธองค์ก็ทรงสรรเสริญการปฏิบัติบูชางานอันดีแรกของพุทธศาสนิกชน คือ งานละชั่ว ถือว่าเป็นบันไดขั้นแรก ไม่มีงานใดที่ง่ายกว่างานละ ชั่ว เพราะว่าเพียงแค่อยู่นเฉยๆ ไม่แสดงพฤติกรรมทางกาย วาจา แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนามี อุดมการณ์ ไม่ประสงค์ให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนชั่ว ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดเพราะการทำชั่วเป็นความผิดต่อ หลักการศาสนา งานอันดับที่สอง คือ งานทำดี เป็นการแสดงออกให้เห็นอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา ว่าเมื่อไม่ทำชั่วแล้วอย่าหยุดอยู่เพียงแค่นั้นแต่ยังสอนให้มุ่งทำความดีต่อไป สังเกตได้ว่าตั้งแต่พระคาถาแรกสอนให้ไม่เบียดเบียนกันในมวลมนุษยเท่านั้นยังสอนให้พยายามเอื้อ เพื่อเผื่อแผ่ทำความดีต่อกันอีกมุ่งให้มันพัฒนาปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้น อย่าหยุดแค่ไม่ทำชั่ว จักต้องมี ความก้าวหน้าด้วยการทำความดีที่เป็นประโยชน์ต่อคนอื่นหรือส่วนรวมด้วย งานอันดับที่สาม คือ งานชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ เป็นการแสดงให้เห็นอุดมการณ์สูงสุดของพระพุทธศาสนาว่า ความบริสุทธิ์นั้นไม่เพียงแค่แสดงกิริยาวาจาอ่อนโยนต่อบุคคลอื่นที่เป็นรูปลักษณ์ภายนอกแค่นั้น ยังไม่เพียงพอ เพราะความชั่วร้ายอาจแอบแฝงอยู่ในภายในได้แม้ว่าเว้นชั่วแล้วทำความดีแล้วก็ตามแต่ถ้าใจยังไม่สะอาด ไม่ผ่องใส งานละชั่ว ทำความดี ย่อมเป็นไปได้ไม่ตลอด เพราะว่าจิตใจยังมีได้ ชัดเกล้า ผู้ที่จักเว้นชั่วและทำดีได้อย่างแท้จริง จิตใจจักต้องสะอาดด้วย ฉะนั้นจิตใจเป็นเรื่องสำคัญในทัศนะคติทางพระพุทธศาสนา

พระคาถาที่ 2 : อุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา

ขณฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา

นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺตี พุทฺธา

น หิ ปพฺพชิตฺโต ปรุปฺขมาตี

สมฺโณ โหตี ปรี วิเหฐยนฺโต.

ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นธรรมสำหรับเผ่าบาป (ตบะ) ที่ยอติ่งท่านผู้รู้ทั้งหลาย กล่าวสรรเสริญพระนิพพานว่าเป็นธรรมอันยอดเยี่ยม ผู้ที่ยังฆ่าผู้อื่นไม่ถือว่าเป็นบรรพชิต ผู้ที่ยังเบียดเบียนผู้อื่น ไม่ถือว่าเป็นสมณะเลยอธิบายในบาทพระคาถานี้ มุ่งเรื่องศีลเป็นสำคัญสำหรับผู้เป็นนักบวชในพระศาสนาพุทธ ศีลเป็นเบื้องต้นแห่งคุณธรรมทั้งหลาย การไปเผยแผ่ธรรมแล้วผู้เผยแผ่จักต้องตั้งมั่นหรือ ดำรงมั่นอยู่ในศีล ศีล คือ เจตนาที่จะงดเว้นจากความชั่วทางกาย ทางวาจา และทางใจด้วยเจตนา งดเว้น ทุจริตทางกาย ทางวาจา ท่านเรียกว่า เจตนาศีล การงดเว้นทางมโนทุจริต ความชั่วทางใจ 3 อย่าง คือ (1) อภิชฌา ความโลภอยากได้ของคนอื่นในทางทุจริต ไม่ชอบธรรม (2) พยาบาทคิดปองร้ายผู้อื่น (3) มิจฉาทิฎฐิ เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เช่น ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว เป็นต้น ความปกติทางกาย วาจา ซึ่งแน่นอนว่าถ้าใจไม่ประกอบด้วยขันติธรรมประเภทสติศึกษา ขันติหรือ อธิวาสนขันติแล้วย่อมจักทำผิดศีล ซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งความปกติทางกาย วาจาได้ ถ้านักบวช หรือนักประกาศศาสนาของพระพุทธองค์ ไปทำร้ายหรือเบียดเบียนผู้อื่นแล้วย่อมไม่ชื่อว่าบรรพชิต และสมณะ เพราะได้ประพฤติกายกรรม วจีกรรมอันเป็นโทษเสียแล้ว

พระคาถาที่ 3 : วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

อนุปวาโท อนุปฆาโต ปาติโมกฺเข จ สัมโร

มตตญฺญตา จ ภตตสมฺมึ ปนตญฺจ สยนาสนํ

อธิจิตเต จ อาโยโค เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

การไม่ว่าร้ายใคร การไม่ทำร้ายใคร การส่ำรวมในพระปาติโมกข์ การรู้จักประมาณในอาหาร การนอนการนั่งในที่สงัด การประกอบความเพียรในอธิจิต (สมาธิขั้นสูง) (วิธีการทั้งหก) นี้ เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

โอวาทปาฏิโมกข์ทั้งสามส่วนนี้ คือ หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 และวิธีการ 6

ส่วนที่ 1 หลักการ 3 อันเป็นหัวใจสำคัญเพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาโดยย่อ ได้แก่ 1) การไม่ทำบาปทั้งปวง 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม 3) การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ทั้งสามข้อ นี้อาจอนุมานเข้ากับ ศีล สมาธิ และปัญญา

ส่วนที่ 2 อุดมการณ์ 4 ของพระพุทธศาสนา อันมีลักษณะที่แตกต่างจากศาสนาอื่น ได้แก่ 1) ความอดทนอดกลั้น เมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่ชอบใจ 2) การมุ่งให้ถึงพระนิพพานเป็น เป้าหมายหลักของผู้ออกบวช มิใช่สิ่งอื่นนอกจากพระนิพพาน 3) พระภิกษุและบรรพชิตไม่พึงทำ ผู้อื่นให้ลำบากด้วยการทำความทุกข์กายหรือทุกข์ทางใจไม่ว่าจะในกรณีใด ๆ 4) พระภิกษุตลอดจน บรรพชิตต้องขอแก้ทุกข์ด้วยอาการที่ไม่เบียดเบียน (คือการไม่เอ่ยปากเข้าชี้ข้อ และไม่ใช้ปัจจัยสี่ อย่างฟุ่มเฟือย)

ส่วนที่ 3 วิธีการ 6 ที่ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นกลยุทธ์ เพื่อเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

และถูกต้องเป็นธรรม ได้แก่ 1) การไม่กล่าวร้าย 2) การไม่ทำร้าย 3) ความสำรวมใน ปาติโมกข์ (รักษา ความประพฤติให้น่าเลื่อมใส) 4) ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร (เสพปัจจัยสี่ อย่างรู้ประมาณ พอเพียง) 5) ที่นั่งนอนอันสงบ (สันโดษไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ) 6) ความเพียรในอธิ จิต (พัฒนาจิตใจ เสมอมิใช่ว่าเอาแต่สอน แต่ตนเองไม่กระทำตามที่สอน)

หลักการที่ปรากฏในคาถา 3 กัปปังพระคาถานี้ ถือได้ว่าเป็นจุดยืนอันเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ได้ทรงประกาศก่อนการที่จะยังความมั่นคงของพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้น แสดงให้เห็นคุณค่าโอวาทปาฏิโมกข์ในภาพลักษณ์ของหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ลักษณะของพุทธศาสนิกชน แนวทางปฏิบัติด้วยการสร้างความดีซึ่งมีอยู่ 3 ประการ และวิธีการของนักเผยแผ่หรือสืบทอดพระพุทธศาสนา หมายถึง ภารกิจในพระพุทธศาสนา จึงปฏิบัติหน้าที่ด้วยการอาศัยพระวินัย พัฒนาตนเองไปตามลำดับแห่งธรรม ไม่เป็นข้าศึกต่อผู้อื่น พยายามขัดเกลาจิตใจ ละพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของตนตามลำดับ ความสามารถของตน แนวทาง ปฏิบัติสำหรับ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการเป็นนักเผยแผ่และพุทธศาสนิกชน

“ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้ พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อ ประโยชน์เกื้อกูลและ ความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมอันงามใน เบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้ง พญัญชนะ บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายพวกที่มีกิเลสธุลีในจักขุน้อยก็มี อยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์เหล่านั้นย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมได้จักมีอยู่” จากพระพุทธพจน์นี้เป็นเครื่องชี้ชัดถึง อุดมคติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็น บทบาทสำคัญของการทำหน้าที่ประกาศศาสนธรรม ส่งเสริม สัมมาปฏิบัติของพระภิกษุพุทธสาวก ทั้งหมดนับจากอดีตสู่ปัจจุบัน ซึ่งมุ่งให้เกิดประโยชน์เกื้อกูล และ ประโยชน์สุขแก่ประชาชนชาวโลก อย่างแท้จริง หาได้มุ่งเพื่อประโยชน์ให้คนมานับถือพระพุทธศาสนา เป็นจำนวนมาก (พระมหาสุริยาอภิวฑฒโน (มะสันเทียะ), 2563)

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับหลักกัลยาณมิตรธรรม 7

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้กล่าวว่า กัลยาณมิตรธรรม 7 (องค์คุณของ กัลยาณมิตร, คุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดี งามและความ เจริญ ในที่นี้มุ่งเอามิตรประเภทครูหรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ)

1. ปิโย (น่ารัก ในฐานเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ไต่ถาม)
2. ครุ (น่าเคารพ ในฐานประพฤตินิยมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย)
3. ภาวนีโย (น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่อง ในฐานทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ)
4. วตฺตา จ (รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือนเป็นที่ปรึกษาที่ดี)
5. วจนกฺขโม (อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำแนะนำ วิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว)
6. คมภีรญฺจ กถ กตฺตา (แฉงเรื่องเล่าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป)
7. โน จฏฐาเน นีโยชเย (ไม่ชักนำในอฐาน คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหลหรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย)

พระราชทานมุนี (ปัญญานันทภิกขุ) อธิบาย กัลยาณมิตรธรรม 7 ดังนี้

1. ปิยะ หรือ ปิโย คือ การทำตนให้เป็นที่น่ารักของศิษย์ การที่จะทำตนให้เป็นที่น่ารักจะต้อง
 - มีเมตตา รักเด็กมากกว่ารักตัวเอง
 - มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส
 - ให้ความสนิทสนมกับศิษย์
 - พูดจาอ่อนหวานสมานใจ
 - เอาใจใส่อบรมสั่งสอนให้ศิษย์เกิดการเรียนรู้
 - เป็นเพื่อนเด็กในสนามกีฬา เป็นครูในห้องเรียน
 - เป็นเพื่อนร่วมทุกข์เมื่อเด็กเป็นทุกข์ คอยปลอบโยนให้กำลังใจ
2. ครุ (ครุโน) คือ เป็นคนหนักแน่น เป็นครูจริง ๆ ทำตนให้เป็นแบบอย่างแก่เด็กในทางสร้างสรรค์ จริง ๆ มีใจสงบ มีเหตุผลไม่ใจร้อน ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ เป็นคนหนักแน่นประดุจหินไม่เบา เหมือนนุ่น เป็นคนเสมอต้นเสมอปลายทุกกรณี
3. ภาวนีโย คือเป็นผู้อบรมตนให้เจริญ สนใจในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เป็นคน สายตาวาว มองการณ์ไกล เปิดใจรับความเข้าใจอยู่เสมอไม่ล่าหลังใคร เป็นครูเวลาสอน เป็นนักเรียน เวลาว่าง เป็นนักสากลนียม ถูศาสนาเป็นหลักใจ อย่าเป็นคนมีความคิดเห็นผิด เชื่อกฎแห่งกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีการควบคุมกายวาจาด้วยศีล ควบคุมจิตด้วยสมาธิ ควบคุมความเห็นด้วย ปัญญา

จึงจะเอาตัวรอดปลอดภัย

4. วัตตา คือเป็นคนเคารพระเบียบแบบแผน เป็นคนมีระเบียบในการแต่งกาย มีระเบียบตั้งแต่ศีรษะถึงเท้า ผมต้องแต่งผมให้เรียบร้อย... ให้เด็กเห็นว่าครูเป็นผู้มีระเบียบแบบแผนช่วยกันทำให้โรงเรียนสะอาด

5. วจนักขโม คือเป็นผู้มีความอดทนต่อสิ่งที่มากระทบ ปกติเด็กย่อมมีความซุกซนตามธรรมชาติ นำรำคาญครูจากรำคาญไม่ได้ เบื่อไม่ได้ ขอบใจไม่ขอบใจก็ต้องทำ ที่นั่นจึงต้องทนเป็นพิเศษ

6. คัมภีร์ยูจ กถ กัตตา (คัมภีร์ยูจ กะถ กัตตา) คือเป็นผู้เข้าใจหลักการสอนวิชาอะไร ควรสอนอย่างไรเด็กจึงจะเข้าใจ ของยากต้องทำให้ง่ายของลึกลับต้องทำให้ตื้นของไม่เห็นต้องทำให้เห็น ชัดเจน แจ่มแจ้ง สอนแต่สิ่งที่รู้แล้วไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้ง่ายไปหายาก ต่ำไปหาสูง เป็นต้น

7. โน จัญฐานะ นิโยชเย คือการไม่ซักศิษย์ไปในทางที่ต่ำทราม สิ่งใดเป็นความเสื่อมโทรมทางใจไม่ควรชักนำไปในทางนั้น ครูไม่ควรประพฤติสิ่งต่ำทรามให้เด็กเห็นครูควรหลีกเลี่ยงอบายมุขทั้งปวง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้ความหมายคำว่า กัลยาณมิตรธรรม 7 (องค์คุณของกัลยาณมิตร คุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญในที่นี้มุ่งเอามิตรประเภทครูหรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ)

1. ปิโย นำรัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนมชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

2. ครู นำเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกรับรองใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย

3. ภาวนีโย นำเจริญใจหรือนายกย่องในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่างทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ

4. วัตตา จ รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือนเป็นที่ปรึกษาที่ดี

5. วจนกขโม อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษา ซักถาม คำเสนอ และวิพากษ์วิจารณ์ อดทนฟังได้ไม่เบื่อไม่ฉุนเฉียว

6. คมภีร์ยูจ กถ กัตตา แกล้งเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

7. โน จัญฐานะ นิโยชเย ไม่ชักนำไปในฐาน คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

อธิบายเพิ่มเติมคำว่าเพื่อน ไว้ว่าเป็นผู้ร่วมจร่วมกิจร่วมการหรือร่วมอยู่ในสภาพอย่างเดียวกันผู้ชอบพอรักใคร่คบหากัน ในทางธรรม เนื้อแท้ของความเป็นเพื่อนอยู่ที่ความมีใจหวังดี

ปรารถนาดีต่อกัน กล่าวคือ เมตตาหรือไมตรี เพื่อนที่มีคุณสมบัติเช่นนี้ ท่านเรียกว่ามิตร การคบเพื่อน เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งที่จะนำชีวิตไปสู่ความเสื่อมความพินาศ หรือสู่ความเจริญงอกงาม พึงหลีกเลี่ยงมิตรเทียมและเลือกคบหาคนที่เป็นมิตรแท้

มิตร เพื่อน ผู้มีความเยื่อใยดี ผู้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ แยกเป็นมิตรแท้ 4 พวก มิตรเทียม (มิตตปฏิรูป) 4 พวก มิตรเทียม มิตตปฏิรูป มิตตปฏิรูปก่ คนเทียม มิตรเทียมไม่ใช่มิตรแท้ มี 4 พวก ได้แก่

1. คนปกอลอก มีลักษณะ 4 คือ

1. คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว
2. ยอมเสียหน่อยโดยหวังจะเอาให้มาก
3. ตัวมีภัยจึงมาช่วยทำกิจของเพื่อน
4. คบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์ของตัวเอง

2. คนดีแต่พูด มีลักษณะ 4 คือ

1. ดีแต่ยกของหมดแล้วมาปราศรัย
2. ดีแต่อ้างของยังไม่มีมาปราศรัย
3. สงเคราะห์ด้วยสิ่งหาประโยชน์มิได้
4. เมื่อเพื่อนมีกิจ อ้างแต่เหตุขัดข้อง

3. คนหัวประจบ มีลักษณะ 4 คือ

1. จะทำชั่วก็เออออ
2. จะทำดีก็เออออ
3. ต่อหน้าสรรเสริญ
4. ลับหลังนินทา

4. คนชวนฉิบหาย มีลักษณะ 4 คือ

1. คอยเป็นเพื่อนดื่มน้ำเมา
2. คอยเป็นเพื่อนเที่ยวกลางคืน
3. คอยเป็นเพื่อนเที่ยวดูการเล่น
4. คอยเป็นเพื่อนไปเล่นการพนัน

มิตรแท้ มิตรด้วยใจจริง มี 4 พวก ได้แก่

1. มิตรอุปการะ มีลักษณะ 4 คือ

1. เพื่อนประมาท ช่วยรักษาเพื่อน
2. เพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์ของเพื่อน

3. เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้
 4. มีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก
2. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีลักษณะ 4 คือ
1. บอกความลับแก่เพื่อน
 2. ปิดความลับของเพื่อน
 3. มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง
 4. แม้ชีวิตก็สละให้ได้
3. มิตรณะประโยชน์ มีลักษณะ 4 คือ
1. จะทำชั่วเสียหายคอยห้ามปรามไว้
 2. คอยแนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี
 3. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้รู้ได้ฟัง
 4. บอกทางสุขทางสวรรค์ให้
4. มิตรมีน้ำใจ มีลักษณะ 4 คือ
1. เพื่อนมีทุกข์ พลอยทุกข์ด้วย
 2. เพื่อนมีสุข พลอยดีใจ
 3. เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไข
 4. เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดเสริมสนับสนุน

กัลยาณมิตรเพื่อนแท้สำหรับคุณ อธิบายไว้ว่า มนุษย์ที่เกิดมามีชีวิตอยู่ในโลกย่อมจะต้องมีการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นทั้งในลักษณะที่เป็นกลุ่มหรือเป็นสังคมของมนุษย์ ซึ่งอาจจะใหญ่บ้างเล็กบ้าง โดยอยู่กันเป็นกลุ่มตามเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ภาษา หรือความเชื่อถือทางศาสนาอย่างเดียวกัน และการอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นเช่นนี้ เนื่องมาจากการที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในรูปแบบต่างๆ เช่น มีความสัมพันธ์ในฐานะบิดา มารดา พี่น้อง หรือญาติสนิทมิตรหาย เป็นต้น ความสัมพันธ์ในฐานะต่าง ๆ ดังกล่าว จะมีผลต่อพฤติกรรม นิสัย การตัดสินใจ ตลอดจนการเลือกดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น ๆ ให้เป็นไปตามภาพแวดล้อมรอบข้าง ทั้งที่เป็นอิทธิพลมาจากบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติอื่น ๆ หากการตัดสินใจเลือกดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นไปในทางที่ดีมีประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น อีกทั้งยังสามารถแนะนำบุคคลอื่นให้ดำเนินชีวิตในสิ่งที่ดีงามตามบุคคลนั้น ย่อมได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งนอกจากจะเป็นกัลยาณมิตรให้กับตนเองแล้วยังเป็นกัลยาณมิตรให้กับบุคคลอื่นด้วย

คำว่ากัลยาณมิตร แสดงให้เห็นถึงความเป็นกัลยาณมิตรและการเข้าหาบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร ซึ่งพระพุทธองค์ทรงใช้คำว่า “กัลป์ยาณมิตตตา” โดยพระองค์ทรงอธิบายถึง “กัลป์ยาณ

มิตตตา” หรือความเป็นกัลยาณมิตรและการที่จะเป็นผู้มีกัลยาณมิตร ดังความตอนหนึ่งที่ตรัสกับชายหนุ่มคนหนึ่งใน ทีฆชาณสูตร ว่า “....ดูกรพัคฆปัชชะ ก็กัลยาณมิตตตาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมโดยอ้อมดำรงตน เจรจาสั่งสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นคฤหบดี หรือบุตรคฤหบดี เป็นคนหนุ่มหรือคนแก่ ผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ศึกษาศรัทธาสัมปทา ตามผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศึกษาศีลสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ศึกษาจากสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ ศึกษาปัญญาสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ดูกรพัคฆปัชชะ นี้เรียกว่ากัลยาณมิตตตา.”

สามารถสรุปความดังกล่าวได้ว่า ผู้ที่จะมีชีวิตที่ดีงามหรือได้ชื่อว่ามีกัลยาณมิตรนั้น เมื่อได้อยู่อาศัย ในท้องถิ่นใดจะต้องรู้จักเข้าไปคบหาคนดีพร้อมทั้งศึกษาและนำเอาสิ่งที่ดีงามนั้นมาปรับปรุงตนเอง และในประโยคข้างต้นทำให้ทราบอีกว่า กัลยาณมิตรที่ควรจะต้องเป็นผู้มีมาจารบริสุทธิ์ มีความถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา นอกจากนี้ในพระอภิธรรมปิฎก ได้อธิบายถึงความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร หรือที่เรียกว่า “กัลยาณมิตตตา” นั้น จะต้องรู้จักเข้าไปคบหาคนดี และประพฤติปฏิบัติตามคนดีนั้น ดังความตอนหนึ่งว่า “กัลยาณมิตตตา เป็นไฉน” “บุคคลเหล่าใดเป็นคนมีศรัทธา มีศีล เป็นพหูสูต มีจาคะ มีปัญญาการเสวนะ การส้อง เสพด้วยดี การคบ การคบหา ความรักดี ความจงรักภักดีต่อบุคคลเหล่านั้นนั้นความเป็นผู้มีกายและใจ โนม่น้าวไปตามบุคคลเหล่านั้น อันใดนี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา” กล่าวคือ เมื่อเรารู้ว่าบุคคลใดเป็นบุคคลมีศรัทธา มีศีล เป็นผู้มีความรู้อันเกิดจากการได้ยิน ได้ฟังมามาก เป็นผู้มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีปัญญาเฉลียวฉลาด เราจะต้องเข้าไปคบหาบุคคล ดังกล่าวนี้นี้ พร้อมทั้งปรับปรุงตนเองทั้งกายและใจ ให้เป็นคนดีตามด้วย เราจึงจะได้ชื่อว่า “กัลยาณมิตต ตา” ซึ่งก็คือ ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร

กัลยาณมิตร เป็นบุคคลที่เป็นเพื่อนแท้ มีความพร้อมด้วยคุณงามความดี ตั้งตนอยู่อย่างเหมาะสม สร้างความสุขและคุณประโยชน์ให้เกิดขึ้นทั้งกับตนเองและผู้อื่น โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ยินดีช่วยเหลือเกื้อกูล ส่งเสริมพัฒนาชีวิตผู้อื่น จึงได้ชื่อว่าเป็นมิตรแท้

2.7 แนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่แม่บ้าน

2.7.1 พระพุทธศาสนา: จากอินเดียสู่ภูมิภาคแม่บ้าน

เมื่ออินเดียต้องเผชิญการรุกรานของพวกฮั่นขาวหรือ ชนเผ่าหุณะ ที่มีมัทธาณะ เป็นหัวหน้า ได้เข้ารุกรานอินเดีย ยึดครองคันธาระและกัษมีระไว้ได้ พวกหุณะนับถือศาสนาฮินดูนิกายไศวะ ได้ทำลายวัดวาอาราม กำจัดพระภิกษุสงฆ์ โดยเฉพาะตักศิลาอันเป็นศูนย์กลางการศึกษาวัฒนธรรม และพระพุทธศาสนาในภาคนี้ ได้ถูกทำลายพินาศหมดในคราวนี้ พวกหุณะนี้รุกรานต่อเข้ามาอีกจนถึง

โกสัมพี แต่จะยึดอาณาจักรคุปตะเลยกว่านี้เข้ามาไม่ได้ ถึงกระนั้นก็ทำให้คุปตะต้องอ่อนแอลง พวก
 หุณะครองอำนาจอยู่ได้ประมาณ 50 ปีจึงถูกกษัตริย์คุปตะปราบปรามลงได้ (พระพรหมคุณาภรณ์
 (ป.อ.ปยุตฺโต), 2548: 346) มาทำลายบ้านเมือง ต่อมาศาสนาฮินดูที่ยังมั่นคงในอินเดียเริ่มกลืนศาสนา
 อื่น ๆ ในอินเดียจนหมดสิ้น

ในขณะที่อินเดียกำลังอ่อนแอ กองทัพเตอร์กมุสลิม ได้ยกเข้ารุกรานผ่านตั้งแต่ภาคตะวันตก
 เฉียงเหนือเข้ามาตามลำดับจนเกือบทั่วทั้งชมพูทวีป ทุกแห่งที่ผ่านไป ทัพเตอร์กมุสลิมฆ่าพระสงฆ์เผา
 วัดทำลายสิ่งก่อสร้างทางศาสนาทุกอย่าง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2548: 350)

พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามาสู่ประเทศจีนก่อนหน้าที่พวกหุณะและเตอร์กมุสลิมจะบุก
 อินเดียแล้ว โดยเมื่อ พ.ศ. 608 พระจักรพรรดิมีงตี้แห่งราชวงศ์ฮั่น ทรงส่งคณะทูต 18 คนไปสืบพระ
 ศาสนา ณ เมืองโชตาน หลังจากนั้น 2 ปี คณะทูตก็ได้กลับมายังประเทศจีน พร้อมด้วยพระภิกษุ 2 รูป
 คือพระกาศยปะมาตังคะและพระธรรมรักษะ พร้อมด้วยพระธรรมคัมภีร์จำนวนหนึ่ง พระภิกษุ 2 รูป
 นั้นเป็นผู้แปลพระคัมภีร์สู่ภาษาจีน (ตินาร์ บุญธรรม, 2555: 53)

พระพุทธศาสนาเดินทางมาสุวรรณภูมิ เมื่อพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ เป็นสมณทูตมา
 เผยแพร่พระพุทธศาสนา เมื่อหลังพุทธศักราช 300 ประชากรในแถบภูมิภาคแม่น้ำโขงก็เริ่มรับเอาคำ
 สอนในพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจแล้ว ภูมิภาคแม่น้ำโขงในปัจจุบันได้รับอิทธิพล
 เป็นอย่างสูงจากประวัติศาสตร์ที่มีมาร่วมกันและทับซ้อนกัน นับเป็นเวลากว่าสองพันปีที่วัฒนธรรม
 จากอินเดียและจีนเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของภูมิภาคนี้ เส้นเขตแดนของบรรดา
 ประเทศต่างๆ ในสมัยใหม่ไม่ได้แบ่งวัฒนธรรมออกจากกัน (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และจอห์น ดอร์,
 2550: 6)

อาณาจักรขอมสมัยเมืองพระนครได้อุบัติขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 เมืองพระนครเป็น
 ที่ตั้งของแหล่งอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งรับเอาอารยธรรมมาจากอินเดียนับถือศาสนาพราหมณ์ฮินดู
 จนกระทั่งถึงสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ. 1724-พ.ศ.1763) มีปราสาทบายนเป็นศูนย์กลางของ
 อาณาจักร ซึ่งปราสาทบายนนี้เป็นพุทธสถานที่สร้างจากการผสมผสานแนวคิดเทวราชาเข้ากับคำสอน
 ทางพระพุทธศาสนา

ในระยะเวลาใกล้เคียงกันพระเจ้าอโนรธา (พ.ศ.1587-พ.ศ.1620) แห่งราชวงศ์พุกาม ทรงยก
 ทัพไปตีอาณาจักรสะเทิมของชาวมอญได้ ทรงรับเอาพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเข้ามาสู่แผ่นดิน
 พุกามและสถาปนาเป็นศาสนาของอาณาจักร

สำหรับประเทศไทยมีหลักฐานบันทึกการถือเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เมื่อพ่อ
 ขุนรามคำแหงมหาราชเสด็จขึ้นครองราชย์ ในปี พ.ศ. 1822 พระองค์ทรงสดับกิตติศัพท์ของคณะสงฆ์
 แบบลังกาวงศ์ก็ทรงเลื่อมใสศรัทธา จึงโปรดอาราธนาพระมหาเถรสังฆราชจากเมืองนครศรีธรรมราช

มาตั้งสำนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ วัดอรุณฤๅก ในกรุงสุโขทัย พระพุทธศาสนาฝ่ายหินยานแบบ ลังกาวงศ์ก็เจริญรุ่งเรืองและเป็นศาสนาประจำชาติของชนชาติไทยตั้งแต่บัดนั้นมาจนถึงปัจจุบัน

2.7.2 ผลจากพระพุทธศาสนา

จากการที่พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานอย่างมั่นคงในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงแล้ว ประชาชนทุก ชาติทุกภาษารับเอาพระธรรมคำสอนมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต พุทธธรรมได้กล่อมเกลาคให้ ผู้คนเหล่านี้มีนิสัย มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ชาวพุทธไปมาหาสู่กัน เหมือนบ้านพี่เมืองน้อง เผยแพร่แบ่งปันความรู้ ช่วยให้อาณาจักรร่มเย็นลงได้ เช่นในสมัยพระเจ้าลิไท แห่งอาณาจักรสุโขทัย ทรงพยายามรวบรวมเมืองต่าง ๆ ที่แตกแยกออกไป โดนทรงใช้พระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือเชื่อมโยงเมืองเหล่านี้ให้กลับมารวมอยู่กับสุโขทัยอีกครั้งหนึ่ง (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2554: 11)

วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตามลุ่มแม่น้ำโขงที่มีรากเหง้ามาจากความศรัทธาใน พระพุทธศาสนาทำให้เกิดตำนาน งานบุญที่สืบสานความเชื่อที่คล้ายกันของคนตามลุ่มแม่น้ำโขง เช่น งานแห่เทียนเข้าพรรษา งานล่องเรือไฟ(ล่องเรือไฟ) ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ประเพณีก่อกองพระ ทราย เป็นต้น ประเพณีเหล่านี้สืบสานความเชื่อมาจากความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ประเพณีเหล่านี้จะกล่าวถึงการบูชาพระพุทธเจ้า การทำงานร่วมกัน ความสามัคคี ซึ่งบอกถึงความ เชื่อมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้นนอกจากนั้นความเชื่อนี้ทำให้เกิดนิทานปรัมปราที่เล่าขานกัน ต่อ ๆ มา เป็นนิทานที่แฝงคติธรรมไว้สอนหรือเตือนสติทุกเรื่อง เช่น ผาแดง-นางไอ่ ก่องข้าวน้อยฆ่า แม่ เป็นต้น (ณรงค์ ชัยช้าง, 2561)

จากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวนี้สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาศัภยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงนั้นนำแนวคิดการพัฒนานวัตกรรม แนวคิดการพัฒนาศัภยภาพ แนวคิด เกี่ยวกับเครือข่ายและการสร้างเครือข่ายและแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง นำมาศึกษา และวิเคราะห์เพื่อพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง และ นำเสนอแนวทางการพัฒนาศัภยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงต่อไป

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ณรงค์ ชัยช้าง (2561) ศึกษา ความเชื่อมโยงพระพุทธศาสนาในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง พบว่า พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่ออกจากชมพูทวีปไปยังประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช การนำพระธรรมออกสู่ภูมิภาคต่าง ๆ อาจทำให้คำสอนแตกต่างกันไปบ้างตามความ เชื่อความศรัทธา และกุศโลบายของพระสงฆ์ผู้เผยแผ่พระธรรมนั้น โดยเฉพาะประเทศจีนมีพระสงฆ์ หลายรูปที่เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ประเทศอินเดียและนำพระธรรมกลับแผ่นดินจีนทั้งทาง บกและทางเรือ ในระหว่างทางก็ได้เทศนาโปรดประชาชนให้นำพระธรรมไปใช้เป็นเครื่องนำทางชีวิต

ในสุวรรณภูมิพระโสณเถระกับพระอุตระเถระ ก็นำพระธรรมมาเผยแพร่จนคนไทยยอมรับนับถือไว้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ต่อมาพระเจ้าลิไทได้อาราธนาพระสงฆ์จากลังกามาสู่สุโขทัยอีกการไปมาหาสู่กันของประชาชนในแถบลุ่มแม่น้ำโขง ทำให้พระพุทธศาสนากระจายไปทั่วทั้งภูมิภาค ประเทศ ต่าง ๆ ก็มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่คล้ายกัน ถึงแม้ประเทศไทยไม่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญว่าเป็น ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทยก็ตาม แต่ประชาชนคนไทยกว่าร้อยละเก้าสิบก็ยึดมั่นและดำรงตนเป็นพุทธมามกอย่างเหนียวแน่น และพระพุทธศาสนาก็กลมกลืนให้ประชาชนในลุ่มแม่น้ำโขงมีจิตใจเอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี เป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรม นับได้ว่าเป็นดินแดนที่สงบสุขแห่งหนึ่งของโลก

พระครูสิริธรรมบัณฑิต และคณะ (2564) ศึกษา รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่า 1) รูปแบบและพัฒนาการการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทย พบว่าการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในอดีตเน้นการเทศน์ การประกอบพิธีกรรมเป็นหลัก และพัฒนามาใช้งานด้านการพัฒนาสังคมมาเป็นฐานในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ที่ได้ช่วยรวมชาติหรือสร้างชาติทั้งในส่วนของการหลอมรวมทางด้านจิตวิญญาณของคนไทย 2) บริบทและสภาพปัจจุบันของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่า การเรียนรู้มีบริบทในการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างสมดุล มีทักษะจำเป็นและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น 3) วิเคราะห์รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่า ผู้ให้การสนับสนุนสามารถปรับรูปแบบเพื่อช่วยเหลือให้การสนับสนุนพระที่เป็นนักเผยแผ่ นักพัฒนาให้ทำงานได้สะดวก ผ่านการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ ถูกต้องและทันสมัย

พระครูสุกิจจานุรักษ์ และคณะ (2562) ศึกษา การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า 1. สภาพทั่วไปของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดสุพรรณบุรี จุดแข็งสามารถรับข้อมูลข่าวสารได้หลายช่องทางโดยเฉพาะทางอินเทอร์เน็ตมีความสะดวกรวดเร็วเข้าถึงผู้คนได้เป็นจำนวนมากในเวลาเดียวกันช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายจุดอ่อน พระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังใช้เทคนิคการนำเสนอในรูปแบบเดิมทำให้น่าเบื่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอยู่ในวงจำกัด บุคลากรขาดการเรียนรู้และขาดทักษะในการใช้สื่อเทคโนโลยีโอกาสการใช้สื่อสารสนเทศเป็นสิ่งที่จำในชีวิตประจำวันของประชาชน เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การประชาสัมพันธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้ผลดีกว้างขวางและครอบคลุมพื้นที่ที่ต้องการอุปสรรคคนทั่วไปมองว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอาจขัดต่อพระธรรมวินัย พระสงฆ์รุ่นเก่าไม่เปิดใจยอมรับการเข้าถึงผ่านช่องทางสื่อที่ยึดติดรูปแบบเดิมการเผยแผ่จึงเป็นการที่ต่างคนต่างทำ 2. องค์ประกอบในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดสุพรรณบุรีบุคลากรการเผยแผ่

บุคลากรที่มีความรู้เรื่องหลักธรรมมีอยู่มากแต่ขาดการพัฒนาความรู้ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้มีความพร้อมในการทำงานเชิงรุกงบประมาณเพื่อการเผยแผ่ขาดบุคลากรด้านการเงินและบัญชี การสนับสนุนการเงินเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ที่ทันสมัยยังอยู่ในวงจำกัดไม่กระจายทั่วถึงทั้งจังหวัด วัสดุ อุปกรณ์การเผยแผ่ขาดการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออก สถานที่รวมถึงยานพาหนะเพื่อเดินทางขาดการสนับสนุนจากทางคณะสงฆ์และภาครัฐอย่างจริงจัง การบริหารจัดการระบบรูปแบบการเผยแผ่ในปัจจุบันเป็นแบบต่างคนต่างทำไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันขาดการอบรมพัฒนาความรู้บุคลากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้ทันตามยุคตามสมัย 3. แนวทางการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัด สุพรรณบุรี ต้องจัดตั้งศูนย์กลางจัดเก็บข้อมูลเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีศูนย์ประชาสัมพันธ์ และมีศูนย์จัดฝึกอบรมความรู้เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาปัจจุบันในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่ของตนเอง เพื่อนำไปสู่รูปแบบการบริหารงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามกระบวนการขั้นตอน คือบุคลากรทางการเผยแผ่ งบประมาณเพื่อการเผยแผ่ อุปกรณ์การเผยแผ่ และการบริหารจัดการระบบ เพื่อปรับปรุงกระบวนการขั้นต้นเพื่อนำไปสู่การบริหารงานเทคโนโลยีสารสนเทศคือ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ ข้อมูล การวิเคราะห์สถานการณ์การจัดเก็บดูแลรักษา การจัดระบบงานเทคโนโลยี และการเผยแผ่ข้อมูล ข่าวสารและเทคโนโลยีโดยพระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีความรู้ความสามารถและมีความพร้อมที่จะทำงานเผยแผ่เชิงรุกให้ทันกับยุคสมัยในโลกปัจจุบัน

พระธงชัย ธมมวโร และคณะ (2563) ศึกษา การขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์จังหวัดชัยนาท พบว่า 1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทใช้วิธีการเทศน์และดำเนินกิจกรรมในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานบวช การสอนศีลธรรมในโรงเรียน และโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 2. แผนงานส่งเสริมการขับเคลื่อน มี 10 แผนงาน คือ 1) สร้างพระสงฆ์ต้นแบบ 2) สร้างศาสนาทายาท 3) สร้างเครือข่ายการดำเนินงาน 4) การเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ 5) สร้างวิทยากรด้าน ศาสนพิธีในชุมชน 6) ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้กิจกรรมและประเพณีท้องถิ่น 7) ส่งเสริมการอบรมพระนักเทศน์ต้นแบบ 8) เพิ่มศักยภาพพระสงฆ์ 9) เสริมสร้างวัดให้มีสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย 10) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมเครือข่ายในท้องถิ่น 3. การขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาทุกแผนงานต้องมีการบริหารจัดการเชิงคุณภาพ PDCA ตามขั้นตอน คือ มีการวางแผนงานให้ชัดเจน ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ มีการตรวจสอบกำกับติดตาม ปรับปรุงแก้ไข การปฏิบัติการอยู่ทุกระยะ 4. กระบวนการขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทได้รับความเห็นชอบว่ามีความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมาก

พระมหาประสิทธิ์ ญาณปทีโป (2563) ศึกษา การพัฒนาศักยภาพพระวิทยากรกระบวนการ เยียวยาใจโดยกลุ่มศิลาธรรม พบว่า ความพึงพอใจต่อโครงการเสริมสร้างศักยภาพพระวิทยากร “สมณะสัมมนา เพื่อชีวิต ดั่งงาม ครั้งที่ 4” โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\square \square = 4.3$) และผลการวิจัย ถอดบทเรียน สรุปเป็นประเด็นสำคัญ 3 ประเด็นได้แก่ บุคลิกวิทยากร เทคนิคกระบวนการ และ ผลลัพธ์ดังนี้ 1) บุคลิกวิทยากร คือ บุคลิกภาพของพระวิทยากรกลุ่มศิลาธรรมที่เป็นผู้นำกระบวนการ มีคุณสมบัติด้านความรู้ ความสามารถเป็นที่ยอมรับ ความประพฤติสะท้อนถึงความเป็นผู้มีจิตเมตตา มีทักษะการทำงานเป็นทีม รักษาศีลาจริยวัตรในความเป็นพระสงฆ์ที่ดั่งงาม 2) เทคนิค กระบวนการ คือ กระบวนการของวิทยากรกลุ่มศิลาธรรมที่ได้นำมาสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ซึ่งประกอบไปด้วยเทคนิคน้ำชาภาวนา สุนทรียะสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง สื่อ ภาพยนตร์ การบรรยาย การสรุป ประเด็น และการเจริญจิตภาวนา 3) ผลลัพธ์ คือ สิ่งที่เกิด ขึ้นกับพระสงฆ์ที่เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ เกิดความรู้ใหม่ ได้ฝึกทักษะการฟังและการสื่อสาร ได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ค้นพบตัวตนได้ แบบอย่างที่ดีเกิดเครือข่ายกัลยาณมิตรสงฆ์

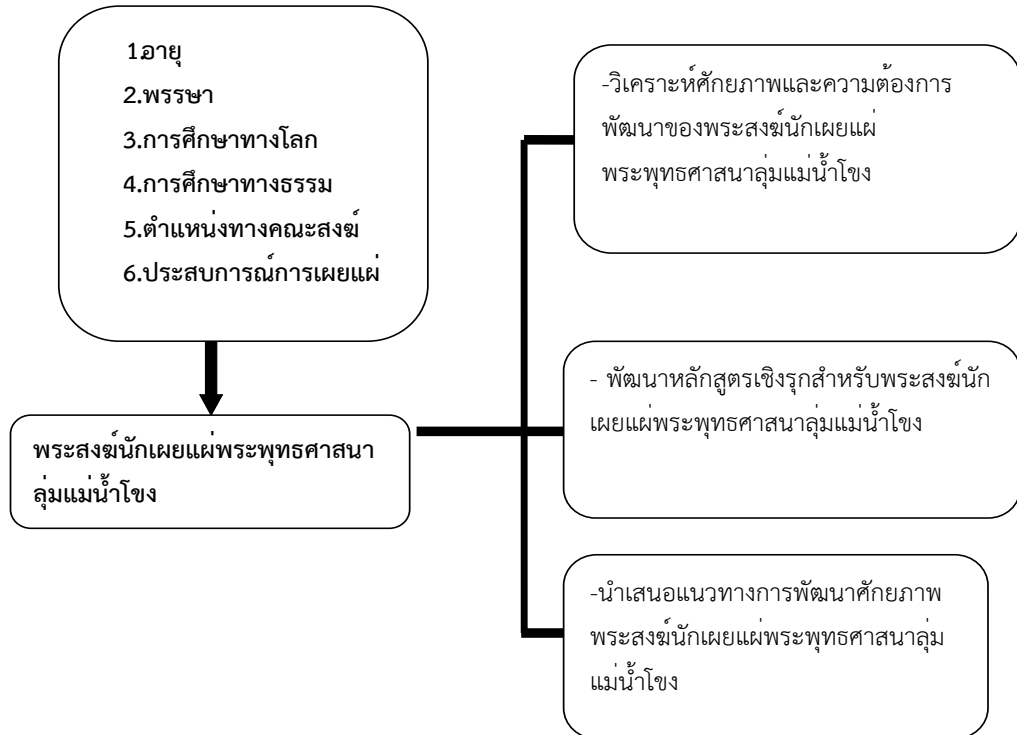
พระครูปลัดธวัช และคณะ (2560) ศึกษา แนวทางฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร พบว่า พระสงฆ์มีความรู้ความเข้าใจเรื่อง ปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาป้องกันปัญหาสังคมในชุมชนมีความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ ต่อการเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาชุมชน การทำ หน้าที่ตามบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน มีปัญหาด้านการปกครองสงฆ์ พระสงฆ์เอง การให้ ความสำคัญต่อวัดและพระสงฆ์ของประชาชนและองค์กรภาครัฐ เอกชน มีน้อยและต้องการมีความรู้ ความเข้าใจและทักษะในการพัฒนาชุมชน ได้นำข้อมูลที่พบนี้มาใช้กำหนดแนวทางฝึกอบรมการ พัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร โดยกำหนดแผนการ ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ 4 เรื่องและผู้รอบรู้เฉพาะทาง (SMS) ตรวจสอบประเมิน พบว่ามีความ สอดคล้องสามารถ นำไปใช้เป็นแนวทางการฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนา ชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพรได้

พระมหาไพฑูริย์ ปนตนนโท (2563) ศึกษา การพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ใน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างประเทศ พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระธรรมทูตและธรรม ทูตคฤหัสถ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ด้วยเมตตากรุณาธรรม ซึ่งในอดีต จนถึงปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เจริญก้าวหน้ามาอย่างต่อเนื่อง โดยมีพระภิกษุผู้มี สติปัญญาความรู้ ความสามารถ และมีความอดทนอดกลั้น เป็นแนวทางในการประกาศศาสนา นอกจากนี้การเผยแผ่พระพุทธศาสนายังมีคฤหัสถ์ที่เป็นกำลังสนับสนุนสำคัญที่จะทำให้การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาสะดวกราบรื่น และการที่พระสงฆ์จะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศใดได้นั้น ต้องมีชาวพุทธอาราธนาให้ไปจึงสามารถไปได้เมื่อไปแล้ว การลงหลักปักฐานการสร้างวัด ใช้ชีวิตความ

เป็นอยู่ในแต่ละวันของพระสงฆ์ล้วนได้รับการเกื้อหนุนอุปัฏฐาก อุปถัมภ์ ดูแลทุกอย่างจากคฤหัสถ์ ทั้งสิ้น อีกทั้งคฤหัสถ์มีความสามารถชักชวนชาวต่างชาติชาวท้องถิ่นในประเทศนั้นๆ ให้หันมานับถือ และปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาได้มากที่สุด เนื่องจากคฤหัสถ์ชาวพุทธในต่างประเทศ มีความสามารถชักชวนชาวต่างชาติ ชาวท้องถิ่นที่นับถือศาสนาอื่นให้หันมา นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อนำชาวต่างชาติเข้ามาวัดในเวลาที่มีกิจกรรมต่างๆ ชาวต่างชาติที่เข้ามาวัดตามที่คนไทย ชักชวน เมื่อเข้ามาวัดเป็นประจำทำให้เกิดความซาบซึ้งในวิถีปฏิบัติของชาวพุทธ หันมานับถือพระพุทธรูปศาสนา และเป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งในการชักชวนญาติพี่น้องให้เข้ามาวัดด้วย ในช่วงแรก ๆ การปฏิบัติหน้าที่พระธรรมทูต อาจจะทำให้ชาวต่างชาติมักจะมองว่าเป็นศาสนาแปลก และต่างมองว่าจะมาทำอะไรให้ประเทศเขา รุ่งเรืองหรือไม่ แต่เมื่อชาวพุทธไทยชักชวนเขาเข้ามาและฝึกปฏิบัติตาม แล้วแต่ละคนได้เปลี่ยนความคิด กลับมามองและเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่มีพิษภัยต่อวิถีชีวิตและสามารถเข้ากับชีวิตเขาได้ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศจะมีผลต่อความสำเร็จของการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัย จะเป็นกำลังสนับสนุนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และทำให้ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้วย เมื่อคฤหัสถ์ได้รับการอบรมเป็นธรรมทูตจึงถือว่าได้พัฒนาศักยภาพเพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม สามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเองโดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทาง และสามารถแนะนำบุคคลให้ตั้งอยู่ในหลักพุทธธรรม อีกทั้งเป็นกำลังหนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดประโยชน์ เกื้อกูลและความสันติสุขแก่ส่วนรวมอย่างยั่งยืน

พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฒโน (2563) ศึกษา การพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 15 พบว่า 1) สภาพทั่วไปมีการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น การให้ทุน เพื่อศึกษาต่อ อบรม ทุนงานด้านการปกครองคณะสงฆ์ เรียนบาลี และอบรมการปฏิบัติวิปัสสนา กัมมัฏฐาน 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 15 ประกอบด้วยด้านความรู้ทักษะความสามารถตามกระบวนการ POSDC พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการทั้ง 3 ด้าน มีดังนี้ 3.1) การพัฒนาด้านความรู้ ด้วยการส่งเสริมการศึกษาทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติ 3.2) การพัฒนาด้านทักษะเน้นการปฏิบัติตามแผนมีรูปแบบการจัดองค์การ คัดเลือกบุคลากรที่มีความรอบรู้กฎระเบียบตามระบบสั่งการและมีการควบคุมให้เป็นไป ตามระเบียบ เพื่อลดช่องว่างในการปกครองสงฆ์ 3.3) การพัฒนาด้านความสามารถ เพื่อให้พระสังฆาธิการมีความสามารถในการปฏิบัติกิจการพระพุทธศาสนาทั้ง 6 ด้าน

2.9 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา อนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง” คณะผู้วิจัยได้วางกรอบและแนวทางการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ทั้งวิจัยเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
- 3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.7 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง” เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ระหว่าง 1) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิเคราะห์ สัมภาษณ์ เนื้อหาจากเอกสาร และงานวิจัย การสัมภาษณ์เชิงลึก การฝึกอบรม การสนทนากลุ่ม นำเสนอข้อมูลแบบบรรยายเชิงพรรณนา 2) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

3.1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีรายละเอียดในการวิจัยดังนี้

(1) ส่องหนังสือเอกสารของอนุญาตศึกษาวิจัยในพื้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม และที่เกี่ยวข้อง

(2) ใช้เครื่องมือแบบสอบถาม โดยการพัฒนาแบบสอบถาม นำแบบสอบถามฉบับร่างเสนอที่ปรึกษางานวิจัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง รับข้อเสนอแนะ และดำเนินการปรับปรุงแก้ไข

พร้อมทั้งนำแบบสอบถามที่แก้ไขเรียบร้อยแล้วเสนอที่ปรึกษางานวิจัยพิจารณา และให้ความเห็นชอบ ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสอบถาม จำนวน 3 ท่านและจัดพิมพ์แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปใช้ในกลุ่มประชากรตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

(3) ดำเนินการแจกแบบสอบถามการวิจัยกับกลุ่มประชากรตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยได้ประสานนัดวันและเวลาในการจัดเก็บแบบสอบถามที่สมบูรณ์นำกลับมาวิเคราะห์ผลต่อไป

3.1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดในการวิจัยดังนี้

(1) สืบหนังสือเอกสารขออนุญาตศึกษาวิจัยในพื้นที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม และที่เกี่ยวข้อง

(2) ศึกษาจากข้อมูลเอกสาร/งานวิจัยของชุมชน/งานวิจัยในองค์กร

(3) ใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยการพัฒนาแบบสัมภาษณ์ นำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่างเสนอที่ปรึกษางานวิจัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง รับข้อเสนอแนะ และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพร้อมทั้งนำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขเรียบร้อยแล้วเสนอที่ปรึกษางานวิจัยพิจารณา และให้ความเห็นชอบ ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 3 ท่านและจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปใช้ในกลุ่มประชากรตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

(4) ลงพื้นที่สัมภาษณ์การวิจัย และจัดเวทีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับบุคลากรในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พระสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการ อาทิ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เลขานุการ แลบุคลากรที่ปฏิบัติงานเป็นต้น ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงใหม่ ที่เกี่ยวข้อง โดยนัดวันเวลาในการมาพูดคุยกัน ซึ่งผู้วิจัยเองได้เตรียมเนื้อหา คือ การลำดับขั้นตอนการดำเนินการจัดเวทีชุมชน การเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเวที เช่น เครื่องบันทึกเสียง กระดาษปรู๊ฟ ปากกาเมจิก สมุด ปากกา เทป โดยผู้วิจัยได้ทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการสนทนาร่วมกัน ภายใต้กรอบประเด็นการวิจัยที่กำหนดไว้ สำหรับการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยได้พยายามสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูล ทั้งการสร้าง ความคุ้นเคยเป็นรายบุคคล และการสร้างความคุ้นเคยในลักษณะกลุ่ม จากนั้นจึงเริ่มทำการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ซึ่งคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์นั้น เป็นคำถามแบบไม่มีโครงสร้างและแบบมีโครงสร้าง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึก นอกจากนี้ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับความครอบคลุม และยังเป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ซึ่งการจัดเวทีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

โดยจัดทั้งหมด 3 ครั้ง

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ นอกจากการศึกษาเอกสารแล้วยังเน้นการวิจัยภาคสนาม (Field Study) และการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ดังนั้น การกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และผู้ร่วมปฏิบัติการ (Participants) ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้จึงได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ครอบคลุมบริบทการศึกษาวิจัย โดยมีการเจาะจงจำนวนขอบเขตการศึกษาวิจัย คือ ประชากรในพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

3.2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ อาทิ พื้นที่ที่มีการบูรณาการความร่วมมือด้านวิชาการระหว่าง 2 สถาบันการศึกษาของพระสงฆ์ไทย คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ประกอบด้วย คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่พระสงฆ์ระดับ พระสังฆาธิการ อาทิ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เลขานุการ และบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน 313 รูป/คน โดยวิธีการเลือกเฉพาะแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกจาก พระสงฆ์ระดับ พระสังฆาธิการ อาทิ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เลขานุการ และบุคลากรที่ปฏิบัติงาน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงใหม่ และอาศัยสูตรการกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่จะดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงสำรวจจากจำนวนของพระสงฆ์และบุคลากรที่ปฏิบัติงาน ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 1,442 รูป/คน (อ้างอิงข้อมูลจากสถิติของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2563) โดยใช้สูตรคำนวณ ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมของ Taro Yamane และกำหนดขอบเขตความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 สามารถ คำนวณหากกลุ่มตัวอย่างได้ จำนวน 313 รูป/คน ใช้แบบสอบถามเพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาหมู่บ้านน้ำโจง

3.2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 รูป/คน โดยผู้วิจัยกำหนดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ประกอบด้วย พระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาหมู่บ้านน้ำโจง อาทิ ผู้บริหารปกครองคณะสงฆ์ พระสงฆ์นักพัฒนา และพระสงฆ์นักเผยแผ่ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 10 รูป/คน

3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) คือ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูลเบื้องต้น เป็นข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่จริงและเป็นข้อมูลที่เกิดจากคำถามในการวิจัย แบ่งเป็นขั้นตอนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งคณะผู้วิจัยรวบรวมคำตอบจากการสัมภาษณ์การสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และขั้นตอนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่เป้าหมาย

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ ข้อมูลที่คณะผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจากเอกสารหลักฐานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลจากเว็บไซต์และเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและบริษัทนำเที่ยวต่าง ๆ ซึ่งเนื้อหาข้อมูลมีรายละเอียดเกี่ยวกับการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ในพัฒนาศัยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงต่อไป

3.4 เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เครื่องมือวิจัย 2 แบบ คือ และเครื่องมือเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเครื่องมือเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

3.4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

1) แบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาค ลุ่มแม่น้ำโขง แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นข้อความเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็น ลักษณะคำถามปลายปิด (Closed-ended questions) ใช้ข้อความแบบให้เลือกตอบ (Check List) ตอนที่ 2 เป็นข้อความเกี่ยวกับศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง คำถามปลายปิด (Closed-ended questions) ใช้ข้อความแบบให้เลือกตอบ (Check List) โดยมี 5 ระดับได้แก่ ระดับ 5 หมายถึงมากที่สุด ระดับ 4 หมายถึงมาก ระดับ 3 หมายถึงปานกลาง ระดับ 2 หมายถึงน้อย ระดับ 1 หมายถึงน้อยที่สุด ตอนที่ 3 เป็นข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาเครือข่ายและสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง เป็นลักษณะคำถามปลายเปิด (Opened-ended questions) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วม และมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น

3.4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลสำคัญ โดยแบ่งข้อความออกเป็น 4 ตอน

ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้ข้อคำถามที่เป็น ลักษณะปลายเปิด (Opened-ended questions) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องสมบูรณ์ ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง เป็นลักษณะปลายเปิด (Opened-ended questions) ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง เป็นลักษณะปลายเปิด (Opened-ended questions) เพื่อให้ผู้ข้อมูลสำคัญสามารถให้ข้อมูลได้อย่างเป็นอิสระ และตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงอย่างไรโดยใช้ข้อ คำถามที่เป็นลักษณะปลายเปิด (Opened-ended questions)

3.5 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.5.1 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเชิงปริมาณ

1) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัยโดยอาศัยกรอบแนวคิดกระบวนการทฤษฎี และ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

(1) ทำการศึกษาค้นคว้า เอกสาร หนังสือ วรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(2) นำข้อมูลที่ได้มารวบรวมประเมินผลร่วมกับผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม มาทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตามประเด็นต่าง ๆ และสรุปผล

(3) สร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมผล ได้เป็นข้อคำถามสำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อกำหนดขอบเขตและเนื้อหาของคำถามให้ครอบคลุมเนื้อหาวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดของงานวิจัยที่กำหนดไว้โดยเน้นให้มีลักษณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถตอบ ตามข้อเท็จจริง

2) ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อประเมินความเหมาะสมของข้อคำถาม ตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านโครงสร้างและเนื้อหา (Construct and Content Validity) และพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย แล้วจึงจะนำมาวิเคราะห์ด้วยดัชนี IOC (Index of item Objective Congruence) เพื่อให้ได้ข้อคำถามมีความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาชัดเจน รายงานของผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ที่ทำ

การตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

2.1 ผศ.ดร. ตระกูล ชำนาญ ตรวจสอบด้านเนื้อหา

2.2 ผศ.ดร. โพน นามมณี ตรวจสอบด้านระเบียบวิธีวิจัย

2.3 พระมหาสกุล มหาวิโร ผศ.ดร. ตรวจสอบด้านการพัฒนาเครือข่าย

นำแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์หาค่าดัชนีความเหมาะสมของข้อคำถาม กับ
วัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC) ตามสูตรดังนี้

$$\text{สูตร IOC} = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความเหมาะสมระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

$\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

N = แทนจำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยที่ + 1 = แนใจว่าเหมาะสม

0 = ไม่แนใจ

- 1 = แนใจว่าไม่เหมาะสม

นำเครื่องมือที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทดลองใช้
(Try out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบว่ามีคำถามข้อใดที่ ผู้ตอบ
แบบสอบถามมีความสงสัยหรือไม่เข้าใจ แล้วนำมาปรับปรุงให้ได้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่มี คุณภาพ
แล้วนำผลการตอบแบบสอบถามไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือโดยใช้สูตร
สัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.81

3.5.2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเชิงคุณภาพ

ในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

1) เป็นการสร้างแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เรื่องการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่
พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง โดยคณะผู้วิจัยอาศัยหลักการสร้างแบบสัมภาษณ์จากแหล่งข้อมูลด้าน
เอกสารและข้อมูลจากการแบบสอบถามเพื่อที่จะนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 25 คน

2) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ที่ได้สร้างในขั้นที่ 2 นี้ คณะผู้วิจัย ใช้วิธี
ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงพิณิจ (face validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน ตรวจสอบแบบ สัมภาษณ์
ปรับปรุงแก้ไขสำนวนภาษา ตัดทอนเพิ่มเติมสำนวนภาษาในแต่ละประเด็น เพื่อนำไปสร้างรูปแบบการ
พัฒนาศักยภาพพระสงฆ์พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงต่อไป

3) การตรวจสอบและประเมินรูปแบบ คณะผู้วิจัยตรวจสอบร่างรูปแบบการพัฒนา โดยการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 15 คน พร้อมแบบประเมินผล รูปแบบที่สร้างขึ้นตามกรอบการวิจัย เพื่อขอความคิดเห็นในการประเมินและตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา กลุ่มแม่น้ำโขง รวมถึง แนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาที่สร้างขึ้นต่อไป

4) การปรับปรุงและเสนอรูปแบบการพัฒนา ผู้วิจัยปรับปรุงตามความเห็นและ ข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำไปจัดทำข้อเสนอกลไกการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา กลุ่มแม่น้ำโขง โดยการสังเคราะห์และสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ จากนั้นปรับปรุงและจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

3.5.3 การพิจารณาเพื่อรับรองจริยธรรมการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ส่งเครื่องมือการวิจัยเพื่อให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตรวจพิจารณา โดยคณะกรรมการได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้วพิจารณาเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้ และออกใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย หมายเลขเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไป

3.6 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีเพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

3.6.1 การวิจัย (Research : R1)

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา กลุ่มแม่น้ำโขง ดังนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม
- 2) ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา กลุ่มแม่น้ำโขง ระหว่าง 2 สถาบันการศึกษาของพระสงฆ์ไทย คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ประกอบด้วย

คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่พระสงฆ์ระดับ พระสังฆาธิการ อาทิ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เลขานุการ และบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน 313 รูป/คน

3.6.2 การพัฒนา (Development : D1)

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการออกแบบและพัฒนา (Design and Development : D and D) โดยการพัฒนาศัทยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง ดังนี้

1) ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศัทยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง ด้วยการวิเคราะห์เอกสาร

2) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอน R1 มาพิจารณากำหนดการพัฒนาศัทยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง ดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

2) ศึกษาศัทยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

3) พัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

4) ตรวจสอบความเหมาะสมของการพัฒนาศัทยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง โดยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประเมินรูปแบบ

5) จัดเวทีประชุมในระดับชุมชนท้องถิ่นเพื่อนำเสนอรูปแบบและตรวจสอบข้อมูลโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำท้องถิ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น เครื่องมือเพื่อการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์การจัดเวทีเสวนา การวิเคราะห์ และสร้างรูปแบบ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การบันทึกเสียง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการตรวจสอบรูปแบบการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบโดย การจัดสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship) สอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ พระธรรมวิทยากร พระนักเทศน์ที่มี ความรู้และมีประสบการณ์ด้านการทำงาน และงานเผยแผ่ของจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 10 รูป/คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) การวิเคราะห์โดยหา ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำค่าเฉลี่ยมาแปลความหมายตามเกณฑ์

3.6.3 การวิจัย (Research : R2)

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คณะผู้วิจัยทดลองใช้หรือนำเครื่องมือที่ได้ไปใช้ (Implementation : I) โดยการจัดอบรมการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาหมู่บ้านโขง เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบทดสอบก่อนและหลังการอบรม รวมทั้งอุปกรณ์เทปบันทึกเสียง ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเครือข่ายได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ พระธรรมวิทยากร พระนักเทศน์ที่มี ความรู้และมีประสบการณ์ด้านการทำงาน และงานเผยแผ่ของจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 30 รูป/คน การรวบรวมข้อมูลจากแบบทดสอบ วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

3.6.4 การพัฒนา (Development :D2)

ขั้นตอนที่ 4 เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research) เพื่อประเมินผลและปรับปรุง (Evaluation : E) คณะผู้วิจัยประเมินผล ปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยว เชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน ได้แก่ (1) ประเมินผลโดยการสอบถามความเห็นจากกลุ่มเป้าหมายคือผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ผู้ทรงคุณวุฒิ พระธรรมวิทยากร พระนักเทศน์ที่มี ความรู้และมีประสบการณ์ด้านการทำงาน และงานเผยแผ่ของจังหวัดเชียงใหม่ (2) หาแนวทาง การปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาหมู่บ้านโขง โดยจัดเวทีเสวนาร่วมกับนักวิชาการ ตัวแทน จากชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง และกำหนดข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาหมู่บ้านโขง คณะผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม การวิเคราะห์ ข้อมูลด้วย สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปผล และเขียนรายงาน

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล

3.7.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอด้วยตาราง และอธิบายเพิ่มเติม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) นำข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาแจกแจงความถี่ (Frequency) เป็นรายชื่อ ใช้วิเคราะห์คำนวณหาค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2) นำข้อมูลจากแบบสอบถามกิจกรรมและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพ พระสงฆ์พระเณรพระพุทธรูปศาสนาแม่บ้านน้ำโขง ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มาตรวจให้คะแนนตาม เกณฑ์น้ำหนัก 5 ระดับจากนั้นนำไปบันทึกและวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาแปลความหมายรายข้อ รายด้าน และความหมายในภาพรวม การแปล ผลค่าเฉลี่ยตามหลักเกณฑ์ ของช่วงระดับคะแนน (Class Interval) (บุญชุม ศรีสะอาด, 2545: 103)

5 ระดับ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายถึงอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49 หมายถึงอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49 หมายถึงอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49 หมายถึงอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49 หมายถึงอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3) นำข้อมูลจากการจัดอบรมความรู้ การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์พระเณรพระพุทธรูปศาสนาแม่บ้านน้ำโขงเพื่อศึกษาความแตกต่างของคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบก่อน อบรม (Pre-test) และหลังอบรม (Post-test) โดยใช้สถิติ t-test (Dependent Sample T-Test)

3.7.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

คณะผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม นำมา วิเคราะห์ข้อคำถามปลายเปิดด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หลังจากนั้นได้ดำเนินการ สังเคราะห์แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จึงต้องมีการจัด ระเบียบโครงสร้างและหาความหมายของข้อมูลที่รวบรวมมา เป็นการค้นหาข้อความ ทั่วไปที่จะบอก ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ แล้วนำผลมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ และใช้วิธีวิเคราะห์ ข้อมูลส่วนแรกเชิงบรรยาย (Descriptive) ส่วนที่สองคือการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่ง เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายเช่นกัน ดังนั้น เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ตามวิธีการและเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้กล่าว มาแล้วนั้น คณะผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ ได้มาเรียบเรียงเพื่อบูรณาการและหาความสัมพันธ์ของ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากข้อมูลการสัมภาษณ์ เจาะลึกและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ โดยในส่วนของ การเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูล

ได้ทำการจัดระเบียบของข้อมูล เพื่อให้เกิดความสะดวก ในการนำมาวิเคราะห์ จากนั้นนำข้อมูลมาประมวลผลนำเสนอเป็นข้อค้นพบ เพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของผลการวิจัยต่อไป

3.8 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ คณะผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลว่า ข้อมูลนั้น เพียงพอหรือยังและตอบปัญหาของการวิจัยหรือไม่ รวมทั้งความถูกต้องของข้อมูลประกอบไปด้วย กระบวนการวิธีที่หลากหลาย เช่น การตรวจสอบด้านข้อมูล (Data Triangulation) ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคลผู้ให้ข้อมูล การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบข้อมูลของผู้วิจัย การตรวจสอบด้านแนวคิด ทฤษฎี (Theory Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบแนวความคิดและทฤษฎี เนื่องจากหากมีการเปลี่ยนทฤษฎีการตีความข้อมูลก็จะ เปลี่ยนไป และการตรวจสอบด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ได้แก่ การใช้ หลายวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง” คณะผู้วิจัยได้วางกรอบและแนวทางการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ทั้งวิจัยเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ผลการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ตอนที่ 2 พัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ตอนที่ 3 นำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง

โดยการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะฯ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับตอบแบบสอบถามโดยใช้การวิเคราะห์หาค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยายผลปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 จำนวนค่าร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
20-30 ปี	198	63.3
31-40 ปี	49	15.7
41-50 ปี	21	6.7

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
51-60	33	10.5
60 ปีขึ้นไป	12	3.8
รวม	313	100.0

จากตาราง 4.1 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน 198 รูป คิดเป็นร้อยละ 63.3 รองลงมาคืออายุ 31-40 ปี จำนวน 49 รูป คิดเป็นร้อยละ 15.7 และน้อยที่สุดคืออายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 12 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.8

ตารางที่ 4.2 จำนวนค่าร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา กลุ่มแม่น้ำโขง จำแนกตามพรรษา

พรรษา	จำนวน	ร้อยละ
3-5 พรรษา	75	24.0
6-10 พรรษา	120	38.3
11-15 พรรษา	73	23.3
16-20 พรรษา	16	5.1
21-25 พรรษา	10	3.2
26-30 พรรษา	11	3.5
31-35 พรรษา	5	1.6
36 พรรษาขึ้นไป	3	1.0
รวม	313	100.0

จากตาราง 4.2 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีพรรษาอยู่ที่ 6-10 พรรษา จำนวน 120 รูป คิดเป็นร้อยละ 38.3 รองลงมาคือ 3-5 พรรษา จำนวน 75 รูป คิดเป็นร้อยละ 24.0 และน้อยที่สุดคือ 36 พรรษาขึ้นไป จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.0

ตารางที่ 4.3 จำนวนค่าร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาหมู่บ้านโขง จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	45	14.4
มัธยมศึกษา	197	62.9
อาชีวศึกษา/อนุปริญญา	19	6.1
ปริญญาตรี	42	13.4
ปริญญาโท	4	1.3
ปริญญาเอก	6	1.9
รวม	313	100.0

จากตาราง 4.3 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษา มากที่สุด จำนวน 197 รูป คิดเป็นร้อยละ 62.9 รองลงมาคือระดับประถมศึกษา จำนวน 45 รูป คิดเป็นร้อยละ 14. และน้อยที่สุดคือ ปริญญาโท จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.3

ตารางที่ 4.4 จำนวนค่าร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาหมู่บ้านโขง จำแนกตามพระปริยัติธรรม

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	จำนวน	ร้อยละ
นักธรรมชั้นตรี	38	12.1
นักธรรมชั้นโท	37	11.8
นักธรรมชั้นเอก	238	76.0
รวม	313	100.0

จากตาราง 4.4 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ศึกษาพระปริยัติธรรม นักธรรมชั้นเอก มากที่สุด จำนวน 238 รูป คิดเป็นร้อยละ 76.0 และน้อยที่สุดคือ นักธรรมชั้นตรีจำนวน 38 รูป คิดเป็นร้อยละ 12.1

ตารางที่ 4.5 จำนวนค่าร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง จำแนกตามพระปริยัติธรรมบาลี

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	จำนวน	ร้อยละ
เปรียญธรรม 1-2 ประโยค	75	24.0
เปรียญธรรม 3 ประโยค	130	41.5
เปรียญธรรม 4-5 ประโยค	37	11.8
เปรียญธรรม 6-7 ประโยค	7	2.2
เปรียญธรรม 8-9 ประโยค	3	1.0
ไม่ได้ศึกษาเปรียญธรรม	61	19.5
รวม	313	100.0

จากตาราง 4.5 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ศึกษาพระปริยัติธรรมบาลี เปรียญธรรม 3 ประโยคมากที่สุดจำนวน 130 รูป คิดเป็นร้อยละ 41.5 รองลงมาคือ เปรียญธรรม 1-2 ประโยคจำนวน 75 รูป คิดเป็นร้อยละ 24.0 และน้อยที่สุดคือ เปรียญธรรม 8-9 ประโยค จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.0

ตารางที่ 4.6 จำนวนค่าร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง จำแนกตามตำแหน่งการปกครอง

ตำแหน่งการปกครอง	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีตำแหน่ง	108	34.5
เลขานุการฯ	2	0.6
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	3	1.0
รองเจ้าอาวาส	1	0.3
เจ้าอาวาส	3	1.0
รองเจ้าคณะตำบล	0	0
เจ้าคณะตำบล	1	0.3

ตำแหน่งการปกครอง	จำนวน	ร้อยละ
รองเจ้าคณะอำเภอ	0	0.0
เจ้าคณะอำเภอ	0	0.0
ตำแหน่งอื่น ๆ	195	62.3
รวม	313	100.0

จากตาราง 4.4 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีตำแหน่งอื่น ๆ อาทิ นักศึกษา จำนวน 195 รูป คิดเป็นร้อยละ 62.3 รองลงมาคือไม่มีตำแหน่งการปกครอง จำนวน 108 รูป คิดเป็นร้อยละ 34.5

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาหมู่บ้านโขงโดยใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยายผลปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.7 จำนวนค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ผลการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาหมู่บ้านโขง

โดยมีเกณฑ์การแบ่งช่วงคะแนนค่าเฉลี่ย เกณฑ์การแบ่งช่วงคะแนนค่าเฉลี่ยได้กำหนดเกณฑ์ประเมินไว้ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึงระดับความพึงพอใจ/ความรู้ความเข้าใจในระดับดีมาก

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง ระดับความพึงพอใจ/ความรู้ความเข้าใจในระดับดี

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึงระดับความพึงพอใจ/ความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึงระดับความพึงพอใจระดับ/ความรู้ความเข้าใจในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึงระดับความพึงพอใจ/ความรู้ความเข้าใจในระดับน้อยที่สุด

ที่	การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่ พระพุทธศาสนาอนุภาคหมู่บ้านโขง	\bar{X}	S.D.	แปลผล
การวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่ พระพุทธศาสนาหมู่บ้านโขง				

ที่	การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่ พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	3.97	0.68	ระดับดี
2	พระสงฆ์มีการใช้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็น แกนหลักในการสร้างมิติทางการเผยแผ่	3.99	0.57	ระดับดี
3	พระสงฆ์มีการให้หลักธรรมคำสั่งสอนใน พระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปในทุกสารทิศมีผู้ ศรัทธาเลื่อมใส	4.16	0.63	ระดับดี
4	พระสงฆ์มีการเข้ารับอบรมได้รับความรู้เกี่ยวกับ ทิศทางพระนักเผยแผ่	3.88	0.73	ระดับดี
5	พระสงฆ์มีการสามารถสร้างทักษะการสร่าง ความสัมพันธ์เพื่อสร้างความไว้วางใจและความ ศรัทธา	3.32	0.76	ระดับปานกลาง
6	พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการฟัง อย่างลึกซึ้ง	4.15	0.63	ระดับดี
7	พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการถาม	3.07	0.66	ระดับปานกลาง
8	พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการเล่า เรื่อง การจูงใจการสื่อสาร	4.10	0.61	ระดับดี
9	พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพการเผยแผ่โดยรู้เท่า ทันสื่อดิจิทัล	4.10	0.61	ระดับดี
10	พระสงฆ์มีการเผยแผ่ด้วยการเทศน์บรรยายธรรมให้ ความรู้หลักธรรมคำสอนตามสถานที่ต่าง ๆ โดยเน้น ผู้ฟังจำนวนมากและมีความหลากหลาย	3.59	0.62	ระดับดี

ที่	การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่ พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง	\bar{X}	S.D.	แปลผล
11	พระสงฆ์มีหลักการเกี่ยวกับเนื้อหาที่เผยแผ่	4.16	0.62	ระดับดี
12	พระสงฆ์มีการปฏิบัติเป็นแบบอย่างในการเผยแผ่	4.16	0.62	ระดับดี
13	พระสงฆ์มีความต้องการการวางแผนการเผยแผ่ที่ดีมีระบบ	4.41	0.53	ระดับดี
14	พระสงฆ์มีความต้องการผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพ	4.79	0.44	ระดับดีมาก
15	พระสงฆ์มีความต้องการสื่อที่เข้าใจง่าย	4.21	0.57	ระดับดี
16	พระสงฆ์มีความต้องการการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการเผยแผ่หลักธรรม	4.79	0.44	ระดับดีมาก
17	พระสงฆ์มีความต้องการการพัฒนาบุคลากร	4.79	0.44	ระดับดีมาก
18	พระสงฆ์มีความต้องการการสนับสนุน	4.72	0.48	ระดับดีมาก
19	พระสงฆ์มีความต้องการยกระดับการผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพ	4.75	0.43	ระดับดีมาก
20	พระสงฆ์มีความต้องการประสบความสำเร็จในการเผยแผ่	4.78	0.41	ระดับดีมาก
ผลรวม		4.20	0.27	ระดับดี

จากตารางที่ 4.7 จำนวนค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ผลการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขงพบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบสอบถามอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.20 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.27

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง

จากการตอบแบบสอบถามพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะดังนี้

- 1) ในระดับอุดมศึกษาควรมีการพัฒนานิสิตในเรื่องของการตระหนักถึงเผยแผ่

พระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น

- 2) ควรมีโครงการแลกเปลี่ยนและสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้ในแต่ละภาค และต่างประเทศ
- 3) ควรมีทุนการศึกษาเพื่อศึกษาแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ
- 4) ควรมีการไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนและสัมมนาระหว่างเครือข่าย
- 5) ควรมีการสนับสนุนงบประมาณในการการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขงให้มากยิ่งขึ้น

ตอนที่ 2 พัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

จากการศึกษาวิจัย พบว่า พัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง จำเป็นต้องปรับลือให้เข้ากับยุค และความทันสมัยใหม่ เพิ่มสื่อและเทคโนโลยีในปัจจุบัน ผสมผสานให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงการเผยแผ่เชิงรุกได้ สอดคล้องกับการให้ข้อมูลของพระสงฆ์นักเผยแผ่ลุ่มน้ำโขงไว้ว่า “เราก็จะทำเป็นสัปดาห์แล้วก็มีหัวข้อที่หน้าสนใจมาทำสนทนาก็จะนำทักษะของเราแต่ละ เช่น ทักษะในการออกแบบกราฟฟิคดีไซน์ การทำโปสเตอร์ให้หน้าสนใจแล้วโพสต์ลงเพจก่อน เพื่อดึงดูดให้คนได้เข้ามาฟังก่อน เป็นภาษาลาวที่รู้สึกรู้ว่าเราได้ทำแล้วเราก็เหมือนได้ค้นคว้าตัวของพระที่ธรรม ผมอาจจะไม่ใช่พระที่ออกหน้ากล่องนะครีบอาจจะเป็นคนดำเนินรายการ และจัดการเกี่ยวกับการดำเนินรายการเราก็ได้ศึกษาค้นคว้าและพัฒนาตนเองและให้พระสงฆ์ทั้งทางไทยและลาวได้ประสานกันหรือร่วมมือกัน ซึ่งมีหลากหลาย ep บางทีก็เป็นพระจากประเทศลาวบ้าง พระไทยสนทนาธรรมและสนทนาแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างล้านนาและลาวก็มีความสนุกสนานกัน ตอนช่วงโควิดก็เป็นงานกิจกรรมหนึ่งที่ทำกรเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ ผ่านพระธรรมคำสอน แล้วก็ทางแชทก็จะเป็นมังค์แชทไลฟ์ มังค์แชทออนไลน์แล้วก็มังค์แชทวีทีเทชั่นก็สอนปฏิบัติธรรมออนไลน์ตรงนั้นด้วย ก็มีหลากหลายอย่างเพจพระนักสื่อสารก็มีประเด็นของพระสงฆ์ บทบาทของพระสงฆ์ก็เอามาพูดคุยกับกับเพจต่าง ๆ ร่วมกับทางไทยพีบีเอสบ้าง ร่วมกับเครือข่ายของพระธรรมเป็นทีก็แล้วก็คณะสงฆ์ของเมือมืองเชียงใหมที่ท่านก็อยากจะทำออนไลน์ตรงนี้เลยได้ร่วมมือกับหลายฝ่ายช่วงนั้น ครีบนี้คือจุดเริ่มต้นในการได้เริ่มกิจกรรม ”

ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของผู้รู้หรือปราชญ์ที่ทาเกิดผลในทางปฏิบัติปรัชญาทางการฝึกอบรมที่ ผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญทางการฝึกอบรมให้ไว้ มีดังนี้

1. การฝึกอบรมเป็นการจัดการศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาตลอดชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันไม่ให้ความรู้หมดไปหรือเสื่อมไปจากจากบุคคล
2. การฝึกอบรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับบุคลากร เราไม่สามารถปล่อยให้บุคลากรพัฒนา ตนเองจน

เป็นบุคลากรชั้นดีด้วยตนเองหรือด้วยการให้ความดี ความชอบ ถ้าเราต้องการให้เขามี ความรู้ มีเจตคติ และมีทักษะ เราต้องฝึกอบรมเขา

3. การเรียนรู้ที่ดีมิใช่เกิดจากโอกาสการเรียนรู้ เกิดจากการวางแผนและให้โอกาส เรารอโอกาสไม่ได้ เราต้องให้ความสำคัญของการฝึกอบรมวางแผนดำเนินการบนหลักการ ฝึกอบรม เพื่อให้ เกิดการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติให้ทำได้จริง ๆ

4. การฝึกอบรมเป็นความรับผิดชอบของสายการบังคับบัญชา หัวหน้างานไม่มีเวลา หรือ ความรู้ที่จะสอนให้พนักงานได้ทั้งหมด ดังนั้นผู้บังคับบัญชาจะต้องให้ความสำคัญและถือว่า เป็นความ รับผิดชอบ และเน้นว่าลูกน้องคนไหนควรอบรมด้านไหน

5. การฝึกอบรมต้องเริ่มจากความจำเป็นในการฝึกอบรม การอบรมเพื่อให้พ้นๆไปจะ เป็น การสูญเปล่า ความจำเป็นในการฝึกอบรมที่แท้จริงเท่านั้นที่จะทำให้การพัฒนาบังเกิดขึ้น

6. การอบรมต้องทำอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงของงาน กิจกรรม วิชาการ ธุรกิจ เนื่องจากการฝึกอบรมที่เหมาะสมและการมองเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้น ในวันข้างหน้า

7. ต้องปรับปรุงโครงการ ขบวนการ วิธีการต่าง ๆ ในการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์เฉพาะเรื่อง เฉพาะกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมที่แท้จริงของกลุ่มบุคคล

8. ฝึกอบรมให้ทั่วถึงทั้งระดับบนและแนวตั้ง นำเอาเทคนิคการฝึกอบรมมาใช้ อย่างกว้างขวางตลอดเวลา

อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลของพระสงฆ์นักเผยแผ่ลุ่มน้ำโขงไว้ว่า “ความต่อเนื่องแล้วก็การต้องการ พระสงฆ์ที่เป็นหลักให้เรากลุ่มของพระรุ่นใหม่เราก็มีไฟแล้วก็มืองค์ความรู้ในการจัดทำตรงนี้อยู่ แต่เรา อยากจะพัฒนาพระที่จะมาเป็นพระนักเผยแผ่หรือพระที่จะเทศนาบรรยายธรรมที่ออกหน้า กล้องให้เยอะมากขึ้น และพระที่เป็นหลักให้เราเป็นหลักในนี้หมายความว่า มีการสนับสนุนส่งเสริม พระที่ทำด้านนี้ครับ และทำต่อเนื่อง เช่นในบางรายการบางกลุ่มก็อาจจะทำไปช่วงหนึ่งแล้วหายไป เพราะทีมงานแยกย้ายกันทำกิจโน่นก็กลับมาบางช่วงบางเทศกาลแบบนี้ครับ บางช่วงก็ทำให้ทีม แยกย้ายกันไปไม่มีใครทำต่อแบบนี้ครับ 1.คือความต่อเนื่อง 2. คือต้องการที่จะพัฒนาพระที่จะ สามารถเทศน์สอนผ่านสื่อออนไลน์สามารถพูดหน้ากล้องได้นำเสนอธรรมะที่เป็นรูปแบบใหม่ พูดน่าสนใจ พูดดึงดูดผู้คน ตลกเฮฮา สนุกสนาน ได้ทั้งความรู้ และความสนุกสนานไปพร้อม ๆ กัน เราก็ต้องการมากขึ้น ก็ต้องการพระที่เป็นหลักให้กับงานกิจกรรมแบบนี้ครับที่ท่านคอยที่จะมี กิจกรรมก็ให้เพราะในกลุ่มเหล่านี้ไปทำประมาณนี้ครับ ”

จากข้อมูลให้สัมภาษณ์ของพระสงฆ์นักเผยแผ่ลุ่มน้ำโขง สามารถสังเคราะห์สาระร่าง หลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงได้ว่า หลักสูตรนั้นควรประกอบไปด้วย 2 หลักสูตร หลักสูตรที่ 1) ฝึกอบรมการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับพระสงฆ์นักเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง อาทิ ด้านความรู้การสื่อสารสมัยใหม่ ด้านการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยี

ด้านเทคนิคการสื่อสารเผยแผ่ ด้านการลงมือปฏิบัติการจริง และเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเผยแผ่สมัยใหม่ ตลอดจนการเชื่อมสัมพันธ์บุคลากรพระนักเผยแผ่ระหว่างประเทศ เพื่อสานพลังการทำงานเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงรุ่นใหม่ในอนาคต (หลักสูตรที่ 2) มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง โดยดำเนินงานอบรมในลักษณะทำกิจกรรมมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงจากการลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน อาทิ เช่น กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ กิจกรรมอบรมค่ายคุณธรรม โดยมีสถาบันการศึกษาของสงฆ์ ได้แก่ เครือข่ายพระสงฆ์นักเผยแผ่ ลุ่มแม่น้ำโขง Monk Chat จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ให้การสนับสนุน

ดังนั้นพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงสามารถสรุปได้ว่า มี 2 หลักสูตร หลักสูตรที่ 1) หลักสูตรฝึกอบรมการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง อาทิ ด้านความรู้การสื่อสารสมัยใหม่ ด้านการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยี ด้านเทคนิคการสื่อสารเผยแผ่ ด้านการลงมือปฏิบัติการจริง และเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเผยแผ่สมัยใหม่ ตลอดจนการเชื่อมสัมพันธ์บุคลากรพระนักเผยแผ่ระหว่างประเทศ เพื่อสานพลังการทำงานเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงรุ่นใหม่ในอนาคต (หลักสูตรที่ 2) หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง โดยดำเนินงานอบรมในลักษณะทำกิจกรรมมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงจากการลงมือทำกิจกรรมร่วมกันเป็นหลัก

ตอนที่ 3 นำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

จากการศึกษาวิจัย พบว่าแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง ดังนี้ “อยากเสนอแนะก็คือเรื่องของความต่อเนื่อง ต้องการพระสงฆ์ที่เป็นหลักให้เราถ้าในกลุ่มของพระรุ่นใหม่เราก็มีไฟแล้วก็ม้องค์ความรู้ในการจัดทำตรงนี้อยู่แต่เรา อยากจะพัฒนาพระที่จะมาเป็นพระนักเผยแผ่หรือพระที่จะเทศนาบรรยายธรรมที่ออกหน้ากล้องให้เยอะมากขึ้น และพระที่เป็นหลักให้เราเป็นหลักในที่นี่หมายความว่า มีการสนับสนุนส่งเสริมพระที่ทำด้านนี้ครับ และทำต่อเนื่อง เช่นในบางรายการบางกลุ่มก็อาจจะทำไปช่วงหนึ่งแล้วหายไปเพราะทีมงานแยกย้ายกันทำกิจ โนนกิจนี้ก็กลับมาบางช่วงบางเทศกาลแบบนี้ครับ บางช่วงก็ทำให้ทีมแยกย้ายกันไปไม่มีใครทำต่อแบบนี้ครับ 1. ความต่อเนื่อง 2. ต้องการที่จะพัฒนาพระที่จะสามารถเทศน์สอนผ่านสื่อออนไลน์สามารถพูดหน้ากล้องได้นำเสนอธรรมะที่เป็นรูปแบบใหม่ พูดนำเสนอ พูดดึงดูดผู้คน ตลกเฮฮา สนุกสนาน ได้

ทั้งความรู้ และความสนุกสนานไปพร้อม ๆ กัน เราก็ต้องการมากขึ้น ก็ต้องการเพราะที่เป็นหลักให้กับงานกิจกรรมแบบนี้ครับที่ท่านคอยที่จะมีกิจกรรมก็ให้เพราะในกลุ่มเหล่านี้ไปทำประมาณนี้ครับ”

ตลอดจนพบว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงนั้น ควรมีการพัฒนาศักยภาพ และคิดค้น หาประเด็นการสื่อสารเผยแพร่รูปแบบใหม่ๆ ดังเช่นการให้สัมภาษณ์จากพระสงฆ์นักเผยแผ่ลุ่มน้ำโขงไว้ว่า “การมีกิจกรรมเวิร์คชอปที่เราตั้งเป็นกลไกหนึ่งที่เราสามารถดึงให้คนเหล่านี้ให้ดึงมาทำงานร่วมกันได้บ้างยิ่งขึ้นเพราะถ้าเราขาดเวิร์คชอปที่เป็นตัวกลางที่จะดึงพระนิสิตจากลาว พระนิสิตจากรัฐฉาน พระนิสิตจากไทยจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ร่วมกันถ้าไม่ร่วมกันเขาก็จะทำของใครของมันก็คงไม่มีโอกาสมาร่วมกันเพื่อคิดพัฒนาด้วยกันต่อไปครับเพราะนี่คือเป็นกลไกหนึ่งถ้าขาดเราก็จะขาดเครือข่ายขาดการสื่อสารสืบต่อกันหรือการส่งต่อให้กับรุ่นต่อ ๆ ด้วยคือเวิร์คชอปกับงานสัมมนาต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องของการดำเนินการกลุ่มเหล่านี้มาอยู่ร่วมกันครับ” และ “ในส่วนของภาษาลาวกลุ่มคนก็จะเป็นคนลาวเท่าที่เคย์ไลฟ์ก็จะอยู่ประมาณ 50-100 คน แต่ปกติก็จะอยู่ที่ 50 คน อันนี้ก็เทคนิควิธีการของแต่ละรายการบางรายการบางช่วงเราอาจจะเน้นคอนเทนต์ คนก็อาจจะน้อยหน่อยเพราะเราอาจจะพูดคอนเทนต์เนื้อหาสาระที่มากขึ้นแต่ถ้าครั้งไหนที่เราอยู่กับผู้คนที่อ่านคอมเม้นถามความคิดเห็นอยู่กับผู้คนที่มีการโต้ตอบคนก็จะมีเพิ่มมากขึ้นในช่วงนั้น เช่นเราอ่านคอมเม้นคนนั้นเขาคิดเห็นอย่างไร ก็และเปลี่ยนกันมันก็เกิดการรีแอคชั่นคนก็เริ่มเข้ามามากขึ้น แต่ไลฟ์ไหนที่เราคุยกัน เราพูดเนื้อหาสาระมากไปอยู่กับผู้ฟังคนก็จะน้อยหน่อยแบบนี้เป็นต้นครับ”

ดังนั้นแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงสามารถสรุปได้ว่า 1) แนวทางการสื่อสารรูปแบบออนไลน์ที่ทันสมัย 2) แนวทางการประชุมแลกเปลี่ยนและทำกิจกรรมร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่ลุ่มน้ำโขง และ 4) แนวทางนวัตกรรมทางความคิดประเด็นการสื่อสารเผยแพร่รูปแบบใหม่

ข้อค้นพบ/นำเสนอโมเดล

จากการศึกษาการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงครั้งนี้มีข้อค้นพบดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงสามารถสรุปได้ว่า มี 2 หลักสูตร

หลักสูตรที่ 1) หลักสูตรสำหรับการฝึกอบรมการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง อาทิ ด้านความรู้การสื่อสารสมัยใหม่ ด้านการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยี

ด้านเทคนิคการสื่อสารเผยแพร่ ด้านการลงมือปฏิบัติการจริง และเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเผยแพร่สมัยใหม่ ตลอดจนการเชื่อมสัมพันธ์บุคลากรพระนักเผยแผ่ระหว่างประเทศ เพื่อสานพลังการทำงานเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงรุ่นใหม่ในอนาคต

หลักสูตรที่ 2) หลักสูตรสำหรับการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

2. แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง ได้แก่
 - 1) แนวทางการสื่อสารรูปแบบออนไลน์ที่ทันสมัย
 - 2) แนวทางการประชุมแลกเปลี่ยนและทำกิจกรรมร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง
 - 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่ ลุ่มแม่น้ำโขง
 - 4) แนวทางนวัตกรรมทางความคิดประเด็นการสื่อสารเผยแพร่รูปแบบใหม่

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง และเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

วิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน 198 รูป คิดเป็นร้อยละ 63.3 มีพรรษาอยู่ที่ 6-10 พรรษา จำนวน 120 รูป คิดเป็นร้อยละ 38.3 สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษามากที่สุด จำนวน 197 รูป คิดเป็นร้อยละ 62.9 ซึ่งส่วนใหญ่กำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี ส่วนใหญ่ศึกษาพระปริยัติธรรมนักธรรมชั้นเอกมากที่สุด จำนวน 238 รูป คิดเป็นร้อยละ 76.0 ศึกษาพระปริยัติธรรมบาลี เปรียญธรรม 3 ประโยคมากที่สุดจำนวน 130 รูป คิดเป็นร้อยละ 41.5 ส่วนใหญ่มีตำแหน่งอื่น ๆ อาทิ นักศึกษา จำนวน 195 รูป คิดเป็นร้อยละ 62.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขงโดยใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง พบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.20 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.27 การพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง สามารถสรุปได้ว่า มี 2 หลักสูตร หลักสูตรที่ 1) หลักสูตรฝึกอบรมการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง อาทิ ด้านความรู้การสื่อสารสมัยใหม่ ด้านการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยี ด้านเทคนิคการสื่อสารเผยแผ่ ด้านการลงมือปฏิบัติการจริง และเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเผยแผ่สมัยใหม่ ตลอดจนการเชื่อมสัมพันธ์บุคลากรพระนักเผยแผ่ระหว่างประเทศ เพื่อสานพลังการทำงานเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขงรุ่นใหม่ในอนาคต หลักสูตรที่ 2) หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง และแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง สามารถสรุปได้ว่า 1) แนวทางการสื่อสารรูปแบบออนไลน์ที่ทันสมัย 2) แนวทางการประชุม

แลกเปลี่ยนและทำกิจกรรมร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่ลุ่มน้ำโขง และ 4) แนวทางนวัตกรรมทางความคิดประเด็นการสื่อสารเผยแผ่รูปแบบใหม่

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน 198 รูป คิดเป็นร้อยละ 63.3 มีพรรษาอยู่ที่ 6-10 พรรษา จำนวน 120 รูป คิดเป็นร้อยละ 38.3 สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษามากที่สุด จำนวน 197 รูป คิดเป็นร้อยละ 62.9 ซึ่งส่วนใหญ่กำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี ส่วนใหญ่ศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นเอกมากที่สุด จำนวน 238 รูป คิดเป็นร้อยละ 76.0 ศึกษาพระปริยัติธรรมบาลี เปรียญธรรม 3 ประโยคมากที่สุดจำนวน 130 รูป คิดเป็นร้อยละ 41.5 ส่วนใหญ่มีตำแหน่งอื่น ๆ อาทิ นักศึกษา จำนวน 195 รูป คิดเป็นร้อยละ 62.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของการวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงโดยใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง พบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบสอบถามอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.20 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.27 คล้ายการศึกษาของพระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฒโน (2563) ศึกษา การพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 15 พบว่า 1) สภาพทั่วไปมีการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น การให้ทุน เพื่อศึกษาต่อ อบรมดูงานด้านการปกครองคณะสงฆ์ เรียบบาลี และอบรมการปฏิบัติวิปัสสนา กัมมัฏฐาน 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 15 ประกอบด้วยด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถ ตามกระบวนการ POSDC พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระมหาประสิทธิ์ ญาณปทีโป (2563) ศึกษา การพัฒนาศักยภาพพระวิทยากรกระบวนการเยียวยาใจโดยกลุ่มศิลาธรรม พบว่า ความพึงพอใจต่อโครงการเสริมสร้าง ศักยภาพพระวิทยากร “สมณะสัมมนา เพื่อชีวิต ดั่งลม ครั้งที่ 4” โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\square\square = 4.3$)

2. การพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง มี 2 หลักสูตร หลักสูตรที่ 1) หลักสูตรฝึกอบรมการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง อาทิ ด้านความรู้การสื่อสารสมัยใหม่ ด้านการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยี ด้านเทคนิคการสื่อสารเผยแผ่ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสิริธรรมบัณฑิต และคณะ (2564)

ผู้ให้การสนับสนุนสามารถปรับรูปแบบเพื่อช่วยเหลือให้การสนับสนุนพระที่เป็นนักเผยแผ่ นักพัฒนาให้ทำงานได้สะดวก ผ่านการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ ถูกต้องและทันสมัย ด้านการลงมือปฏิบัติภารกิจจริง และเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเผยแผ่สมัยใหม่ ตลอดจนการเชื่อมสัมพันธ์บุคลากรพระนักเผยแผ่ระหว่างประเทศ เพื่อสานพลังการทำงานเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขงรุ่นใหม่ในอนาคต (หลักสูตรที่ 2) หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งสอดคล้องกับ (ชูชัย สมितिไกร, 2551) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ได้แก่

- 1) วิธีการฝึกอบรมมุ่งเน้นเปลี่ยนแปลงความรู้
- 2) วิธีการฝึกอบรมมุ่งเน้นเปลี่ยนแปลงด้าน ทักษะ
- 3) วิธีการฝึกอบรมมุ่งเน้นเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

5.3 ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) หน่วยงานการศึกษาคณะสงฆ์ไทยควรมีส่งเสริมฝึกอบรมพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพิ่มมากขึ้น

(2) มหาเถรสมาคมควรมีการพัฒนาศักยภาพพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้มากขึ้น

2) ข้อเสนอแนะการวิจัย

(1) การศึกษาครั้งต่อไปควรมีศึกษากลุ่มเป้าหมายให้มีหลากหลายมากขึ้นและครอบคลุมกับประเด็นการพัฒนาเครือข่ายและสร้างความเข้มแข็งของพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(2) การศึกษาครั้งต่อไปควรมีการร่วมกิจกรรมและอบรมเพื่อการขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). *เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- กัญญาณน อินทวง. (2554). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อการพัฒนาองค์กร*. สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2565, จาก <http://www.thaihealth.or.th/blog/myblog/topic>.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา.
- จารุเนตร เกื้อภักดี. (2559). *แนวทางพัฒนาบุคลากรสายสนับสนุนของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- จักรพงษ์ คำบุญเรือง. (2561). “หอมเมือง” ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนา. Chiang Mai News. สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2565, จาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/779027/>.
- ชูชัย สมितिไกร. (2544). *การฝึกอบรมบุคลากรในองค์กร*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลชาติ พหุโล, วิไลวรรณ วรคามิน. (ม.ป.ป). *แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2565, จาก <https://sites.google.com/site/hbcandt2016/naewkhid-laea-thvsdi-kar-phathna-thraphykr-mnusy>.
- ณรงค์ ชัยช่าง. (2561). ความเชื่อมโยงพระพุทธศาสนาในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง. *วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์*. 3(2), 49-53.
- ณรงค์วิทย์ แสนทอง. (2550). *มารู้จัก Competency กันเถอะ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เอช อาร์ เซ็นเตอร์.
- ณัฐธินิชา รักชาววงศ์. (2558). *การพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน*. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสยาม.
- दनัย เทียนพุ่ม. (2527). *กลยุทธ์การพัฒนาคคน: สิ่งท้าทายความสำเร็จของธุรกิจ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตินาร์ บุญธรรม. (2555). *พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- ธนา ประมุข. (2544). เครือข่าย. *วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม*. 24(3)
(กรกฎาคม-กันยายน):23-28.
- นฤมล นิราทร. (2543). *การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ*. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. (2540). *การพัฒนาพลังสร้างสรรค์องค์กร*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- พระครูปลัดธวัช และคณะ. (2560). แนวทางฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนา
ชุมชนอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. *วารสารนาคบุตรปริทัศน์*. 9(1), 121-122.
- พระครูวิจิตรธรรมโกศล. (2537). *นิทานสนุกปลูกใจ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง
- พระครูสิริธรรมบัณฑิต และคณะ.(2564). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่
เหมาะสมกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ Journal of
MCU Social Science Review*. 10(2), 164-165.
- พระครูสุกิจจานุรักษ์และคณะ.(2562). การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*.
8(3),67.
- พระณปวร โทวาท และ สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2561). ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย. *วารสาร
บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*. 14(1): 164-156.
- พระดาวเหนือ บุตรสีทา. (2557). *การสร้างเครือข่ายและการจัดการเครือข่ายในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของชุมชนบ้านพบธรรมนำสุข อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย. (วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต)*. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พระธงชัย ธมมวโร และคณะ. (2563). การขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านการเผย
แผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์จังหวัดชัยนาท. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 9(2),
183-185.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2525). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2541). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*.กรุงเทพมหานคร:
สหธรรมิก.
- พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร). (2547). *คม ชัด ลึก เล่ม 2*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
เลี้ยงช้าง.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). *พระพุทธศาสนาในเอเชีย*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฒโน. (2563). การพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 15. *วารสารมหาจุฬานาครธรรมศน์*. 7(4), 225.
- พระมหาประสิทธิ์ ญาณปทีโป. (2563). การพัฒนาศักยภาพพระวิทยากรกระบวนการเยียวยาใจโดยกลุ่มศิลาธรรม. *วารสารมหาจุฬานาครธรรมศน์*. 6(2), 523-524.
- พระมหาไพฑูริย์ ปนตนนโท. (2563). การพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างประเทศ. *วารสารพุทธมคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิถิตาราม*. 5(2), 77.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ่น). (2547). *เครือข่าย: ธรรมชาตคความรุ้และการจัดการ*.
- พระมหาสุริยา อภิวฑฒโน (มะสันเทียะ). (2563). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักโอวาทปาติโมกข์ : หลักการ อุดมการณ์และวิธีการ. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(1), 4-6.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ. (2547). *วิพากษ์แนวคิดพระพุทธศาสนาสำหรับโลกหลังยุคใหม่*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). (2549). *พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ: บริษัทสถาตาพับลิเคชั่นจำกัด. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่. กรุงเทพมหานคร: โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พิสิฐ เจริญสุข. (2539). *คู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- มลิวัลย์ ธรรมแสง. (2558). รูปแบบการพัฒนากาเวผู้นำด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาเฉพาะความพิการ. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต*, 11(2), 10-11.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย*. พระวินัยปิฎกเล่มที่ 10 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มาลี ผลไม้. (2558). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ การฝึกอบรมบุคลากรในองค์กร*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และ จอห์น ดอร์. (2550). *การพัฒนาเชิงบูรณาการของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนใน
อนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ปี 2549: การเปรียบเทียบเชิงระบบโลจิสติกส์*. สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.
- มณฑิรา ยืนนาน. (2544). *ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบล และประชาชนในการส่งเสริม และ
พัฒนาวัฒนธรรม :กรณีศึกษาตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้องจังหวัดสุพรรณบุรี*.
- รุ่งทิพย์ ชำนาญพานิชย์. (2557). *การพัฒนาบุคลากรในสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ ศาล
ยุติธรรม*. ค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วรารัตน์ เขียวโพรี. (ม.ป.ป). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การ.ฝึกรอบมบุคคลากรใน องค์การ.
คณะวิทยาการจัดการ.มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*.
- วิจิตร อวาทกุล (2540). *การฝึกรอบม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2) . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล. (2554). *อยู่อย่างไร: ระบบพื้นฐานในสังคมไทยสมัยจารีต*. พิมพ์ครั้งที่ 4
กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- สนิท ศรีสำแดง. (2544). *พระพุทธศาสนา: กระบวนทัศน์ใหม่*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.
- สรริสา ตระกูลวงษ์. (2540). *ศักยภาพและกลไกการปรับตัวขององค์กรสาธารณประโยชน์เพื่อ พัฒนา
เด็กและเยาวชน ในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.
- สุจิตรา ธนานันท์ (2551). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ทีพีเอ็น เพรส.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). *เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็งชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพมหานคร:
โครงการมหาวิทยาลัยชีวิตสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.
- สนธยา พลศรี. (2550). *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: โอเอสพรีนติ้ง
เฮ้าส์.
- สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการ
พระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- Mitchell, J.C.S. 1968. *Networks in Urban Situation*. Manchester: Manchester University
Press.

Starkey,Paul. 1997. *Networkingfor Development*. London: IFRTD (The InternationalForum for Rural Transport and Development).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

		อายุ			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	20-30 ปี	198	63.3	63.3	63.3
	31-40 ปี	49	15.7	15.7	78.9
	41-50 ปี	21	6.7	6.7	85.6
	4) 51-60 ปี	33	10.5	10.5	96.2
	60 ปีขึ้นไป	12	3.8	3.8	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

		พรรษา			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	3-5 พรรษา	75	24.0	24.0	24.0
	6-10 พรรษา	120	38.3	38.3	62.3
	11-15 พรรษา	73	23.3	23.3	85.6
	16-20 พรรษา	16	5.1	5.1	90.7
	21-25 พรรษา	10	3.2	3.2	93.9
	26-30 พรรษา	11	3.5	3.5	97.4
	31-35 พรรษา	5	1.6	1.6	99.0
	36 พรรษาขึ้นไป	3	1.0	1.0	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

		การศึกษา			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ประถมศึกษา	45	14.4	14.4	14.4
	มัธยมศึกษา	197	62.9	62.9	77.3

อาชีวศึกษา/อนุปริญญา	19	6.1	6.1	83.4
ปริญญาตรี	42	13.4	13.4	96.8
ปริญญาโท	4	1.3	1.3	98.1
ปริญญาเอก	6	1.9	1.9	100.0
Total	313	100.0	100.0	

พระปริยัติธรรม

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	นักธรรมชั้นตรี	38	12.1	12.1	12.1
	นักธรรมชั้นโท	37	11.8	11.8	24.0
	นักธรรมชั้นเอก	238	76.0	76.0	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระปริยัติธรรมบาลี

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	เปรียญธรรม 1-2 ประโยค	75	24.0	24.0	24.0
	เปรียญธรรม 3 ประโยค	130	41.5	41.5	65.5
	เปรียญธรรม 4-5 ประโยค	37	11.8	11.8	77.3
	เปรียญธรรม 6-7 ประโยค	7	2.2	2.2	79.6
	เปรียญธรรม 8-9 ประโยค	3	1.0	1.0	80.5
	ไม่ได้ศึกษาเปรียญธรรม	61	19.5	19.5	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ระดับ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ไม่มีตำแหน่ง	108	34.5	34.5	34.5

เลขานุการ	2	.6	.6	35.1
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	3	1.0	1.0	36.1
รองเจ้าอาวาส	1	.3	.3	36.4
เจ้าอาวาส	3	1.0	1.0	37.4
เจ้าคณะตำบล	1	.3	.3	37.7
ตำแหน่งอื่นๆ	195	62.3	62.3	100.0
Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	77	24.6	24.6	24.6
	มาก	166	53.0	53.0	77.6
	มากที่สุด	70	22.4	22.4	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีการใช้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแกนหลักในการสร้างมิติต่างการเผยแผ่

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	52	16.6	16.6	16.6
	มาก	211	67.4	67.4	84.0
	มากที่สุด	50	16.0	16.0	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีการให้หลักธรรมคำสั่งสอน

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	40	12.8	12.8	12.8
	มาก	180	57.5	57.5	70.3
	มากที่สุด	93	29.7	29.7	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีการเข้ารื้อบอรมได้รับความรู้เกี่ยวกับทิศทางพระนักเผยแผ่

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	106	33.9	33.9	33.9
	มาก	138	44.1	44.1	78.0
	มากที่สุด	69	22.0	22.0	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีการสามารถสร้างทักษะการสร้างความสัมพันธ์

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	น้อยที่สุด	10	3.2	3.2	3.2
	น้อย	28	8.9	8.9	12.1
	ปานกลาง	125	39.9	39.9	52.1
	มาก	150	47.9	47.9	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	42	13.4	13.4	13.4
	มาก	179	57.2	57.2	70.6

มากที่สุด	92	29.4	29.4	100.0
Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการถวาม

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	น้อย	58	18.5	18.5	18.5
	ปานกลาง	173	55.3	55.3	73.8
	มาก	82	26.2	26.2	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการเล่าเรื่อง การจูงใจ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	35	11.2	11.2	11.2
	มาก	186	59.4	59.4	70.6
	มากที่สุด	92	29.4	29.4	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพการเผยแพร่โดยรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	35	11.2	11.2	11.2
	มาก	186	59.4	59.4	70.6
	มากที่สุด	92	29.4	29.4	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีการเผยแพร่ด้วยการเทศน์บรรยายธรรมให้ความรู้หลักธรรมคำสอน

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	150	47.9	47.9	47.9
	มาก	140	44.7	44.7	92.7
	มากที่สุด	23	7.3	7.3	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีหลักการเกี่ยวกับเนื้อหาที่เผยแพร่

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	40	12.8	12.8	12.8
	มาก	181	57.8	57.8	70.6
	มากที่สุด	92	29.4	29.4	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีการปฏิบัติเป็นแบบอย่างในการเผยแพร่

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	40	12.8	12.8	12.8
	มาก	181	57.8	57.8	70.6
	มากที่สุด	92	29.4	29.4	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีความต้องการการวางแผนการเผยแพร่ที่ดีมีระบบ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	7	2.2	2.2	2.2

	มาก	168	53.7	53.7	55.9
	มากที่สุด	138	44.1	44.1	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีความต้องการผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	5	1.6	1.6	1.6
	มาก	54	17.3	17.3	18.8
	มากที่สุด	254	81.2	81.2	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีความต้องการสื่อที่เข้าใจง่าย

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	25	8.0	8.0	8.0
	มาก	196	62.6	62.6	70.6
	มากที่สุด	92	29.4	29.4	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีความต้องการการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการเผยแผ่หลักธรรม

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	5	1.6	1.6	1.6
	มาก	54	17.3	17.3	18.8
	มากที่สุด	254	81.2	81.2	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีความต้องการการพัฒนาบุคลากร

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	5	1.6	1.6	1.6
	มาก	54	17.3	17.3	18.8
	มากที่สุด	254	81.2	81.2	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีความต้องการการสนับสนุน

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ปานกลาง	5	1.6	1.6	1.6
	มาก	77	24.6	24.6	26.2
	มากที่สุด	231	73.8	73.8	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีความต้องการการผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	มาก	78	24.9	24.9	24.9
	มากที่สุด	235	75.1	75.1	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

พระสงฆ์มีความต้องการประสบความสำเร็จในการเผยแผ่

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	มาก	68	21.7	21.7	21.7
	มากที่สุด	245	78.3	78.3	100.0
	Total	313	100.0	100.0	

ภาคผนวก ข แบบสอบถาม
แบบสอบถามเรื่อง การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ลุ่มแม่น้ำโขง

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้น เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง และเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

ตอนที่ 3 การพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง โปรดกรอกรายละเอียดและทำเครื่องหมาย ลงใน ที่ตรงกับความเป็นจริงที่สุด

1. อายุ 1) 20-30 ปี 2) 31-40 ปี 3) 41-50 ปี
 4) 50-60 ปี 5) 60 ปีขึ้นไป
2. พรรษา 1) 3-5 พรรษา 2) 6-10 พรรษา 3) 11-15 พรรษา
 4) 16-20 พรรษา 5) 21-25 พรรษา 6) 26-30 พรรษา
 7) 31-35 พรรษา 8) 36 พรรษาขึ้นไป
3. ท่านสำเร็จการศึกษาสามัญระดับสูงสุด
 1) ประถมศึกษา 2) มัธยมศึกษา 3) อาชีวศึกษา/อนุปริญญา
 4) ปริญญาตรี 5) ปริญญาโท 6) ปริญญาเอก

4. ท่านสำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ระดับ

- 1) นักธรรมชั้นตรี 2) นักธรรมชั้นโท 3) นักธรรมชั้นเอก

5. ท่านสำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ระดับ

- 1) เปรียญธรรม 1- 2 ประโยค 2) เปรียญธรรม 3 ประโยค
 3) เปรียญธรรม 4-5ประโยค 4) เปรียญธรรม 6-7 ประโยค
 5) เปรียญธรรม 8-9 ประโยค 6) ไม่ได้ศึกษาเปรียญธรรม

6. ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ระดับ

- 1) ไม่มีตำแหน่ง 2) เลขานุการฯ 3) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
 4) รองเจ้าอาวาส 5) เจ้าอาวาส 6) รองเจ้าคณะตำบล
 7) เจ้าคณะตำบล 8) รองเจ้าคณะอำเภอ 9) เจ้าคณะอำเภอ
 10) ตำแหน่งอื่นๆระบุ.....

ตอนที่ 2 การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา
แม่น้ำโขง

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด โดยแบ่ง
ระดับความคิดเห็นออกเป็น 5 ระดับ ดังต่อไปนี้

5 หมายถึง	มากที่สุด
4 หมายถึง	มาก
3 หมายถึง	ปานกลาง
2 หมายถึง	น้อย
1 หมายถึง	น้อยที่สุด

ข้อที่ / คำถาม การศึกษาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของ พระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาแม่น้ำโขง	5	4	3	2	1
1. พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
2. พระสงฆ์มีการใช้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแกนหลักในการสร้าง มิติทางการเผยแผ่					
3. พระสงฆ์มีการให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลาย ออกไปในทุกสารทิศมีผู้ศรัทธาเลื่อมใส					
4. พระสงฆ์มีการเข้ารบอบรมได้รับความรู้เกี่ยวกับทิศทางพระนักเผยแผ่					
5. พระสงฆ์มีการสามารถสร้างทักษะการสร้างความสัมพันธ์เพื่อสร้าง ความไว้วางใจและความศรัทธา					
6. พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง					
7. พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการถาม					
8. พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการเล่าเรื่อง การจูงใจ การสื่อสาร					
9. พระสงฆ์มีการพัฒนาศักยภาพการเผยแผ่โดยรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล					
10. พระสงฆ์มีการเผยแผ่ด้วยการเทศน์บรรยายธรรมให้ความรู้หลักธรรม คำสอนตามสถานที่ต่าง ๆ โดยเน้นผู้ฟังจำนวนมากและมีความ หลากหลาย					
11. พระสงฆ์มีหลักการเกี่ยวกับเนื้อหาที่เผยแผ่					

ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เรื่อง การพัฒนาเครือข่ายและสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ พระพุทธานุสาเถรสมาคม

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์
นักเผยแผ่พระพุทธานุสาเถรสมาคม เพื่อศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่
พระพุทธานุสาเถรสมาคม เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่
พระพุทธานุสาเถรสมาคม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
ที่อยู่.....
ตำแหน่ง.....
วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์ นักเผยแผ่พระพุทธานุสาเถรสมาคม

- 1) องค์กรของท่านมีการพัฒนาศักยภาพและความต้องการพัฒนาของพระสงฆ์นักเผยแผ่
พระพุทธานุสาเถรสมาคม อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) มีรูปแบบในการพัฒนาศักยภาพ อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

3) มีการอบรมหรือไม่/อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อคำถามการพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ลุ่มแม่น้ำโขง

1) องค์กรของท่านมีการพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกสำหรับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ลุ่มแม่น้ำโขง อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

2) มีหลักสูตรอะไรบ้าง/อย่างไร?

.....

.....

.....

3) สามารถนำหลักสูตรไปใช้อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1) ท่านมีข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาเครือข่ายและสร้างความเข้มแข็งของพระนักเผยแผ่
พระพุทธศาสนาสู่แม่น้ำโขง อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณที่ท่านให้ความกรุณาตอบแบบสอบถามสัมภาษณ์
โครงการวิจัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ภาคผนวก ง ภาพการดำเนินงานวิจัย

1

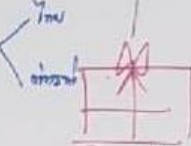
ตัวแปร-ข้อวัด

work

• ความหมายของงานที่กระทำ
 งานที่ผู้ส่ง จะถูกประมวลผล
 และ ผลลัพธ์ที่ได้

- มีชื่อ 205.
- ความหมายของงานที่กระทำ

Result

- ชื่อที่ขึ้นต้นด้วย ตัวอักษร ก ข ค ง จ
- ชื่อที่ขึ้นต้นด้วย ตัวอักษร ฉ ช ซ ฌ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ
- ชื่อที่ขึ้นต้นด้วย ตัวอักษร ด ต ถ ท ธ น
- 14 ชื่อ
- VDO clip

Defen

- ชื่อที่ขึ้นต้นด้วย ตัวอักษร ส ห อ ฮ
- ชื่อที่ขึ้นต้นด้วย ตัวอักษร จ ฉ ช ซ ฌ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ
- ชื่อที่ขึ้นต้นด้วย ตัวอักษร ด ต ถ ท ธ น

2 2ท.เวลา

mark → Force

2 กระบวนการ

- หาข้อมูลจาก...
- หา...
- หา...
- หา...
- หา...

Social Media

Result.

- 1. หาข้อมูล...
- 2. หา...

• หา...

• หา...

• 2563 - 2564 ...

Fb. "หาข้อมูล..."

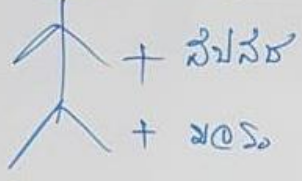
• หา...

4) 100% "100% work" လုပ်ဆောင်

ကျွန်ုပ်တို့၏ အဖွဲ့

Work

Do for?

- ပိုမိုကောင်းမွန်စေရန် လိုအပ်သည်
- အိတ်အင်အားကို အားပေးရန်
- အိတ်အင်အားကို အားပေးရန်
- အိတ်အင်အားကို အားပေးရန်

100%

- ကျွန်ုပ်တို့၏ အဖွဲ့သည် 100% လုပ်ဆောင်
- ကျွန်ုပ်တို့၏ အဖွဲ့သည် 100% လုပ်ဆောင်
- ကျွန်ုပ်တို့၏ အဖွဲ့သည် 100% လုပ်ဆောင်
- ကျွန်ုပ်တို့၏ အဖွဲ့သည် 100% လုပ်ဆောင်
- ကျွန်ုပ်တို့၏ အဖွဲ့သည် 100% လုပ်ဆောင်
- ကျွန်ုပ်တို့၏ အဖွဲ့သည် 100% လုပ်ဆောင်

ကျွန်ုပ်တို့၏ အဖွဲ့

3 နှစ် အတွက် အဖွဲ့အစည်း

ကျွန်ုပ်တို့၏ အဖွဲ့

ကျွန်ုပ်တို့၏ အဖွဲ့

ကျွန်ုပ်တို့၏ အဖွဲ့

ကျွန်ုပ်တို့၏ အဖွဲ့

ကျွန်ုပ်တို့၏ အဖွဲ့

ကျွန်ုပ်တို့၏ အဖွဲ့

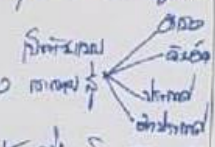
6) 2020. 6. 20. 2020

Work

Do for?

- "အသိပညာ"
- o ကျွန်ုပ်တို့၏ "အသိပညာ"
- o ၅၀၀ ကျော် + ကံ, နှစ် = 50 နှစ်
- o ၅၀၀ နှစ် ၁၁၂၀၀ ကျော်
- o နေ့စဉ် အသိပညာ အသစ်များ ရရှိလာခြင်း
- o ကိုယ်တိုင် သိထားသော အသိပညာများ
- o ကိုယ်တိုင် သိထားသော အသိပညာများ
- o ကိုယ်တိုင် သိထားသော အသိပညာများ

- Result
- အသိပညာ - ကံ
 - အသိပညာ - ကံ + အသိပညာ
 - အသိပညာ - Online - fb.
 - အသိပညာ - off line - ကိုယ်တိုင် သိထားသော အသိပညာများ
 - အသိပညာ - အသိပညာများ + MP3

- 1) အသိပညာ အသစ်များ - အသိပညာများ
- 2) အသိပညာ အသစ်များ - အသိပညာများ
- 3) အသိပညာ အသစ်များ - အသိပညာများ
- 4) အသိပညာ အသစ်များ - အသိပညာများ
- 5) အသိပညာ အသစ်များ - အသိပညာများ
- 6) အသိပညာ အသစ်များ - အသိပညာများ

- အသိပညာ အသစ်များ -

พระ-ทำ-สร้างสุข

THE MONK FILM FESTIVAL 2023

พระฟิล์มเฟสติวล

วันมาฆบูชา

ชวนชมหนังสารคดี 5 เรื่อง
ของ พระทำสื่อ เบญจศีล เบญจธรรม และชุมชนชาติพันธุ์

เวทีพูดคุย **พระทอล์ค พระทำ**
ธรรมะ ชีวิต ชุมชน และการสื่อสารในปัจจุบัน

พระอรุณเมธี
พุทธาภิเษก.ส.
เครือข่ายพระธรรมจาริก

พระสร้อย
เขยมนันโท
พระนักสื่อสาร

ดร.รณกร
ศรีสุภัท
ผู้จัดการกองทุน
พัฒนาศูนย์ลดความยากและสร้างสุขศรี

คุณสมพงษ์
นครไธสง
วิทยากรและอำนวยการ
วิทยุชุมชน

เวนกุ้ยโดย
อาจารย์ทรงทัตถาญม์ เจริญกุล
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

วันจันทร์
ที่ 6 มี.ค 2566

f LIVE เวลา 12.00
พระนักสื่อสาร 16.00 น.

ณ คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ห้อง CIC CMU ชั้น 3

ขอนิมนต์ พระวิชัย กัลยาณเมธี

ให้ข้อคิด แก่นักเรียน | ชมรมพี่น้องไทย
วันอาทิตย์ ที่ 27 สิงหาคม 2566

กาน,บิးသင် တီးတကပ်,ပိခ်မုးလံး
ပျးဂုဗ်းဂိုတ်း

လွင်ယာပ်,မိုတ်,
ဂိုတ်းဂုဗ်းဂိခ်,ပိခ်ကိတ်း

တေဆင်းသေ
လွင်သုးကပ်ဂုဗ်းတေ.
ကပ်,ပိခ်မုးလံး

ဖိတ်တင်ထိုင် တပ်းဂုးဝိ.ဘံး ဂမ်လပျးစးထံး

ဃူးမွက်,လာတ်းဂုမ်းပခ်ဂိုင်းကွံ
တု,လုက်ဂိုခ်းလုမ်းဂုမ်းတုပ်ပီးခွင်.လောင်းဂိုမ်းတံး
လခ်.လွမ်မဂု,လူးလူးလုင်းဂွခ်း ကိုင်းမံ, ခုးကေး။

ခွ်းဝခ်းတိတ်. ထီ.27.8.2023
ခင်းယမ်း ဂင်ခွ် 8:00 ထိုင် 9:00

ဂ ဝတ်ဆွေဂု
အိတ်ဂိတ် ဝ်အဂိတ်

ประวัตินักวิจัย

- ชื่อ สกุล** : พระมหาวิเศษ ปณฺญาวชิโร, รศ.ดร.
- ตำแหน่ง** : หัวหน้าโครงการวิจัย
- ประวัติการศึกษา** : ปริญญาตรีบัณฑิต (ผู้นำทางการศึกษา)
: รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง)
: รัฐศาสตรบัณฑิต (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ)
- ผลงานทางวิชาการ** : Phramaha Sorphpbdee. & Group. (2021). “A Model to Promote Family Happiness among the People of Chiang Mai province by the application of good household life”. [*Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation. 32\(2\) : 20619.*](#)
- ผลงานการวิจัย** : พระมหาวิเศษ เสาะพบดี และคณะ. (2550). บทบาทพระธรรมจาริกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่คนไทยภูเขา.
: พระมหาวิเศษ เสาะพบดี และคณะ. (2564). รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาบาลี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา.
- สถานที่ทำงานปัจจุบัน** : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ประวัตินักวิจัยร่วม

ชื่อ สกุล	: ผศ.ดร.โผน นามณี
ตำแหน่ง	: ผู้วิจัยร่วม
ประวัติการศึกษา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) : Master of Arts (Buddhist Studies) : Bachelor of Arts (Buddhist studies)
ผลงานทางวิชาการ	: โผน นามณี. (2563). พุทธวิถีไทย. โรงพิมพ์บริษัทสยามพิมพ์นานาชาติ จำกัด (สำนักงานใหญ่) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. : โผน นามณี. (2562). ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารธรรมทรรศน์. 19(2): 65-67.
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ประวัตินักวิจัยร่วม

- ชื่อ สกุล** : ผศ.ดร. อุเทน ลาพิงค์
- ตำแหน่ง** : อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา
- ประวัติการศึกษา** : Ph.D. Philosophy University of Mysore India
M.A. Philosophy University of Mysore India
M.A. Linguistics University of Mysore India
พธ.บ. การสอนสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ประวัติการทำงาน** : อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต ล้านนา

ผลงานทางวิชาการ

อุเทน ลาพิงค์, ปัญหาการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อวิชาการทางพระพุทธศาสนา ของนักศึกษาในระดับปริญญาโท คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา วารสารธรรมทศวรรษ ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม- เมษายน 2560 หน้า 125

อุเทน ลาพิงค์, (ผู้ร่วมวิจัย) โลกทัศน์ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เอื้อต่อการรองรับกับเศรษฐกิจประชาคมอาเซียน เพื่อพัฒนาชุมชน ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ วารสารธรรมทศวรรษ ฉบับที่ 1 ประจำเดือน กันยายน – ธันวาคม 2560 หน้า 14

อุเทน ลาพิงค์, การประเมินผลโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบปลอดบุหรี่ ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย The Study Evaluation of Non-Smoking Area Development in Mahachulalongkornrajavidyalaya University วารสารธรรมทศวรรษ September-December 2018 Vol 18 No 3 (2018)

อุเทน ลาพิงค์, การพัฒนาสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในภาคเหนือ A Study of How to Apply Objects of Sympathy to Develop the Elderly's Social Health in Northern Thailand วารสารธรรมทศวรรษ September-December 2018 Vol 18 No 2 (2018)

อุเทน ลาพิงค์, แนวทางพัฒนาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษาสาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Developmental Approach to Professional Teacher Experience of Students in English Teaching, Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus วารสารธรรมทัศน์ Vol 19 No 2 (2019): April-June 2019 หน้า 61

อุเทน ลาพิงค์, การรักษาศีล 5 เพื่อการลด ละ เลิก การเลิกดื่มสุราของชุมชน วัดเจดีย์แม่ครัว ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่, ตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬานาคธรรมทัศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม 2562)

อุเทน ลาพิงค์, การต่อต้านทุจริตตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาในจังหวัดแพร่ (ANTI-CORRUPTION ACCORDING TO BUDDHISM : A CASE STUDY IN PHRAE PROVINCE) Vol 5, No 1 (2019): วารสารศาสตร์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่ ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 2562 หน้า 124

อุเทน ลาพิงค์ (ผู้ร่วมวิจัย) (2565) การพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตล้านนา ปีที่ 22 (ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม 2565) หน้า 80 -91

อุเทน ลาพิงค์ (2565) นวัตกรรมและกลไกการพัฒนาศักยภาพสุขภาวะผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชน ศาสนา เป็นฐาน ในจังหวัดเชียงใหม่ วารสารวิชาการธรรมทัศน์ ปี ที่ 22 (ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม 2565) หน้า 291-

อุเทน ลาพิงค์ (2565) รูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำ ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชาย่านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่7 ฉบับที่ 10 หน้า27-37

อุเทน ลาพิงค์ (2565) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานบนเส้นทางแสวงบุญโดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรมบำบัดเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและลดความซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 หน้า 91-105

อุเทน ลาพิงค์, (2565) (ผู้ร่วมวิจัย) การพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชาย่าน

ชุมชนแม่รวม จังหวัดเชียงใหม่ วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 7 เล่ม 10 หน้า 88 – 00

อุเทน ลาพิงค์, (2565) (ผู้ร่วมวิจัย) การพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงชุมชนบ้านขุนแม่หยอด จังหวัดเชียงใหม่ ตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 7 ฉบับที่ 10 หน้า 59-71

อุเทน ลาพิงค์, (2565) (ผู้ร่วมวิจัย) การพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรภูมิปัญญาถิ่นนาของผู้สูงอายุในชมรมสมุนไพรจาวยอง วัดป่าตาล ตำบลบวค้ำอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 7 ฉบับที่ 9 (กันยายน 2565) หน้า 360-372

อุเทน ลาพิงค์, (2564) (ผู้ร่วมวิจัย) พฤติกรรมและการรับรู้ของพระสงฆ์เกี่ยวกับเขตปลอดบุหรี่ภายในวัดและศาสนสถานเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ,ปีที่ 6 ฉบับที่ 10 หน้า 55-66

ผลงานการวิจัย

2560 การพัฒนาสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในภาคเหนือ

2561 การรักษาศิล 5 เพื่อการลด ละ เลิก การเลิกดื่มสุราของชุมชน วัดเจดีย์แม่ครัว ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

2564 การประเมินผลโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบปลอดบุหรี่ ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ได้รับทุนงบประมาณสนับสนุนการวิจัย จาก สสส.)

2564 รูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำ ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่

2564 การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานบนเส้นทางแสวงบุญโดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรมบำบัดเพื่อเสริมสร้างสุขภาพและลดความ ซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพัง ในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน

2565 โครงการวิจัยประเมินผลภายใต้โครงการวัดปลอดบุหรี่ สร้างชีวิตด้วยหลักธรรม นำสู่สุขภาวะชุมชนภายใต้โครงการวัดปลอดบุหรี่ สร้างชีวิตด้วยหลักธรรม นำสู่สุขภาวะชุมชน (ได้รับ ทุนงบประมาณสนับสนุนการวิจัย จาก สสส.)

2565 รูปแบบการสร้างความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาไฟฟ้าและวิกฤตหมอกควันบน ฐานหลักธรรมทางพุทธศาสนากับภูมิปัญญาล้านนาแบบพหุภาคี จังหวัดเชียงใหม่

2566 การพัฒนาเครือข่ายและสร้างความเข้มแข็งของพระนักเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ลุ่มแม่น้ำโขง

สถานที่ทำงานปัจจุบัน : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ประวัตินักวิจัยร่วม

- ชื่อ สกุล : พระอธิวัฒน์ รตนวณฺโณ (ธรรมวัฒน์ศิริ)
- ตำแหน่ง : อาจารย์
- ประวัติการทำงาน : พ.ศ. 2561 -ปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ผลงานทางวิชาการ : -
- ผลงานการวิจัย :
- 2562 การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อสืบสานศิลปะพื้นถิ่น สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2562
- 2566 พุทธศิลป์กรรมบำบัด : จิตรกรรมภาพพระบรมจากเวสสันดรชาดกในชุมชนบ้านห้วยชมพู อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2566
- สถานที่ทำงานปัจจุบัน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย